

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Strategické partnerství Ruska, Číny a Íránu v
geopolitické perspektivě**

Miroslav Ivanko

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

**Strategické partnerství Ruska, Číny a Íránu v
geopolitické perspektivě**

Miroslav Ivanko

Vedoucí práce:

PhDr. David Šanc, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Poděkování

Rád bych poděkoval PhDr. Davidu Šancovi, Ph.D. za vedení mé diplomové práce, za jeho rady a připomínky. Moje poděkování patří také všem, kteří mě při psaní práce podporovali.

Obsah

Seznam zkratk	1
1 ÚVOD	3
2 EURASIE VE 21. STOLETÍ	7
2.1 Eurasie v geopolitických koncepcích.....	9
2.2 Eurasianismus a jeho vliv na strategické partnerství.....	17
3 GEOPOLITIKA JEDNOTLIVÝCH EURASIJSKÝCH AKTÉRŮ	20
3.1 Rusko jako eurasijská velmoc	20
3.1.1 Ruské vnímání Číny a vzájemné vztahy	23
3.2 Čína jako eurasijská velmoc	28
3.2.1 Čínské vnímání Ruska a vzájemné vztahy	31
3.3 Írán jako střední eurasijská mocnost a potenciální ohnisko	33
3.3.1 Charakteristika íránsko-čínských vztahů.....	37
3.3.2 Charakteristika íránsko-ruských vztahů	42
4 SPOLUPRÁCE AKTÉRŮ V MEZINÁRODNÍCH ORGANIZACÍCH	46
4.1 Šanghajská organizace spolupráce jako projekce moci aktérů ve Střední Asii.....	46
4.2 Íránská otázka na půdě OSN	55
5 SPOLUPRÁCE AKTÉRŮ VE VOJENSKO-BEZPEČNOSTNÍ OBLASTI	60
5.1 Ruská armáda	60
5.2 Čínská armáda	62
5.3 Íránská armáda	64
5.4 Rusko-čínská vojenská spolupráce	67

5.5 Ruské a čínské dodávky zbraní a vojenských technologií pro íránskou armádu.....	71
5.5.1 Íránský vesmírný program.....	75
5.5.2 Íránský jaderný program	77
6 EKONOMICKÁ INTEGRACE RUSKA, ČÍNY A ÍRÁNU	81
6.1 Charakteristika ruské ekonomiky	81
6.2 Charakteristika čínské ekonomiky	85
6.3 Charakteristika íránské ekonomiky	86
6.4 Rusko-čínské ekonomické vztahy	88
6.5 Čínsko-íránské ekonomické vztahy.....	95
6.6 Rusko-íránské ekonomické vztahy.....	99
7 ZÁVĚR.....	101
7.1 Oblasti spolupráce mezi aktéry.....	103
7.2 Oblasti rivality mezi aktéry	106
7.3 Vyhodnocení hypotéz	109
8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	112
8.1 Odborná literatura	112
8.2 Internetové zdroje.....	121
9 RESUMÉ	123
10 PŘÍLOHY	125

Seznam zkratek

Zkratka	Původní název	Český název
ASEAN	Association of South East Asian Nations	Sdružení národů jihovýchodní Asie
AWACS	Airborne Warning and Control System	Létající středisko řízení a včasného varování
CIA	Central Intelligence Agency	Ústřední zpravodajská služba
CNOOC	The China National Offshore Oil Corporation	Čínská státní energetická společnost
CNPC	The China National Petroleum Corporation	Čínská státní ropná společnost
ČLOA	Pchin-jin zhōngguó rénмін jiěfàng jūn	Čínská lidová osvobozenecká armáda
ESPO	East Siberia-Pacific Ocean	Ropovod východní Sibiř - Tichý oceán
G8	Group of Eight	Sdružení osmi nejvyspělejších států světa
IAE	International Energy Agency	Mezinárodní energetické agentury
IAEA	International Atomic Energy Agency	Mezinárodní agentura pro atomovou energii
ICBM	Inter-Continental Ballistic Missile	Mezikontinentální balistická raketa
LNG	Liquefied Natural Gas	Zkapalněný zemní plyn

MAAE	International Atomic Energy Agency	Mezinárodní agentura pro atomovou energii
NIOC	National Iranian Oil Company	Národní íránská ropná společnost
Norinco	China North Industries Corporation	Čínská státní strojírenská firma
OIC	Organisation of Islamic Cooperation	Organizace islámské spolupráce
OPEC	Organization of the Petroleum Exporting Countries	Organizace zemí vyvážejících ropu
RCIF	Russia-China Investment Fund	Rusko-čínský investiční fond
SCO	Shanghai Cooperation Organisation	Šanghajská organizace spolupráce
Sinopec	China Petroleum & Chemical Corporation	Čínská ropná společnost
SIPRI	Stockholm International Peace Research Institute	Mezinárodní výzkumný institut míru ve Stockholmu
SNS	Содружество Независимых Государств	Společenství nezávislých států
SSSR	Союз Советских Социалистических Республик	Svaz sovětských socialistických republik
USD	United States dollar	Americký dolar
WTO	World Trade Organization	Světová obchodní organizace

1 ÚVOD

Ruská federace, Čínská lidová republika a Íránská islámská republika jsou eurasijské státy, které dohromady čítají přes 1 560 190 000 lidí, a jejich rozloha zabírá 28 343 398 km² zemského povrchu. Rusko je největším státem na světě, Čína je na 4. místě a Írán obsazuje 17. příčku v pořadí států podle rozlohy.¹ V porovnání se supervelmocí Spojenými státy americkými, mají tyto tři země výhodu v zásobách energetických surovin (kromě Číny jako rostoucího konzumenta) a lidském potenciálu (celkem pětikrát převyšují počet obyvatel ve Spojených státech). Partnerské země jsou si geograficky blízko i přesto, že Írán nemá společnou hranici s Ruskem a Čínou, a mají přístup k moři.

Téma mé diplomové práce zní *Strategické partnerství Ruska, Číny a Íránu v geopolitické perspektivě*. Cílem této práce bude zkoumání spolupráce Ruska, Číny a Íránu na úrovni mezivládní, dále na úrovni ekonomické, tedy týkající se obchodních vztahů, financí a energetiky a v neposlední řadě na úrovni vojensko-bezpečnostní, která je s ohledem na geopolitickou situaci v Eurasii pro mezinárodní bezpečnost klíčová. Na základě dostupných faktů a informací analyzovaných v celkem pěti kapitolách vyberu podle mého uvážení nejdůležitější oblasti, o kterých se domnívám, že je na nich postavena existence strategického partnerství. Abych dospěl k objektivnímu výsledku, zmíním se i o oblastech, ve kterých si aktéři konkurují. Nelze opomenout ani to, jak se aktéři navzájem vnímají.

Od jádra diplomové práce se bude odvíjet to, zda může spojenectví Ruska, Číny a Íránu úspěšně existovat i nadále, a to buď v současné nebo v upravené formě nebo naopak je do blízké budoucnosti vyloučeno, aby strategické partnerství přežilo v mezinárodním systému, a dříve nebo

¹ The World Factbook. CIA (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html>, 2013-03-20).

později se aktéři postaví proti sobě. Nelze přehlédnout, jaký postoj zastávají Spojené státy americké, neeurasijská supervelmoc, vůči strategickému partnerství. O vztahu Spojených států amerických k jednotlivým aktérům se zmíním pouze okrajově. Diplomová práce má za cíl obhájit nebo vyvrátit dvě hypotézy:

- A) Stěžejním zájmem, na němž je postavena existence strategického partnerství Ruska, Číny a Íránu, je vytvoření multipolarity v mezinárodním systému.
- B) Írán je politicky, ekonomicky a vojensky slabší než Rusko a Čína, a proto může ve strategickém partnerství vyvolávat dojem rivality a střetávání zájmů mezi dvěma eurasijskými velmocemi.

Použitou metodou práce bude analýza faktů, deskripce a komparace. Metodu deskripce použiji zejména v případech historických perspektiv. Metodu komparace použiji tam, kde bude zapotřebí názorněji zobrazit situaci ve všech třech zemích a pro srovnání některých současných problémů s historickými precedenty. Díky těmto metodám uspořádám poznatky získané z odborné literatury, článků a primárních pramenů, které v závěru představí čtenáři ucelenou představu o tématu.

Diplomovou práci jsem zasadil do konkrétního teoretického rámce. K tomu využiji geopolitické teorie amerických a ruských autorů. V jejich koncepcích se především budu soustředit na to, jak tito autoři nahlíží na geopolitické uspořádání v Eurasii. Také považuji za důležité zmínit eurasianismus jako alternativu ke stávajícímu globalizačnímu procesu reprezentovaný Spojenými státy, který považuji za ideologickou základnu strategického partnerství mezi Moskvou, Teheránem a Pekingem. Na základě tohoto teoretického rámce budu schopen vyhodnotit zájmy a postavení těchto mocností nejen v prostoru Eurasie ale zejména v dynamickém mezinárodním systému.

Práce je rozdělena do pěti kapitol, které se dále člení na podkapitoly. V první kapitole nazvané *Eurasie ve 21. století* se zabývám geopolitikou eurasijského kontinentu, který analyzuji na základě amerických a ruských geopolitických koncepcí. Tito geopolitikové se liší v názorech na to, kde jsou slabiny či přednosti eurasijského prostoru.

Ve druhé kapitole s názvem *Geopolitika jednotlivých eurasijských aktérů* se zaměřuji na ambice, zahraniční politiku a vzájemné vztahy Ruska, Číny a Íránu. Na úvod kapitoly krátce představím, jak se aktéři museli vyrovnat s geopolitickými změnami v Eurasii, které nastaly po konci studené války. Dále se již zabývám vznikem strategického partnerství a vzájemnými bilaterálními vztahy, u nichž se vždy zmiňuji o shodných a protichůdných oblastech. Klíčové je i to, jak se země ve strategickém partnerství navzájem vnímají.

Třetí kapitola se jmenuje *Spolupráce aktérů v mezinárodních organizacích* a v ní popisují, na jaké bázi aktéři spolupracují na nadnárodní úrovni. K tomuto účelu jsem vybral Šanghajskou organizaci spolupráce, na jejíž struktuře a fungování lze přehledně a srozumitelně vysvětlit, na jakých základech je vzájemná spolupráce vystavěna a zda je možné v organizaci nalézt náznaky budoucích záměrů. Tato organizace je pro mě klíčová i z toho důvodu, že Rusko a Čína jsou dominantními aktéry a do budoucna se uvažuje o přistoupení Íránu. Kapitulu uzavírá v současnosti velmi diskutované téma na půdě OSN, kterým je íránský jaderný program.

Spolupráce aktérů ve vojensko-bezpečnostní oblasti, je název čtvrté kapitoly. Prioritním cílem v této části práce je především to, jestli je v delší perspektivě možné, že osa Moskva-Teherán-Peking předznamená vznik vojenské koalice, která se spojí ve snaze zamezit budoucí americké expanzi v Eurasii, potažmo ve světě. Nelze opomenout ukazatele jako obchodní výměnu zbraní a vojenských technologií, kooperaci v boji proti terorismu

nebo organizování společných vojenských cvičení. To vše jsou indicie, které je nutné zkoumat.

Poslední kapitola nazvaná *Ekonomická integrace Ruska, Číny a Íránu* již predikuje, že se bude jednat o spolupráci aktérů na úrovni ekonomické, tedy týkající se obchodních vztahů, financí a energetiky. Zde budu charakterizovat ekonomiky všech tří států a pokusím se vystihnout, na čem jsou založeny, popřípadě jakých komodit využívají tyto státy nejvíce na globálním ekonomickém trhu. Dále budou následovat bilaterální ekonomické vztahy mezi všemi třemi aktéry. Cílem je zjistit, zda jsou ekonomiky Ruska, Číny a Íránu provázané, a tudíž navzájem patří mezi přední exportéry/importéry nebo jsou naopak vzájemné vazby volné a obchodují mezi sebou příležitostně.

V závěru shrnu nejdůležitější východiska mé diplomové práce do *oblastí spolupráce a rivality* mezi aktéry. Zároveň v této části práce obhájím nebo vyvrátím hypotézy.

Pro tuto práci jsem čerpal relevantní informace a poznatky z odborné literatury, která souvisela s daným tématem. Pokusil jsem se rovnoměrně využívat tištěné i internetové zdroje. Internetové zdroje jsem využíval zejména při nacházení smluv či strategií na oficiálních stránkách ruských, čínských a íránských ministerstev. Na téma strategického partnerství Ruska, Číny a Íránu existuje množství českých i cizojazyčných publikací nebo článků, které mi poskytly cenné informace, bez nichž bych tuto práci nemohl napsat.

2 EURASIE VE 21. STOLETÍ

Eurasie je uměle rozdělená na Evropu a Asii. Ve skutečnosti eurasijský kontinent představuje jednu zemskou masu obklopenou jedním obrovským propojeným oceánem. Proto můžeme Eurasii definovat jako světový ostrov, který je Starým světem na rozdíl do Nového světa zahrnující obě Ameriky, Austrálii a Antarktidu. Ve Starém světě mezi sebou v minulosti soupeřily světové velmoci o Heartland, tedy o uzavřený zemský prostor nepřístupný pro lodě. Geograficky začínal ve východní Evropě a táhnul se až k Dálnému Východu. Od severu k jihu se Heartland rozpínal od severního pólu až k jihoasijským pouštím a horským hřebenům. Velkou část tohoto jádra zabíralo Rusko. Západní hranice Heartlandu se nakonec ustálila na hranici dlouhé 1 300 kilometrů mezi Baltským a Černým mořem, která představovala východní přístup k evropské civilizaci. Mocná Evropa obsadila pouze nepatrnou část izolovaného poloostrova na západě z celého obrovského eurasijského kontinentu. V porovnání s Heartlandem na východě vypadala Evropa jako nepatrný výběžek (Cohen, 1991: 553, 563-564).

Podle výše zmíněné geografické definice Eurasie, budu v práci operovat s pojmy eurasijská velmoc, označení pro Rusko a Čínu, a střední eurasijská mocnost, pojmenování pro Írán. Eurasie vstoupila do 21. století v porovnání s 90. léty minulého století geopoliticky transformovaná. Eurasijské velmoci s nukleárními arzenály jsou nyní na vzestupu, zatímco euroatlantické státy v čele se supervelmocí Spojenými státy americkými jsou v pozvolném úpadku. Čína má nejlepší předpoklady pro to, aby se stala hegemonem pro mnoho států rozvojového světa. Čínský ekonomický a vojenský vliv se šíří od Tichého oceánu až po Černé moře. Rusko se opět prosazuje v postsovětském prostoru, ze kterého se snaží vytlačit západní integrační struktury v podobě EU a NATO a také americkou vojenskou

přítomnost ve Střední Asii². Mnoho západních zemí investovalo velkou část prostředků do muslimských zemí - Iráku, Afghánistánu a Pákistánu, kde je velmi problematické dosáhnout efektivního vládnutí a vytvoření stabilní občanské společnosti. Rusko odmítá uznat Spojené státy jako rovnocenného partnera v globálních záležitostech a trvá na nacionalistické hrdosti podporované ruským prezidentem Vladimírem Putinem. Navíc je pro Obamovu administrativu ruská a čínská podpora íránského jaderného programu strategickou výzvou (Petersen, 2011: 81-83).

Západ vyrazil v Eurasii do protiútoků v podobě geopolitické strategie založené na třech bodech - integrace, instituce a nezávislost. V současnosti se Západ snaží integrovat do svých struktur nezávislou "Novou východní Evropu" zahrnující Ukrajinu, Bělorusko a kavkazské státy. Až bude dosaženo tohoto cíle, pak přijdou na řadu středoasijské republiky, čímž by se Západu podařila vytvořit hráz proti strategickému partnerství. Vytváření institucí podle západního vzoru má pak zajistit stabilitu a demokracii tamních režimů. Centra moci, v Rusku ležící na západě země, v Číně umístěné na severovýchodě země a v Íránu na severu země, si tuto hrozbu uvědomují, a proto se snaží o vlastní geopolitickou strategii spočívající v integraci jimi vytvořených strukturách, podpoře autoritativních režimů, zastavení západního vlivu a marginalizaci Evropy, izolaci Spojených států na západní polokouli a oslabení Indie (Petersen, 2011: 114, 118).

Chování Íránu pak můžeme definovat jako bandwagoning, což podle neorealistů Randalla Schwellera nebo Kennetha Waltze znamená takové

² Střední Asie dnes přitahuje mezinárodní pozornost. V regionu probíhá Nová velká hra, kterou rozehrály velmoci z jednoho hlavního důvodu - na jeho území se nachází obrovské zásoby ropy a zemního plynu. Saul Cohen nahlíží na Střední Asii jako na jeden z regionů v euroasijské konvergenční zóně. V celé oblasti je zapojeno pět velmocí: Rusko, Čína, EU, Indie a z části Spojené státy. Velmoci se zde snaží v některých oblastech spolupracovat, protože je to pro ně výhodné (velké surovinové bohatství) a na hlavních otázkách v regionu se velmoci shodnou. Důležité je zmínit také Írán, který do oblasti Střední Asie zasahuje především v ekonomické oblasti, ale jeho vliv zatím není velký. Střední Asie je dnes prostor, kde se protínají geopolitické ambice mnoha velmocí.

chování státu, v němž stát vstoupí do aliance se silnějším státem či již existující aliance sdružující několik států v rámci mezinárodního systému, s očekáváním budoucích výhod (Schweller, 1997: 928). Pro potřeby mojí práce se však nejedná o alianci, ale o volné spojenectví, nebo-li strategické partnerství.

Odlišnosti mezi Západem a Východem nabyly od počátku 21. století podobu velkých rozdílů, o nichž se mnozí na počátku 90. let minulého století domnívali, že neexistují. Dnes je evidentní, že euroatlantické a eurasijské velmoci kooperují v omezené míře a vzájemně si nedůvěřují. Proto se úroveň napětí nejen v Eurasii ale i na celém světě zvyšuje. Všechny problematické otázky týkající se Ruska, Číny, Íránu, energetiky a islámu mají konečné řešení právě v Eurasii a nikde jinde ve světě.

2.1 Eurasie v geopolitických koncepcích

Pro většinu lidí je pojem geopolitika spojen s pejorativním zabarvením a velmi často se jim vybaví expanzionistické snahy Německa, které vyvrcholily ve dvou světových válkách, neboť geopolitika bývá primárně chápána jako německá věda, která se vždy snažila hledat teoretické ospravedlnění praktické mocenské zahraniční politiky tohoto státu. Geopolitické teorie vznikly v Evropě a nadále se vyvíjely napříč nejen tímto kontinentem, ale rozšířily se i do dalších regionů, zejména do Spojených států amerických. Dnes můžeme geopolitiku³ chápat jako vědu, která se snaží vysvětlovat zákonitosti mezinárodních vztahů pomocí geografie a primárně se zabývá tématy, která se nacházejí na rozhraní mezi sociálním a přírodním prostředím člověka. Teoretická východiska této vědy, z nichž pozdější geopolitické koncepty vycházely, mají své kořeny u takových významných geopolitiků, jakými byli Alfred Mahan, Karl Haushofer nebo

³ Slovo geopolitika je odvozeno z řeckých slov geo (země) a politik os (náležející státu). Geopolitika tedy zkoumá vztah země (respektive prostoru) a státu. Jako první použil tento termín švédský politik Rudolf Kjellén v díle *Staten som Lifform* (Stát jako forma života, 1916).

Halford Mackinder (Kupka, 2001: 83-84). V teoretické části budu vycházet především ze současné americké a ruské geopolitické školy.

Přední geopolitikové zejména v 1. polovině 20. století diskutovali o tom, zda má převaha na souši větší váhu než převaha na moři a která specifická oblast Eurasie je rozhodující pro získání kontroly nad celým kontinentem. Tuto diskuzi odstartoval počátkem 20. století Halford Mackinder, jeden z nejvýznamnějších politických geografů. Z předních německých geografů se nejvíce zviditelnil Karl Haushofer, který ospravedlňoval tažení Německa na východ (*Drang nach Osten*). Tento německý geograf a geopolitik navázal na politicko-geografické teorie Friedricha Ratzela a Rudolfa Kjelléna, které následně upravil podle strategických potřeb Německa. S pomocí aparátu geopolitiky a vědeckého zdůvodnění pak formuloval způsoby, jak dosáhnout rozdělení nebo ovládnutí příslušných prostorů a rozdělení Euroasie mezi Německo a Japonsko (Kupka, 2001: 83-84).

V současnosti již není hlavním geopolitickým problémem otázka, jaká zeměpisná část Eurasie je výchozím bodem pro nadvládu nad tímto kontinentem, ani zda je převaha na souši důležitější než převaha na moři. Nezpochybnitelné nadále je, že geografická poloha je určující pro stanovení vnějších priorit národního státu a také velikost státního území zůstává jedním z hlavních kritérií postavení a moci. Platí, že čím větší je politická, hospodářská a vojenská síla státu, tím větší je akční rádius jeho životních geopolitických zájmů, vlivu a aktivity. Dnešní geopolitikové se posunuli od regionálních dimenzí ke globálním, přičemž ovládnutí celého eurasijského kontinentu slouží jako základna pro světové prvenství (Brzezinski, 1997: 45-46).

Řada geopolitických vztahů se dnes utváří právě v Eurasii a na to, jak ji vnímá americká geopolitická škola, se nejprve zaměřím. Podle amerického

geopolitika Zbigniewa Brzezinskiho je Eurasie globálně největším kontinentem a v geopolitickém smyslu zcela ústřední světadíl mající svojí geopolitickou důležitost. Rozpadem Sovětského svazu se v Eurasii vytvořilo mocenské vakuum, které se snaží velmoci zaplnit. Právě Eurasie se stala tím zásadním prostorem, na němž se odehrává zápas o světové prvenství. Brzezinski tento prostor nazval *velkou šachovnicí* z toho důvodu, že je na ní v současnosti rozehrána partie o budoucí geopolitický osud světa. Její součástí je také geostrategie, tedy strategicky řízené naplňování geopolitických zájmů (Brzezinski, 1997: 9-10).

Pouhý pohled na mapu prozradí, že kontrola nad Eurasií s sebou automaticky nese i podřízení Afriky a činí ze západní polokoule a Oceánie geopoliticky okrajové oblasti ústředního světového kontinentu. V Eurasii žije téměř 75 % světové populace a nachází se zde většina světového nerostného bohatství, a to jak využívaného, tak ještě ukrytého pod povrchem země. Eurasie vytváří asi 60 % světového hrubého národního produktu a disponuje asi třemi čtvrtinami známých světových energetických zdrojů. Z toho vyplývá, že ta velmoc, která Eurasií ovládne, tak bude kontrolovat dvě ze tří nejvyspělejších a ekonomicky nejproduktivnějších oblastí světa (Brzezinski, 1997: 37-38).

V Eurasií se také nachází většina politicky asertivních a dynamicky se rozvíjejících států světa. Zemí s nejsilnějším hospodářstvím, která vydává nejvíce prostředků na zbrojení, jsou Spojené státy, neeurasijská velmoc, a po nich následuje šest států z Eurasie. S výjimkou jedné se všechny nukleární velmoci nacházejí v Eurasií. Také dva nejlidnatější státy, Indie a Čína, si činí nároky na hegemonii v Eurasií a na celosvětový vliv. V Eurasií leží všechny státy, které mohou ekonomicky, politicky nebo v obou aspektech potenciálně ohrozit prvenství Spojených států. Přesto má Eurasie několik nevýhod, a tou jsou velikost, lidnatost, kulturní různorodost a složení z mnoho historicky ambiciózních a politicky energetických států (Brzezinski,

1997: 38). Tyto státy se nikdy dobrovolně nepodvolí hospodářsky neúspěšnější a politicky nejvlivnější globální velmoci.

Euroasijský prostor je tedy příliš velký a rozmanitý, aby se dokázal politicky sjednotit. Brzezinski proto rozděluje tento prostor do několika menších geopolitických ohnisek. Tato ohniska mají na celkovou geopolitickou strukturu zásadní vliv. V prostoru soupeří hned několik hráčů, kteří jsou rozestavěni na západní, východní, střední a jižní části šachovnice. V nejzápadnější i nejvýchodnější části se nacházejí hustě obydlené oblasti, v nichž na poměrně malém prostoru vzniklo několik silných států. Mezi západním a východním okrajem se rozkládá řídko osídlený, v současnosti ekonomicky a politicky posilující střední prostor. Téměř celý ho zabírá Ruská federace. Na jih od centrální euroasijské plošiny leží oblast plná energie s potenciálně velkým významem jak pro západní, tak východní euroasijské země (Brzezinski, 1997: 41).

Podle Brzezinskiho názoru existuje v Eurasii hned několik aktivních geostrategických hráčů, kteří mají schopnost a vůli uplatňovat sílu nebo vliv mimo své hranice. Mezi Brzezinskiho seznam nejambicióznějších států patří i Rusko, Čína a Írán, kterými se budu podrobněji zabývat v následujících kapitolách.

Dalším americkým geopolitikem je Francis Sempa, který tvrdí, že z geopolitického hlediska se oblast Eurasie stala po skončení studené války méně nevyváženou. Rusko sice stále zaujímal místo v strategicky nejvýhodnějším regionu, ale kvůli nestabilním politickým režimům, které vznikly po rozpadu Sovětského svazu, obrátilo svoji pozornost dovnitř země a prozatím opustilo globální ambice. Evropský poloostrov se zdál politicky rozdělen a neschopný nebo neochotný účinně vyvažovat omezenou ruskou vojenskou hrozbu. Přímořské státy Asie, kromě toho, že jsou politicky rozdělené, se skládají ze zemí, které jsou si vzájemně nepříteli.

Neexistuje tedy žádná euroasijská velmoc nebo eurasijská aliance, která může efektivně vyvážit obnovenou sílu Heartlandu (Sempa, 2009: 99).

Posledním zmíněným americkým geopolitikem je Saul Cohen, který se v době studené války vrací k teoriím Heartland-Rimland a snaží se je propojit s teorií panregionů, z čehož vychází první multipolární teorie. Cohen nechápe bipolaritu a multipolaritu jako něco, co se navzájem vylučuje, ale co oba systémy spojuje, neboť se mu zdají komplementární (Parker, 1998: 135).

Cohen ve své geopolitické koncepci zavádí kategorie *geostrategické a geopolitické regiony*. Geopolitické regiony jsou z hlediska hierarchie na nižší úrovni než jim nadřazené geostrategické regiony. Geostrategické regiony mají v mezinárodní politice strategický význam, zatímco geopolitické regiony mají taktický význam. Geopolitické regiony jsou podle Cohenova názoru kulturně, politicky a ekonomicky spíše homogenní. Geostrategické regiony se homogenností nevyznačují, autor je definuje na základě vzájemného působení velkých částí světa v globálním měřítku (Cohen, 2003: 40-43, 55).

Prvním geostrategickým regionem je na obchodě závislý *námořní svět* a druhým je *eurasijský kontinentální svět*. Námořní svět je podle autora názoru tvořen pěti geopolitickými regiony:

- 1) Angloamerika (včetně karibské oblasti);
- 2) Jižní Amerika;
- 3) přímořská Evropa a Maghreb;
- 4) Subsaharská Afrika;
- 5) ostrovní Asie s Oceánií (včetně ostrovů Dálného východu).

Eurasijský kontinentální svět se skládá ze dvou geopolitických regionů:

- 1) Heartland spolu s východní Evropou;
- 2) východní Asie.

Mimo oba geostrategické regiony Cohen umísťuje ještě další dva geopolitické regiony:

- 1) jihovýchodní Asie;
- 2) Blízký a Střední východ.

Tyto dvě oblasti tvoří tak zvané *pásmo* otřesů, které se vyznačuje politickou nestabilitou a velkou roztržitostí. Zároveň toto pásmo pokládají oba geostrategické světy za důležité a vedou o něj boj. Zvláštní statut samostatného geopolitického regionu Cohen přiznává též jižní Asii (Cohen, 2003: 56-58).

Cohen chápal multipolaritu jako bezpečnější a také flexibilnější a právě tato flexibilita je nezbytná pro geopolitiku, která by neměla být rigidní. S pádem bipolární konfrontace přehodnotil postavení východní Evropy (dříve Heartland), kterou označil jako přechodný region mezi přímořskou a kontinentální sférou (Hnízdo, 1995: 18).

Nelze opomenout ani pohled geopolitiků pocházejících přímo z Eurasie. Nejdříve bych se zmínil o ruské geopolitické škole, jejíž nejvýraznější osobností je ruský geopolitik Alexandr Geljevič Dugin, který své základní ideje prezentoval v díle *Základy geopolitiky* z roku 1999. Dugin svojí geopolitickou koncepcí opírá stejně jako Mackinder nebo Spykman o bipolární geopolitické uspořádání.

Na jedné straně existují autoritativní eurasijské kontinentální velmoci neboli Heartland, na straně druhé stojí liberálně-demokratické námořní velmoci, které jsou situovány do oblasti odpovídající Spykmanově Rimlandu. Dugin se domnívá, že geopolitickým a strategickým zájmem Ruska má být nejenom znovu získání „blízkého zahraničí“ a obnovení spojeneckého vztahu s Německem, ale také zahrnutí Íránu a Japonska do euroasijského bloku. Měl by se vytvořit nový světový geopolitický systém na bázi společného postupu s tím, kdo je ochotný se vzpírat hegemonii Spojených

států. Za tímto účelem by měla být vytvořena osa Teherán - Berlín - Moskva - Tokio (Kalinič - Naxera, 2011).

Tato aliance by měla představovat opozici vůči Spojeným státům, Velké Británii v Evropě, Číně v Asii a Turecku v muslimském světě. Této alianci se detailněji věnuji níže. Dále se Dugin domnívá, že na globální úrovni dojde ke konfrontaci Spojených států a Ruska, protože se podle autora jedná o dvě rozdílné civilizace, jejichž koexistence je nemožná a nežádoucí (Laruelle, 2007: 5-9).

Dugin se při rozdělení světa nechal inspirovat Karlem Haushoferem, který rozčlenil svět do čtyř panregionů. Autor ve své geopolitické koncepci rozděluje svět do čtyř pásů:

- 1) euro-africký pás;
- 2) asijsko-pacifický pás;
- 3) anglo-americký pás;
- 4) eurasijský kontinentální pás (Kalinič - Naxera, 2011).

Dugin každý z těchto pásů nadále dělí na další části. Euro-africký pás zahrnuje Evropskou unii, islámsko-arabskou Afriku a subtropickou Afriku. Pás asijsko-pacifický integruje Japonsko, země Jihovýchodní Asie a Čínu. Anglo-americký pás zahrnuje Ameriku jako kontinent, Austrálii, Nový Zéland a prostor Tichomoří. Eurasijský kontinentální pás obsahuje Rusko a země Společenství nezávislých států a země kontinentálního islámu. Pod nadvládu Ruska Dugin zahrnuje Mandžusko, Ujgurskou autonomní oblast, Tibet, Mongolsko a pravoslavné oblasti Balkánu (Laruelle, 2007: 5–9).

Dalším ruským geopolitikem je Dmitrij Trenin, který pozici Ruska v geopolitice Eurasie chápe odlišně než například výše zmíněný Dugin. Ve své knize *Konec Eurasie: Rusko na pomezí mezi geopolitikou a globalizací* z roku 2001 tvrdí, že dominance Ruska v Eurasii skončila. Jinými slovy to

znamená, že Eurasie již není synonymem pro Rusko, protože tato vrcholná éra již pominula.

Rusko nacházející se na pomezí tradičního geopolitického uvažování a globalizace se nyní musí rozhodnout ve prospěch spolupráce se Západem. Trenin věří, že Rusko je v podstatě evropskou a nikoliv eurasijskou zemí, a proto musí být proevropská volba přirozená. Rusko se musí stát vzorem evropského národa a postsovětského světa. Nadále by se mělo Rusko snažit stabilizovat Eurasii a integrovat se v ní. Podle Trenina je ruská strategie založená na "kreativním přizpůsobování", a proto by měla směřovat k nově vzniklé globální a regionální situaci. Klíčovými ruskými prioritami by měla být stabilizace Kavkazu, vojenská bezpečnost ve Střední Asii a ekonomický rozvoj Dálného Východu. Trenin také zdůrazňuje, že Západ již nyní získal v Eurasii silné zázemí a Rusku nezbyvá nic jiného, než přijmout současnou realitu (Trenin, 2001: 39-46, 309, 335-336).

Posledním zmíněným ruským geopolitikem je Gennadij Zjuganov, který hájí pozici Ruska jako eurasijské říše, ale bez bývalých sovětských hranic. Zjuganov trvá na tom, že Sovětský svaz byl přirozenou geopolitickou formou historického carského Ruska a současné politické hranice jsou umělé a vytvořené Západem. Proto se Rusko musí izolovat od Západu a uchránit si svojí výjimečnost. Zjuganov se domnívá, že přežití Ruska závisí na tom, zda si zvolí mezi nezávislou eurasijskou velmocí nebo virtuální kolonií Západu. Pokud se Rusko rozhodne pro první případ, což si Zjuganov přeje, bude muset kolem svých hranic vytvořit ochranný bezpečnostní pás.

Dále Zjuganov upozorňuje na vojenské schopnosti, které budou mít důležitý význam v zachování ruské přítomnosti v Eurasii a v reorganizaci regionu podle ruských strategických zájmů a kulturních hodnot. Aby Rusko tohoto nelehkého cíle dosáhlo, Zjuganov navrhuje formy aliancí s asijskými a

muslimskými zeměmi s cílem vyvážit ambice Západu v Eurasii (Sengupta, 2009: 33-34).

2.2 Eurasianismus a jeho vliv na strategické partnerství

S ruskou geopolitikou je také spojen pojem eurasianismus, jinými slovy ideologie, která se nabízí jako alternativa ke stávajícímu globalizačnímu procesu reprezentovaný Spojenými státy. Alexander Solženicyn o eurasianismu napsal: *"Eurasianismus je reakcí Rusů na jimi opovrhovaný Západ"* (Trenin, 2001: 284). Eurasijství se zformovalo jako sociálně historický a politický ideový systém ve 20. letech minulého století v intelektuálních emigrantských kruzích v Sofii, Praze, Berlíně a Paříži a vycházelo z teze, že Eurasie představuje kontinent, který se nachází mezi Evropou a Asií a liší se od obou těchto celků jak geopoliticky, tak i kulturně, respektive civilizačně. V případě Ruska tedy jde o to, že geopoliticky a kulturně nepatří výhradně k Evropě, ani k Asii, a tím pádem má samo o sobě výraznou eurasijskou identitu (Kalinič - Naxera, 2011). Tato identita je dědictvím jedinečného ovládnutí obrovského prostoru rozkládající se mezi střední Evropou a pobřežím Tichého oceánu, dědictvím imperiální státnosti, propracované Moskvou během čtyř staletí pronikání na východ. Na základě této expanze se v Rusku asimilovaly rozsáhlé populace neruského a neevropského původu, čímž došlo k vytvoření unikátní eurasijské politické a kulturní identity (Brzezinski, 1997: 114).

Extrémní verze ruské geopolitické školy říká, že Heartland je geografické pole určené pro realizaci cíle založeném na touze vypudit atlantický vliv z Eurasie. Na rozdíl od principů slovanofilů volajících po unifikaci všech Slovanů, je eurasianismus orientovaný k jihu a východu a předpokládá splynutí ortodoxní a muslimské populace. Jako geopolitická vize je eurasianismus kuriózní směsí, ve které koexistuje vedle sebe komunismus, nacionalismus a ortodoxní fundamentalismus. Přesto, že jsou

eurasiánské principy často protikladné, tyto tři ideologie jsou začleněny do pole geopolitické eurasiánské vize představující pro mnoho Rusů třetí cestu (Sengupta, 2009: 26).

Teorie eurasianismu není rozvíjena pouze v hranicích Ruska, přesto že z něho vychází, ale dnes můžeme hovořit o globálním fenoménu. Mezi hlavní představitele tohoto směru patří již zmíněné postavy Alexandra Dugina a Gennadije Zjuganova. V Duginově smýšlení lze odhalit i expanzionistické myšlenky. Geopolitik tvrdí, že sféra ruského vlivu se nemá omezovat pouze na prostor bývalého Sovětského svazu. Rusko musí využít své obrovské výhody strategického umístění k mobilizaci zdrojů či zkušeností a využít tento potenciál k dosažení úplné kontroly nad eurasijským kontinentem. „*Expanze představuje nedílnou součást historické existence ruského národa a je úzce spojena s jeho civilizačním posláním*“ (Kalinič - Naxera, 2011). S eurasianistickými myšlenkami souhlasí i současný ruský prezident Vladimir Putin, který po návštěvě Číny v roce 2000 řekl: „*Asie je velmi důležitá pro Rusko. Rusko je jak evropským tak asijským státem. Je jako pták, který může dobře létat v případě, že použije obě křídla*“ (Kuchins, 2010: 34-35).

Eurasianismus, představující kontinentalismus, stojí v opozici k americké hegemonické dominanci ve světě reprezentující atlantismus. Atlantismus v historické a geografické perspektivě reprezentuje západní civilizační hemisféru a z vojenského hlediska je definován členskými státy NATO. Eurasianismus nadále usiluje o návrat k ruskému pravoslaví, případně k šíitskému islámu (sunnitský islám je naopak prezentován jako proamerický element). To je klíčový důvod, proč byl Írán vybrán jako střední eurasijská mocnost stojící po boku Ruska. Antagonismus mezi Východem a Západem je v eurasianismu jasně zafixován. Eurasijské hnutí má za cíl zabránit expanzionistickým snahám atlantismu, jehož silnou zbraní je globalizace. Západ globalizační tlak využije k tomu, aby oslabil státní

suverenitu, náboženský systém, kulturní a ekonomické tradice (Laruelle, 2007: 5). Atlantismus se podle Eurasianistů nikdy nezastaví, dokud nedosáhne celosvětové hegemonie v čele se Spojenými státy.

Eurasianisté naopak nabízejí jako řešení multipolární model, který má chránit antiatlantický hodnotový systém a kulturní diverzitu. Rusko, jako velmoc stojící v čele eurasianismu, si má vybudovat vlastní identitu a poté poskytnout ochranu světové kulturní rozmanitosti. Avšak Rusko nemá kapacity na to, aby plnohodnotně čelilo atlantismu, proto potřebuje spojence, kterým má být především Írán. Spojenectví mezi Moskvou a Teheránem usnadní integraci eurasijského pásu. V rámci asijsko-pacifického pásu se předním spojencem stane Japonsko, jehož vytržení z atlantického světa oslabí Spojené státy a současně pomůže vykompenzovat vliv Číny a jejího demografického a ekonomického pronikání do sibiřských částí ruského Heartlandu. Aliance Ruska, Íránu a Japonska musí být doplněna ještě o Německo, čímž dojde k rozštěpení euroatlantické geopolitické jednoty (Kalinič - Naxera, 2011).

Atlantismus a eurasianismus tedy reprezentují dvě rozdílné alternativy a v budoucnu dojde k jejich vzájemné konfrontaci. V této souvislosti dojde k fúzi národních státních entit v rozsáhlé civilizační formace tak zvané velké prostory, které budou integrovány do geo-ekonomických zón. Tyto celky si následně budou svobodně volit kooperativní či konfrontační scénáře a mocenské preference - na základě geografických, kulturních, axiologických a obecně civilizačních parametrů (Laruelle, 2007: 7).

3 GEOPOLITIKA JEDNOTLIVÝCH EURASIJSKÝCH AKTÉRŮ

3.1 Rusko jako eurasijská velmoc

Rusko⁴ jako nástupnický stát Sovětského svazu ztratilo nejen svoji geopolitickou nadvládu v Eurasii, ale de facto se stalo novým státem s novými hranicemi a sousedy, státem, který musel nově definovat svou mezinárodní roli a tím i svoji zahraniční politiku. Zánikem sovětského impéria se v Heartlandu vytvořilo mocenské vakuum. Nové nezávislé státy byly slabé a vládl v nich chaos. I v samotném Rusku způsobil tento krach závažnou krizi systému, zejména proto, že jej doprovázela snaha okamžitě se zbavit starého sovětského sociálně-ekonomického modelu. Nejbolestnější bylo, že mezinárodní postavení Ruska upadlo, protože mnozí začali považovat jednu ze dvou dosavadních světových supervelmocí jen za něco málo víc než regionální mocnost třetího světa (Brzezinski, 1998: 95). A to i přesto, že Rusko stále vlastní 430 mezikontinentálních balistických raket (ICBM) a 1 605 jaderných hlavic (MacHaffie, 2011: 31).

Pouze na Dálném východě na začátku 90. let minulého století nedošlo k žádným politickým nebo územním změnám, přesto i zde se geopolitická situace změnila. Čína byla po několik staletí v politicko-vojenské oblasti slabší než Rusko. Dnes se situace obrátila a Čína je na vzestupu a Rusko se stává jejím surovinovým přívěškem. Logicky takovou situaci nemohou

⁴ Ruská federace je největším státem světa s odhadovanou rozlohou 17 098 242 km². Celková délka pozemní hranice Ruska se sousedními státy činí 20 241,5 km. Na západě hraničí evropská část Ruska s pobaltskými republikami - Estonsko (290 km), Litva včetně Kaliningradské oblasti (227 km) a Lotyšsko (292 km). Na západě dále s Norskem (196 km), Finskem (1 313 km), Běloruskem (959 km), Polskem včetně Kaliningradské oblasti (432 km) a Ukrajinou (1 576 km). Na Kavkaze hraničí asijská část Ruska s Ázerbájdžánem (284 km) a Gruzii (723 km). Ve Střední Asii má společnou a zároveň nejdelší hranici pouze s Kazachstánem (6 846 km). Na Dálném východě jsou sousedními státy Mongolsko (3 441 km), Čína včetně krátké hranice na jihu Ruska (3 645 km) a Severní Korea (17,5 km). K tak rozlehlému území má Rusko "jen" 142 517 670 obyvatel (k červenci 2012), což ho řadí až na 9. místo na světě. The World Factbook - Russia. CIA (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html>, 2013-02-07). S Čínou sousedí 6 subjektů Ruské federace - Přímořský kraj, Chabarovský kraj, Židovská autonomní oblast, Amurská oblast, Zabajkalský kraj a Altajská republika (Lotspeich, 2010: 86).

Rusové ignorovat a snaží se upevnit bezpečnostní situaci na Dálném východě. Z Ruska se stal národní stát s velkými vnitropolitickými problémy (Brzezinski, 1998: 100-101).

Záhy po vzniku Ruské federace se začala rozvíjet celá řada teoretických přístupů pokoušejících se vyjadřovat k úloze, kterou by měla země v novém mocenském uspořádání hrát, a jakým směrem by se měla ruská zahraniční politika ubírat. Ruská zahraniční politika se po roce 1991 nacházela pod vlivem různých ideových směrů soupeřících o vliv na ruskou zahraniční politiku. V 90. letech se v Rusku vyprofilovaly tři geostrategické proudy, které obsahují i určité varianty vnitropolitického vývoje:

- 1) První proud spatřuje prioritu ve vyspělém strategickém partnerství se Spojenými státy;
- 2) Druhý proud zdůrazňuje jako předmět ústředního ruského zájmu bývalé sovětské republiky, jinými slovy "blízké zahraničí". Zastánci tohoto myšlenkového proudu hovoří o tom, že celé území bývalého Sovětského svazu je považováno za zónu zvláštních geostrategických zájmů Moskvy, z níž by se měl vyloučit vnější politický a ekonomický vliv. Někteří očekávají vytvoření velmoci schopnější zaujmout rovnocenné postavení ve vztazích se Spojenými státy a Evropou. Znamenalo by to, že Rusko se nejprve musí soustředit na vztahy s novými nezávislými postsovětskými státy, a to z toho důvodu, že všechny zůstaly s Ruskem fakticky svázány zejména v důsledku dřívější sovětské politiky posilování vzájemné hospodářské závislosti.
- 3) Třetí proud zastává myšlenku vytvoření protiamerického eurasijského společenství s cílem omezit americkou převahu v Eurasii. Inspiraci našel tento proud právě ve výše zmíněné ideologii eurasianismu (Brzezinski, 1998: 103-104).

Nástup Vladimira Putina do čela státu v roce 2000 znamenal pro Rusko změnu v geopolitickém smýšlení. Putinovým cílem bylo vytvořit ve federaci jednotný ekonomický, právní a bezpečnostní prostor a upevnit kontrolu federální vlády nad jednotlivými regiony. Změna ve funkci hlavy státu se odrazila i na charakteru ruské zahraniční politiky, která se stala více ambiciózní a sebevědomější, a to zejména díky rostoucí ekonomické síle a koncentraci politické moci. Putin chtěl Rusku opět navrátit jeho velikost jako za dob Sovětského svazu a zařadit zemi po boku Spojených států, Číny, Indie a dalších nastupujících velmocí. To dokazuje i prohlášení Putina: *"Zhroucení Sovětského svazu bylo největší geopolitickou katastrofou století"* (Kagan, 2008: 16). Putinovým cílem bylo také zajistit zemi bezpečnost proti potenciálním vnějším hrozbám a upevnit vliv na mezinárodní scéně. Takto nastavenou linii respektoval a dodržoval i Putinův nástupce Dmitrij Medveděv (Kagan, 2008: 53-67).

Rusko ani přes dezintegraci území na začátku 90. let stále představuje vlivného světového aktéra využívající reálnou silovou politiku. K tomu přispívá především značný objem zásob nerostných surovin, v první řadě ropy a zemního plynu, významná vojenská síla, která je založena na druhém největším potenciálu jaderných zbraní na světě, významném politickém a ekonomickém vlivu na teritoriu bývalého Sovětského svazu a v neposlední řadě je velmi důležitým faktorem vlivu i velikost území rozkládající se na většině prostoru Eurasie. Ruským prioritním cílem je především udržet si dominantní postavení v Eurasii.

Od nástupu Putina si Rusko stanovilo ctižádostivé geopolitické cíle. V současnosti je u některých sousedních států patrný ruský vliv. Jedná se o Ukrajinu, Ázerbájdžán nebo Kazachstán (Kagan, 2008: 72-74). Můžeme tedy předpokládat, že Rusko bude do budoucna usilovat o navrácení bývalé velikosti a moci. Na druhou stranu nemůžeme opomenout, že mocenské postavení Ruska je stále slabé, zpustošené komunistickou nadvládou a

sociálně zaostalé. Navíc se Rusko zcela nedistancovalo od minulosti. Z toho vyplývá, že jeho schopnosti prosadit se na mezinárodní scéně jsou značně omezené.

V ruské zahraniční politice stále přežívá hluboce zakořeněná touha hrát v Eurasii zvláštní úlohu, která by měla za následek podřízení nezávislých postsovětských států Moskvě. Nelze se však vyhnout Spojeným státům, které mají v Eurasii značný vliv a především jsou jedinou opravdovou globální velmocí, se kterou se bude muset Rusko potýkat. Spojené státy velmi dráždí, že Rusko udržuje s Íránem intenzivní nukleární a vojenskou spolupráci (Aras, 2006: 136). Na druhé straně podle některých vlivných činitelů určujících ruskou politiku se za přátelským postojem Západu skrývá úmysl upřít Rusku jeho oprávněný nárok na globální status (Monaghan, 2008: 717-733).

3.1.1 Ruské vnímání Číny a vzájemné vztahy

Ruský pohled na Čínu je tvarován komplexním sloučením geopolitických, ekonomických, historických a kulturních faktorů. Ruská politika vůči Číně vedená v posledních dvou desetiletích Borisem Jelcinem, Vladimírem Putinem a Dmitrijem Medveděvem byla založená na pragmatických úvahách, což vedlo k postupnému sbližování a zahušťování vztahu. V současnosti jsou těsnější vztahy s Čínou vnímány jako důležitá podmínka pro posílení zahraničně-politického postavení Ruska. Podobně i Čína považovala zintenzivnění vztahů s Ruskem za významný nástroj posilující její význam. Kromě toho spolupráce Ruska a Číny, vytváří základ pro úspěšné budování multipolárního systému ve světě a zároveň umožňuje čelit Spojeným státům jako jediné supervelmoci (Kuchins, 2011: 33-34).

Vznik strategického partnerství mezi Moskvou a Pekingem můžeme datovat od dubna 1996, kdy ruský prezident Boris Jelcin a jeho protějšek Ťiang Ce-min uzavřeli vzájemnou dohodu (Bellacqua, 2010: 1). Obě velmoci

deklarovaly negativní postoj vůči existujícímu mezinárodnímu systému. Na ruské straně také došlo k výrazné změně v nejvyšších místech. Jelcin nahradil prozápadně orientovaného ministra zahraničí Kozyreva zkušeným odborníkem na mezinárodní vztahy Jevgenijem Primakovem, který se dlouhodobě zabýval Íránem a Čínou (Turner, 2009: 162). Tento tah jasně naznačoval, že Rusko chce vyvážit americkou nadvládu v mezinárodním systému, a to vytvořením spojení s Čínou, Íránem nebo Indií (Hunter, 2010: 109). V ruské zahraniční politice tak můžeme odhalit spojitost s eurasianismem.

Již v roce 1997 následovala další smlouva mezi Borisem Jelcinem a čínským prezidentem Ťiang Ce-minem, kteří společně podepsali „*Rusko-čínské prohlášení o multipolárním světě a vytvoření nového mezinárodního řádu*“. Již v prvním odstavci tohoto dokumentu se uvádí, že obě strany se v duchu partnerství budou snažit prosazovat multipolární svět a nový mezinárodní pořádek. Obě dvě země zdůraznily, že odsuzují americkou hegemonii ve světě (Turner, 2009: 163).

V roce 2001 Rusko a Čína podepsaly *Smlouvu o přátelství, spolupráci a dobrém sousedství*. Jejich 25 článků má za cíl nastavit parametry pro budoucí prohlubování čínsko-ruského partnerství. Smlouva zejména hovoří o neporušitelnosti státní suverenity, klíčovém významu OSN a zejména pak Rady bezpečnosti (dále RB), kde jsou oba státy mezi pěticí stálých členů. Peking vyjádřil morální a politickou podporu Rusku ve snaze udržet teritoriální integritu v Čečensku a na severním Kavkaze. Moskva se na oplátku přihlásila k principu jednotné Číny, podle něž je otázka Tchaj-wanu, Tibetu a Sin-ťiangy interní čínskou záležitostí a žádné vnější síle by nemělo být umožněno zasahovat do jejich řešení (Lo, 2008: 38, 41-43). Nejdůležitější je na výše zmíněné smlouvě to, že obě velmoci požadují rovnocenné postavení a odmítají případné snahy o hegemonii nad ostatními

členy mezinárodního společenství. Toto prohlášení je bezpochyby namířeno vůči Washingtonu a jeho zahraniční politice.⁵

Avšak po teroristických útocích z 11. září byla tato výzva umlčena a oba státy se od sebe na několik měsíců vzdálily, protože se snažily zlepšovat diplomatické vztahy se Spojenými státy (Turner, 2009: 165-166). Ale již v roce 2002 se vrátily do předchozí pozice, aby o tři roky později prezidenti Putin a Chu Ťin-tchao navázali na deklaraci z roku 2001 a přijali dokument s názvem *Světový řád 21. století*, který koreloval s jejich snahou o kvalitativní pozvednutí rusko-čínských vztahů a znovu zdůraznil principy Pančašily, spravedlivějšího světového uspořádání a klíčové role OSN v mezinárodních vztazích (Ferdinand, 2007: 856).

Rusko vnímá Čínu jako velmi důležitého partnera, o čemž svědčí i to, že po svém zvolení si Medveděv zvolil právě Čínu jako cíl své první zahraniční cesty mimo území SNS (Bin, 2008). V květnu 2008 následovalo *Společné prohlášení Ruské federace a Čínské lidové republiky o mezinárodních otázkách*, které podepsali prezidenti Medveděv a Chu. V prohlášení je zdůrazněna klíčová role Šanghajské organizace spolupráce při posilování strategické stability, míru a bezpečnosti, rozvoje hospodářské, humanitární spolupráce v Eurasii a odpor vůči americké protiraketové obraně a rozšíření NATO.⁶ Podobné cíle obsahuje i nejnovější pětibodová rusko-čínská deklarace o dvoustranných vztazích a vzájemné spolupráci ze 17. června 2009.⁷

⁵ *Treaty of Good-Neighborliness and Friendly Cooperation Between the People's Republic of China and the Russian Federation*. Ministerstvo zahraničních věcí ČLR, 24. 7. 2001 (<http://www.fmprc.gov.cn/eng/wjdt/2649/t15771.htm>, 2013-02-05).

⁶ Ministerstvo zahraničních věcí Čínské lidové republiky. *Joint Statement of The People's Republic of China and the Russian Federation On Major International Issues*, 23. 5. 2008 (<http://www.fmprc.gov.cn/eng/zxxx/t465821.htm>, 2013-02-07).

⁷ Ministerstvo zahraničních věcí Čínské lidové republiky. *Joint Statement of the Moscow Meeting Between Heads of State of China and Russia*, 18. 6. 2009 (<http://www.fmprc.gov.cn/eng/zxxx/t573751.htm>, 2013-02-07).

Avšak Rusko na jedné straně vnímá Čínu jako významného partnera, jehož mocenský profil na mezinárodní scéně roste. Na druhé straně Moskva vnímá Peking jako potenciálního strategického soupeře. O tom se můžeme přesvědčit v zahraničněpolitické koncepci Ruské federace z července 2008, kde je Čína zmíněna na dvou místech. Za prvé se o Číně hovoří v souvislosti s novým světovým uspořádáním, tak jak si ho představují tvůrci ruské zahraniční politiky. Ti se domnívají, že svět by měl být multipolární. Unipolarita a dominance jedné supervelmoci, v tomto případě Spojených států, je nepřijatelná. Takový svět je nestabilní a hrozí konflikty. Ruská zahraniční koncepce tak stipuluje vznik jakéhosi globálního koncertu velmocí.⁸

Dále je Čína označena za tradičního partnera pro Rusko, s nímž je nutné spolupracovat v rámci různých regionálních uskupení jako Šanghajská organizace spolupráce. Zahraniční koncepce se věnuje Číně poměrně podrobně také v sekci týkající se regionálních priorit ruské zahraniční politiky a i zde lze vyzorovat několik zajímavých trendů. Rusko sice uznává význam Číny především jako klíčového hráče v asijsko-pacifické oblasti, ale v žádném případě její roli nepřeceňuje. Koncepce upozorňuje na to, že Rusko se má současně snažit rozvíjet vztahy jak s Indií, tak i Čínou.⁹

Masivní přeshraniční migrace z Číny je jedna z největších obav Ruska. Čína je dokonce pokládána za hrozbu, protože čínští přistěhovalci na Sibiři a v dálněvýchodních oblastech již několikanásobně převyšují tamní obyvatelstvo. Rusko otevřelo této migraci dveře, protože se potýkalo s nedostatkem pracovních sil. Během prvního desetiletí nového tisíciletí bylo v zemi již více než půl milionu Číňanů. Rusové přirovnávají hranici k tenké

⁸ Ministerstvo zahraničních věcí Ruské federace. *The Foreign Policy Concept of the Russian Federation*, 12. 7. 2008 (<http://www.mid.ru/bdomp/ns-osndoc.nsf/1e5f0de28fe77fdcc32575d900298676/869c9d2b87ad8014c32575d9002b1c38!OpenDocum.ent>, 2013-02-07).

⁹ *Ibidem*.

membráně oddělující ruský Dálný východ s 6 miliony obyvateli od 130 milionů lidí žijících ve třech provinciích na severovýchodě Číny (Trenin, 2012: 35).

Otevření hranice mezi oběma zeměmi v 90. letech znamenal příliv čínských obchodníků a pracovníků, čímž byla započata tak zvaná demografická agrese. Ruští nacionalisté argumentují, že miliony Číňanů jednajících na příkazy Pekingů, se mají usadit, vzít si ruské ženy, vlastnit majetek a díky tomu pak budou dominovat řídce obydleným provinciím na Dálném východě a na Sibiři. V blízké budoucnosti by se měli Číňané stát druhou největší etnickou skupinou v Rusku (Trenin, 2012: 35).

Některé z těchto obav jsou iracionální, protože migrace byla připuštěna samotnými Rusy. Po dvou desetiletích od otevření rusko-čínské hranice se rozhodlo pouze několik málo Číňanů, že se usadí v Rusku. Většinu z nich odrazuje nehostinná krajina a podnebí, nedostatek podnikatelských příležitostí a nízká životní úroveň. V Přímořském kraji s 2 miliony obyvatel se usadilo pouze 25 000-27 000 Číňanů a navíc jich velmi málo z nich uzavřelo sňatek s ruskými ženami nebo vlastní půdu (Trenin, 2012: 36). Tato citlivá otázka bude muset být v rusko-čínských vztazích dříve nebo později vyřešena. V současnosti je upozaděna, protože daleko důležitější jsou ekonomické vztahy obou států založené hlavně na energetickém obchodě.

Tvůrci ruské zahraniční politiky by rádi využili partnerství s Čínou k posílení ruského vlivu ve světě. Partnerství s Pekingem by mohla tvořit účinnou protiváhu vůči hegemonistické politice Washingtonu. Ale Moskva i Peking jsou málokdy ochotny riskovat své vztahy s Washingtonem kvůli zájmům toho druhého. To bylo například patrné, když se ruský prezident Putin v reakci na teroristické útoky z 11. září 2001 výrazně postavil za Spojené státy (Ferdinand, 2007: 849). Čína byla tímto krokem více než

znepokojena. Limity protiamerického spojení Ruska a Číny jsou však i na straně Pekingu, jak se ukázala během intervence ruských sil v Gruzii v roce 2008. Peking z obavy o vlastní teritoriální integritu odmítl podpořit ruskou intervenci a následně uznání nezávislosti Abcházie a Jižní Osetie (Turner, 2009: 181).

Ruská politika vůči Číně se pohybuje v současnosti v relativně pragmatických mantinelech, které stanovil současný prezident Putin. Peking a Moskva se společně vyjadřují vůči politice Západu a především se negativně staví k hegemonii Spojených států (Turner, 2009: 182-183).

3.2 Čína jako eurasijská velmoc

Čína¹⁰ je dnes rostoucí geopolitický a ekonomický gigant, který aspiruje na pozici světové lídra. Její ekonomický a politický vliv roste. Tato země, která se prohlašuje za jednu z posledních lidových republik vzešlých z komunismu, se současně stala významným činitelem hospodářské globalizace i novou hranicí pro globální kapitalismus. Čína se dnes zařadila do světové ekonomiky jako základna reexportu, ale také je obrovským potenciálním trhem tvořeným největší světovou populací, která povzbuzuje chuť a podporuje perspektivy rozvoje. Od 70. let 20. století se Čína opět začlenila do mezinárodního společenství, čímž si vydobyla svou diplomatickou moc (Kagan, 2008: 25-29). Toto opětovné získání pozic doplňuje modernizace čínských ozbrojených sil včetně vlastnictví 46

¹⁰ Čínská lidová republika zaujímá 9 596 961 km², čímž se řadí na 4. místo na světě. Celková délka pozemní hranice Číny se sousedními státy činí 22 117 km. Na severu má Čína společnou a zároveň nejdelší hranici s Mongolskem (4 677 km). Dále na této světové straně hraničí ještě s Ruskem včetně dálnévýchodní hranice (3 645 km). Na západě hraničí s Kazachstánem (1 533 km), Kyrgyzstánem (858 km), Tádžikistánem (414 km), Afghánistánem (76 km), Pákistánem (523 km) a Indií včetně jižní hranice (3 380 km). Na jihu sousedí s Nepálem (1 236 km), Bhútánem (470 km), Barmou (2 185 km), Laosem (423 km) a Vietnamem (1 281 km). Na východě kromě již zmíněného Ruska, zbývá poslední sousední stát Severní Korea s délkou hranice 1 416 km. První místo na světě Čína obsazuje s počtem obyvatel, které čítá 1 343 239 923 (k červenci 2012). The World Factbook - China. CIA (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>, 2013-02-07). S Ruskem sousedí 4 subjekty Číny - provincie Chej-lung-t'iang, provincie Ťi-lin, autonomní oblast Vnitřní Mongolsko a autonomní oblast Sin-t'iang (Lotspeich, 2010: 86).

mezikontinentálních balistických raket (ICBM) a méně než 1 000 jaderných hlavic (MacHaffie, 2011: 31).

Pro čínskou zahraniční politiku bylo klíčové, že se dokázala oprostit od maoismu a začal se v ní více uplatňovat pragmatický přístup, který spočívá v principech definovaných Teng Siao-pchingem na konci 90. let minulého století a tandemem Chu Ťin-tchao - Wen Ťia-pao v roce 2003. První z nich doporučuje zdržení se agresivních kroků. Druhá koncepce se zabývá teorií mírového rozvoje Číny. Avšak Čína nadále sleduje kroky velmocí a podle nich upravuje svojí zahraniční a bezpečnostní politiku, kterou si důkladně střeží. Oficiální linie čínské diplomacie stále stojí na třech typech dokumentů:

- 1) Principy Pančašíly definované na Bandungské konferenci v roce 1955;
- 2) Odkaz na čínskou zahraniční politiku v Ústavě ČLR;
- 3) Soubor doporučení čínských vůdců (Lanteigne, 2009: 11-16, 34, 133).

Čínští představitelé tvrdí, že jejich země sleduje globální zahraniční politiku, která nezvýhodňuje žádnou konkrétní zemi. Avšak Čína zavedla různé druhy partnerství s mnoha zeměmi, o kterých se níže zmiňuje Hao. Pro čínskou zahraniční politiku je především klíčové udržet územní celistvost, zabránit dominanci jiné velmoci v Asii a eliminovat znepokojení mezi sousedy ze vzrůstající moci Číny, čehož se snaží dosáhnout pomocí řady bilaterálních smluv a dohod. Čína je v současnosti "pouze" regionální velmocí, která řeší skutečná dilemata zahraniční politiky zatím jen v blízkém zahraničí (Wishnick, 2010: 56-60).

Je nutné zmínit, že čínský vliv začíná nabývat globálního charakteru, což je zakořeněno již v hluboké historii země. Číňané totiž věří, že jejich národ je starobylý, vhodně upravený do doby a okolností, aby mohl být

obnoven. Sami Číňané se domnívají, že jejich stát je středem zeměkoule (*Čung-kuo*). Tato tvrzení lze doložit i tím, že již dnes má Čína velkou zodpovědnost v mezinárodních organizacích jako je RB OSN, G8 nebo ASEAN. Země je také největším světovým spotřebitelem surovin - od ropy, zemního plynu po dřevo a kovy. Tyto kroky naznačují, že Čína chce být do budoucna co nejlépe soběstačná a nezávislá (Kagan, 2008: 25-30).

Hao rozlišuje čtyři typy čínských zahraničně-politických partnerství:

- 1) Přátelské kooperativní vztahy - patří sem všechny vztahy se zeměmi, které navázala Čína od začátku 90. let. Tento typ vztahů navázala Čína se sousedními státy (Filipíny, Vietnam, Malajsie, Barma, Mongolsko).
- 2) Dobré sousedství - patří sem země, které sdílejí s Čínou hranice a vztahy na bázi „přátelství a spolupráce“. Jedná se o Kazachstán, Mongolsko, Nepál, Polsko, Uzbekistán, Jamajku nebo Fidži.
- 3) Komplexní partnerství - týká se klíčových hráčů v regionu a má reflektovat koordinaci obou zemí v širokém spektru otázek. Do roku 2008 navázala komplexní partnerství s Čínou řada středně velkých hráčů v mezinárodním systému. Jedná se o Chile, Peru, Etiopii, Rumunsko a Jižní Koreu.
- 4) Strategické partnerství - tento typ představuje v čínské zahraniční politice nejvyšší a nejdůležitější typ vztahů se zahraničními zeměmi. Poprvé jej Čína navázala v listopadu 1993 při návštěvě Ťiang Ce-mina v Brazílii. S Ruskem navázala Čína strategické partnerství v roce 1996. O rok později navázala Čína tento typ partnerství i se Spojenými státy. Mezi další státy a organizace patří EU, ASEAN, Indie, Japonsko a Mexiko (Hao, 2009: 29-56).

Zvláštní pozornost věnuje Čína Spojeným státům, které vnímá jako klíčového zahraničního partnera. Vztahy se Spojenými státy mají pro Čínu nejvyšší stupeň důležitosti také z hlediska americké bezpečnostní garance

Tchaj-wanu.¹¹ Čínské vedení si tak uvědomuje, že vyřešení tchaj-wanské otázky bude vyžadovat tichý souhlas Washingtonu. Čína se také obává většího pronikání amerického vlivu do Eurasie, kterou považuje za svoji sféru vlivu.

Již ve Střední Asii mají Spojené státy vojenské základny, téměř na hranicích s Čínou. Proto se Čína obává budoucího obklíčení a usiluje stejně jako Rusko o vytvoření multipolárního řádu. Podle řady čínských analytiků nechtějí Spojené státy americké Číně dovolit vyrůst do postavení, kdy by mohla ekonomicky i politicky ohrožovat vedoucí postavení Washingtonu. Americká kritika týkající se nehumánního chování Číny v Tibetu a Sin-ťiangy nebo spolupráce Číny s nedemokratickými režimy a čínských aktivit vedoucích k zajištění energetických zdrojů v Africe a Asii je pak čínskými analytiky vnímána tak, že jejich přesvědčení je správné (Zhao, 2008).

3.2.1 Čínské vnímání Ruska a vzájemné vztahy

Čína po vzniku Ruské federace v roce 1991 vnímala jasnou dělící linii na úrovni ideologie. Rusko se v té době prezentovalo jako součást demokratického Západu a ruský prezident Boris Jelcin byl Pekingem zpočátku hodnocen jako značně prozápadní politik. S nástupem Putina do úřadu prezidenta začalo opět období oteplení rusko-čínských vztahů a posilování spolupráce. Putin uskutečnil svou první návštěvu Číny v červnu 2000. Ve společném komuniké s Ťiang Ce-minem oba státníci vyjádřili své znepokojení nad domnělými snahami Spojených států o ustavení své dominance ve světě. Čínský prezident však dal jasně najevo, že spolupráce s Ruskem rozhodně není namířena proti třetí straně.¹²

¹¹ *Taiwan Relations Act* schválený americkým Kongresem v roce 1979 ukládá povinnost USA dodávat ostrovu zbraně obraného charakteru.

¹² *Joint Statement by President of the Russian Federation Vladimir Putin and Chairman of the People's Republic of China Jiang Zemin on Anti-Missile Defense*. Ministerstvo zahraničních věcí Ruské federace, 18. 7. 2000

Již výše jsem zmínil, že poměrně slibně se rozvíjející čínské vztahy s Ruskem přerušily teroristické útoky z 11. září 2001. Moskvu a Peking ale již o rok později spojila opozice vůči politice Bushovy administrativy. Oba státy v tomto období vydaly řadu společných prohlášení odsuzujících americkou válku proti terorismu a zároveň se v nich ujišťovaly o pevnosti strategického partnerství. Za příklad vzájemné spolupráce lze označit společná vojenská cvičení, která proběhla v letech 2005 a 2007. Vojenské manévry byly prezentovány jako protiteroristická cvičení, nicméně jejich rozsah a celkové nasazení vojenských sil ukazují, že se jednalo spíše o demonstraci síly navenek (McDermott, 2012: 62).

Čínská zahraniční politika tedy spíše reaguje na ruské kroky, než aby přicházela s vlastní iniciativou. Čína například zmírnila po roce 2001 svou kritiku protiraketové obrany a rozšiřování NATO až poté, co svou politiku moderovalo Rusko. Stejně tak čínský odpor k americké intervenci v Iráku byl v rámci OSN mnohem méně výrazný než kroky ruské diplomacie, která spojila své síly s Francií a Německem. V každém případě tyto kroky usnadnily Číně její snahu zlepšit vztahy se Spojenými státy (Sutter, 2005: 119).

V průběhu roku 2003 lze vypožorovat, že došlo v čínském vnímání Ruska k určitému posunu. Na přelomu let 2002 a 2003 se vyměnilo čínské vedení. První zahraniční cesta nového prezidenta Chu Ťin-tchaa vedla do Moskvy, kde na bilaterální setkání přímo navázalo třetí setkání Šanghajske organizace spolupráce (Bin, 2005: 235-236). Jednalo se o nejdelší pobyt na jeho první zahraniční cestě, což mělo symbolizovat váhu, kterou Čína Rusku přikládá.

Definitivní prolomení nedůvěry se dostavilo po návštěvě prezidenta Putina Pekingu v říjnu 2004. Rusko dalo najevo, že stojí o prohloubení ekonomické spolupráce s Čínou. Současně byl definitivně ukončen hraniční spor, když Rusové předali Číně kontrolu nad třemi ostrovy (Bolshoy Ussuriysky/Heixiazi Dao, Tarabarov/Yinlong a Bolshoy) ležící na řece Amur, o které obě strany vyjednávaly po čtyřicet let (Wishnick, 2010: 61-62). Dohoda ratifikovaná o rok později měla velký symbolický význam, protože obě země signalizovaly, že nechaly minulost za sebou a do budoucna se chtějí soustředit na agendu spolupráce.

V roce 2006 oslavily obě eurasijské velmoci deset let strategického partnerství založené na principech vzájemného respektování svrchovanosti a územní celistvosti, neútočení, nevměšování do vnitřních záležitostí, vzájemném prospěchu a na mírovém soužití. Chu Ťin-tchao při této příležitosti řekl Putinovi na jeho návštěvě Pekingu: *"Nejdůležitějším úspěchem strategického partnerství je z mého pohledu to, že dvě země se dohodly na tom, že budou přáteli na budoucí generace a nikdy nebudou nepřáteli"* (Wishnick, 2010: 61). Putin pak v Novo-Ogarevo 9. září 2006 prohlásil: *"Vztahy jsou dnes nejlepší, co kdy byly v naší interakci s Čínou. Jsou pragmatického a dobrého sousedského vztahu. Myslím, že mohou pokračovat ještě dlouhou dobu"* (Lo, 2008: 38). Tato prohlášení dokazují, že obě velmoci se vnímají pozitivně a stojí o další prohlubování vztahů.

3.3 Írán jako střední eurasijská mocnost a potenciální ohnisko

Írán¹³ je střední eurasijskou mocností nacházející se v geopoliticky citlivém regionu, který se rozkládá od Kaspického regionu až po Perský

¹³ Íránská islámská republika zaujímá na Blízkém východě strategickou polohu. Po Saúdské Arábii je to druhá největší země v regionu Perského zálivu s odhadovanou rozlohou 1 648 195 km². Územní rozloha řadí Írán na 18. místo na světě. V porovnání s výše uvedeným Ruskem a Čínou je Írán ve všech ohledech menší, včetně celkové pozemní hranice se sousedními státy, která čítá "pouze" 5 440 km. Na severu hraničí Írán s Turkmenistánem (992 km), Ázerbájdžánem včetně exklávy Nachičevan (611 km) a Arménií (35 km). Na západě sousedí s Tureckem (499 km), Irákem

záliv. Po více než dvě století byla tato oblast předmětem zvláštního zájmu klíčových mezinárodních aktérů, a proto byl region závislý na povaze mezinárodního systému a pokud v něm došlo ke změně, reagoval velmi citlivě (Hunter, 2010: 10).

Írán je zároveň i potenciálním ohniskem, protože jeho význam nezávisí na jeho moci a motivaci, ale spíše na poloze a na důsledcích, které potenciálně ohrožitelne íránské postavení může mít na chování geostrategických aktérů. K tomuto označení země přispívá i územní spor se Spojenými arabskými emiráty o tři ostrovy (*Tonb-e Bozorg, Tonb-e Kuchak, Abu Musa*) ve východní oblasti Perského zálivu.¹⁴ Důležitým mezníkem je islámská revoluce v roce 1979, protože od té doby se autoritářský Írán chová jako samostatný aktér řídicí se heslem "*Ani Západ, ani Východ, jen Islámská republika*" (Rakel, 2007: 160).

Konec studené války neznamenal zavržení antiamerikanismu, který byl stále zřetelný u íránských politiků, komentátorů a intelektuálů, ani prolomení íránské izolace ve světě. Změnu nepřinesl ani reformní prezident Muhammad Chátamí, který se snažil plnohodnotně začlenit Írán do mezinárodního systému. Klíčoví íránští představitelé si v 90. letech začínali uvědomovat, že je nutné se spojit s některými zeměmi a vytvořit partnerství nebo alianci, která by vyvažovala moc Spojených států. Nejčastěji se mluvilo o Indii a Číně (Hunter, 2010: 3-13).

V roce 1993 íránský prezident Akbar Hášemí Rafsandžání řekl v rozhovoru pro Hindustan Times: "*Jedním z nejvíce přirozených íránských partnerů je Indie a vzhledem k naší situaci se Spojenými státy a některými*

(1 458 km), s kterým má nejdelší hranici. Na východě hraničí Írán s Afghánistánem (936 km) a Pákistánem (909 km). S počtem obyvatel 78 868 711 (k červenci 2012) představuje Írán silného aktéra vůči okolním státům. The World Factbook - Iran. CIA (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>, 2013-02-07).

¹⁴ The World Factbook - Iran. CIA (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>, 2013-02-07).

západními zeměmi je vhodným partnerem i Čína. Pokud budeme pracovat společně, můžeme mít poslední slovo v mezinárodních vztazích" (Hunter, 2010: 13). Stejné stanovisko jako prezident zastával i íránský ministr zahraničí Alí Akbar Velayati. Celá vládnoucí garnitura se shodovala v tom, že multipolární systém je morálně spravedlivější (Hunter, 2010: 13).

V současnosti se o Íránu mluví převážně ve spojitosti s jaderným programem, který je zaměřen na obohacování uranu. Západní země v čele se Spojenými státy se obávají, že tak činí ve snaze získat jadernou zbraň. Írán naopak tvrdí, že jadernou energii chce využít pouze pro mírové účely. Ovšem pokud by Írán skutečně vyrobil atomovou bombu, zařadil by se mezi takové světové velmoci, jako jsou Spojené státy, Rusko nebo Čína, a jeho postavení v mezinárodní politice by bylo nezpochybnitelné. Důvody, proč Írán nehodlá opustit jaderný program, lze najít v obavách o bezpečnost země před Spojenými státy (Rakel, 2007: 183-187). Írán se tak mohl přesvědčit při dvou klíčových událostech, a to během války v Perském zálivu v roce 1991 a při invazi do Iráku v roce 2003. Tehdy americké armádě nedělalo žádný problém porazit masivní irácké vojsko. V zisku jaderné zbraně proto Írán spatřuje prostředek obrany a ochrany svojí národní suverenity.

Roger Stern z Univerzity Johnsa Hopkinse uvádí jiný důvod, proč Írán tak neústupně trvá na dokončení svého jaderného programu. Schopnost vyrábět vlastními technologiemi jadernou energii není motivována jen ziskem regionální nadřazenosti, ale především hlubokou krizí v ropném průmyslu, za kterou může zastaralá infrastruktura. Podle Sterna se bude íránská produkce ropy do deseti let dramaticky snižovat, a proto je pro zemi životně důležité, aby si zajistila i jiný alternativní zdroj energie. Právě domácí poptávku po elektřině mají do budoucna pokrýt jaderné elektrárny, čímž bude zajištěna energetická soběstačnost země (Dorraj - Currier, 2008: 75).

Írán jako jeden z nejsilnějších hráčů Blízkého východu se snaží v oblastech Kaspického moře a Střední Asie rozšířit svůj vliv. Právě oslabení ruského vlivu v těchto regionech nahrává Íránu, který ovládá východní pobřeží Perského zálivu. Jeho nezávislost, bez ohledu na jeho současné nepřátelství vůči Spojeným státům, působí jako hráz proti jakémukoli dlouhodobému ohrožení amerických zájmů v oblasti Perského zálivu Ruskem (Kagan, 2008: 46-49).

Na druhou stranu Írán čelí vnitřním problémům, které jsou jeho slabinou. Vážným problémem je heterogenita íránské společnosti, která zabraňuje tomu, aby Írán mohl ovlivňovat velké geopolitické posuny v Eurasii. Írán v žádném případě není perským monolitem, jak bývá často uváděno, ale etnicky, nábožensky a jazykově velmi rozmanitý. Peršané tvoří něco přes polovinu populace z celkového počtu 72,5 milionů obyvatel (sčítání obyvatel z roku 2006). Na jeho území se dále nachází menšiny, kterými jsou Azerové (17 mil.) žijící na severozápadě země, sunnitští Turkmeni (1 mil.) na severovýchodě, převážně sunnitští Kurdové (6 mil.), Arabové (3 mil.) žijící v Chúzestánu na jihozápadě země a Balúčové (1,4 mil.) v jihovýchodní provincii Balúčistán a Sístán. Zbytek íránské populace je ignorován a zařazen do kategorie "Peršan" (Bayat, 2005: 42-45).

Separatistické tendence v Íránu jsou nejsilnější v provinciích Kurdistán a Balúčistán. Kurdské hnutí *Pejak* a hnutí *Baluchi Jund Ullah* usilují o získání nezávislosti na Teheránu, čímž ohrožují státní integritu Íránu. Kurdští a Balúčtí separatisté jsou finančně podporováni Washingtonem, který usiluje o změnu íránského režimu (Hunter, 2010: 66-68, 101).

Dále Írán nemá kapacity na to, aby mohl ovlivňovat velké regionální posuny v rozdělení moci. Jeho velký rival na západních hranicích v podobě Turecka mu situaci nijak neulehčuje. Vnitřní problémy se především týkají již zmíněné etnické heterogenity a dvojkoľejnosti v určování zahraniční politiky

země. Proces utváření a rozhodování na poli zahraniční politiky začíná u ministra zahraničí, jde přes prezidenta Mahmúda Ahmadínežáda do Nejvyšší rady národní bezpečnosti a k Nejvyššímu vůdci (*Ájatolláh*), kterým je od roku 1989 Sajjid Alí Chameneí (Rakel, 2007: 165). Zahraniční politika je navíc zatížena náboženskou ideologií a historií.

Současný prezident Ahmadínežád, druhý nejmocnější muž státu, svojí radikální rétorikou směřující především na Spojené státy a Izrael, budí dojem, že utváří zahraniční politiku země, jeho vliv na její podobu je však značně omezený. Jeho nekompromisní politika způsobila také odcizení části mezinárodní podpory. Co se týká pravomocí prezidenta, tak jmenuje kabinet a je hlavou Nejvyšší rady pro národní bezpečnost, ale skutečnou moc má v rukou Nejvyšší vůdce, bez jehož souhlasu nemůže prezident dělat jakákoli rozhodnutí ohledně nukleární či zahraniční politiky. Nejvyšší vůdce je současně také velitel ozbrojených sil a policie, hlavou Rozhlasového vysílání Íránské islámské republiky, ministrem pro kontrolu televize a rádia a nejvyšším představitelem soudnictví (Rieffer-Flanagan, 2009: 9-10).

Současná situace, kterou jsem popsal výše, vede íránské vůdce k tomu, aby hledali partnery. Z pochopitelných důvodů je nemůžou najít v liberálních západních státech, ale v těch nedemokratických. O blízkých vztazích Íránu s Čínou a Ruskem pojednávám níže.

3.3.1 Charakteristika íránsko-čínských vztahů

Vztahy Íránu a Číny nejsou z minulosti zatěžkány žádným konfliktem nebo válkou. Oba národy mají hluboký smysl pro historickou identitu a národní hrdost. Z těchto důvodů si mohly obě země vytvořit silné obchodní a politické vztahy v posledních dvou desetiletích, během kterých byla podepsána a realizována řada důležitých dohod v různých oblastech (Dorraj - Currier, 2008: 66-67).

Írán je atraktivní pro Čínu proto, že svými energetickými surovinami podporuje čínský hospodářský růst a je důležitým exportním trhem pro její zboží. Obchodní a politické vazby Teheránu s Pekingem vznikly a jsou udržovány neustávajícím zájmem Číny po ropě. Čínské domácí produkci se nedaří uspokojit poptávku od počátku 90. let 20. století. V současnosti je Írán třetím největším dodavatelem ropy do Číny (Erzsébet, 2011: 119).

Dalším důležitým faktorem je pozice Íránu v oblasti Perského zálivu, kterou si Čína velmi dobře uvědomuje a využívá ho jako protiváhu vůči americkému vlivu v oblasti. Navíc kdyby Írán získal jadernou zbraň, byl by ještě atraktivnějším partnerem. Navenek se Čína tváří, že usiluje se Spojenými státy o společný postup v otázce íránského jaderného programu. Na druhou v Číně převládá názor, že po rozpadu Sovětského svazu se vytvořila nevyvážená mezinárodní situace, kterou využily Spojené státy k tomu, aby dostaly pod svoji kontrolu rezervy ropy v Perském zálivu. Peking pak přivítal, že se nyní Washington utápí ve válkách v Afghánistánu a Iráku. Z těchto důvodů se John Garver domnívá, že Peking hraje v Íránu dvojí hru (Garver, 2011: 76-79).

Čína je atraktivní pro Írán proto, že je zdrojem zboží, služeb, technologií a investic. Írán v Číně spatřuje možnou strategickou a politickou protiváhu vůči Spojeným státům a je si vědom, že Čína nemá předpoklady pro zlepšení lidských práv ve své zemi nebo ve světě. V neposlední řadě je čínský model socioekonomického a politického rozvoje pro íránské představitele inspirativní (Calabrese, 2006: 6-7).

Čínská zainteresovanost v íránských zdrojích energie je součástí mnohem širších politických vztahů. Začátkem nového tisíciletí začala Čína zvyšovat diplomatickou aktivitu na Středním východě. Ke sblížení Íránu a Číny došlo v roce 2000, kdy íránský prezident Muhammad Chátamí navštívil

v Pekingu ministra zahraničí Tanga Jiaxuana.¹⁵ Právě v době prezidentství Chátamího proběhlo v Íránu mnoho dynamických změn jak ve vnitřní, tak i zahraniční politice. Následujícího roku napsaly čínské noviny *People's Daily*, že íránský velvyslanec v Číně Muhammad Hosajn Malek uspořádal v Pekingu recepci připomínající třicáté výročí navázání diplomatických vztahů mezi Íránem a Čínou.¹⁶

V březnu 2002 navštívil Írán člen čínské Státní rady Wu Ji a setkal se s prezidentem Chátamím s cílem zlepšit obchodní a hospodářské vazby. Následující měsíc navštívil Teherán čínský prezident Ťiang Ce-min, který byl v pořadí druhý nejvyšší státník Číny, co přijel do Íránu od Islámské revoluce v roce 1979. Někteří komentátoři přivítali tuto návštěvu jako klíčový okamžik v čínsko-íránských vztazích, protože přišel necelé tři měsíce po památném proslovu amerického prezidenta George Bushe, který zařadil Írán, Severní Koreu a Irák do *Axis of evil* (Osa zla) (Rieffer-Flanagan, 2009: 17). Írán tam byl zařazen proto, že podle Washingtonu podporoval terorismus. Tato americká a z části i evropská rétorika se dodnes nezměnila a země je nadále obviňována, že finančně podporuje teroristické skupiny jako Hizballáh, Hamás a Islámský džihád (Rieffer-Flanagan, 2009: 19).

Paradoxní je, že Írán jako muslimská země se zdržuje podpory čínských muslimů, což dokazuje mlčení Íránu v roce 2009, kdy byly v čínské Urumči krvavě potlačeny nepokoje tamní ujgurské menšiny. Na druhou stranu je tento krok Írán pochopitelný, protože obě země mají zájem na eliminaci jakýchkoliv separatistických tendencí na svém území (Hunter, 2010: 122).

¹⁵ Iranian President Khatami Meets with Foreign Minister Tang Jiaxuan, 15. listopadu 2000 (<http://www.mfa.gov.cn/eng/wjb/zzjg/xybfs/gjlb/2818/2820/t16317.shtml>, 2013-04-07).

¹⁶ Iranian Cultural Week Marks 30 Years of Sino-Iranian Ties, 26. června 2001 (http://english.people.com.cn/english/200106/26/eng20010626_73564.html, 2013-04-07).

Mezi Pekingem a Teheránem bylo v roce 2002 podepsáno šest smluv o hospodářské, vědecké i kulturní spolupráci a taktéž bylo zahájeno nové kolo rozhovorů o bilaterálních vazbách a o regionálním rozvoji. Současně tehdejší hlava íránské Obchodní komory Alí Nákí Chámuší podepsal se svým čínským protějškem další dohodu o založení společné rady, která se bude zabývat obchodem mezi Íránem a Čínou (Howard, 2009: 114-116). V srpnu 2003 přijel do Pekingu íránský ministr zahraničí Kámal Charází, aby se účastnil dalších rozhovorů o dopravě, výstavbě přehrad, elektráren, petrochemickém průmyslu a projektu spojených s ropou a plynem. Jen mezi lety 1992-2006 došlo k patnácti návštěvám mezi vysokými íránskými a čínskými představiteli.

Společné zájmy Číny a Íránu nespočívají jen v bilaterálním obchodu založeném na íránské ropě, ale i na poli mezinárodních vztahů. Obě země se shodují v řadě otázek zahraniční politiky:

- 1) Obě země podporují nároky Palestiny na získání suverenity a územní integrity.
- 2) Společný zájem na ukončení války v Afghánistánu a následné posílení míru a stability ve válkou zdevastované zemi.
- 3) Stabilita ve Střední Asii.
- 4) Obě země usilují o vytvoření multipolárního mezinárodního systému (Howard, 2009: 116).

Írán také získal klíčovou podporu Číny v jeho jaderném programu. Čína odmítá podpořit jakékoliv snahy Spojených států a EU přivést Írán přímo před RB OSN. Kdyby se tak stalo, tak Čína jako stálý člen RB je připravena vetovat jakékoliv přijetí rezoluce. To vyvolalo u západních zemí kritiku, že Čína chrání Írán před uvalením sankcí, protože staví svůj zájem o ropné dodávky před záležitosti skutečné důležitosti. Takové tvrzení čínská vláda samozřejmě odmítá a prohlašuje, že je zásadně proti proliferaci zbraní

hromadného ničení. Jenže samotné popření zní pokrytecky, když ho srovnáme s prostou statistikou ropné závislosti Číny na Íránu (Howard, 2009: 117-119).

Na druhou stranu se Írán nemůže spoléhat na bezmeznou podporu Číny. V íránsko-čínských vztazích existují následující překážky:

- 1) Pro Čínu jsou nadále klíčové vztahy se Spojenými státy, které jsou jejím největším obchodním partnerem. Čína je ochotná kvůli Washingtonu omezit vojenské a hospodářské vztahy s Íránem.
- 2) Saúdská Arábie spatřuje v íránském jaderném programu ohrožení stability v oblasti Perského zálivu a jako největší exportér ropy do Číny si přeje, aby Peking omezil svoje vztahy s Íránem.
- 3) Obě země se neshodují v pohledu na Izrael. Čína má velmi dobré vztahy s Izraelem, který v Pekingu loboval, aby se přidala k sankcím uvalené na Írán. Teherán prohlašuje, že židovský stát je jeho úhlavním nepřítelem, kterého si přeje vymazat z mapy (Rieffer-Flanagan, 2009: 7).
- 4) Vliv domácí íránské politiky je pro Čínu důležitý. Od nástupu prezidenta Ahmadínežád k moci v roce 2005¹⁷ se režim uzavřel a jeho zahraniční politika nabyla agresivní povahy. To mělo negativní vliv na íránsko-čínské vztahy. Za důležité považuji zmínit, že čínský prezident Chu Ťin-tchao při návštěvě oblasti Perského zálivu v roce 2006 nepřijel do Teheránu.
- 5) Poslední důležitou překážkou jsou odlišná očekávání v bilaterálních vztazích. Zatímco Írán vnímá Čínu jako potenciální protiváhu vůči Spojeným státům, Čína uvažuje o Íránu jako o zdroji energetických dodávek, exportním trhu a nástroji k vyvážení vlivu ostatních klíčových mezinárodních hráčů (Hunter, 2010: 125-127).

¹⁷ Islamic Republic of Iran's Presidency (<http://www.president.ir/en/president/biography>, 2013-04-01).

Zde je tedy vidět, že partnerství Teherán-Peking je do určité míry omezené a velmi závislé na tom, jak se bude vyvíjet dynamický mezinárodní systém.

3.3.2 Charakteristika iránsko-ruských vztahů

Rozpad Sovětského svazu v roce 1991 nebyl Íránem vítán, protože udržováním dobrých vztahů se SSSR získal Írán bezpečnostní záruky na svých severních hranicích. SSSR se stal po ukončení vyčerpávající Irácko-iránské války v roce 1988 nejatraktivnějším ekonomickým a vojenským partnerem Íránu během poválečné rekonstrukce. Írán v 90. letech získal mnoho nestabilních sousedů, a proto z jeho pohledu bylo nutné a zároveň výhodné pokračovat s udržováním dobrých vztahů s nástupcem SSSR Ruskem (Hunter, 2010: 105).

Rusko a Írán spojují tyto zájmy:

- 1) Obě země mají zájem na udržení statusu quo v oblasti Kaspického moře.
- 2) Moskva a Teherán se potýkají s etnickými menšinami a separatistickými tendencemi na svém území.
- 3) Společná znepokojení nad možnou nadvládou Západu nad regionem Kaspického moře a Střední Asie.
- 4) Společné obavy z tureckých ambicí v regionu a potenciálního vzniku "tureckého bloku" (Hunter, 2010: 106).
- 5) Spolupráce v oblasti energetiky. Obě země dohromady ovládají téměř 20 % světových zásob ropy a 50 % zásob zemního plynu. Pokud by Rusko a Írán koordinovaly produkci a marketingová rozhodnutí, mohly by se stát dominantními aktéry na mezinárodním trhu se zemním plynem (Dorraj - Currier, 2008: 78).

Strategické partnerství mezi Ruskem a Íránem bylo vytvořeno v roce 1995, kdy obě strany podepsaly dohodu o jaderné spolupráci, o které se detailněji zmiňují ve čtvrté kapitole. Írán stejně jako Čína podpořil Rusko v čečenské otázce, když v roce 1997 zablokoval Čečensku vstup do agendy Organizace islámské spolupráce (dále OIC). Ruský ministr vnitra Anatolij Kulikov po tomto kroku děkoval Íránu za jeho obezřetný postoj v čečenské otázce (Hunter, 2010: 111). Íránský prezident Chatámí pak prohlásil: "*Dění v Čečensku je vnitřní záležitostí Ruska*" (Hunter, 2010: 112).

Bilaterální vztahy byly významně rozšířeny v roce 2000, když jedním z cílů v koncepci ruské zahraniční politiky bylo, že je důležité vytvořit bližší vztahy s Íránem, a to v podobě vojenské a ekonomické spolupráce.¹⁸ O rok později přicestoval Chatámí do Moskvy, aby s Putinem podepsal smlouvu o základech a principech spolupráce. Putin pak v říjnu 2007 navštívil Teherán, aby ujistil svého spojence, že základní dynamika bilaterálních vztahů se nemění a že ho podpoří v nepolevujícím tlaku Západu (Hunter, 2010: 113-114).

Současné íránsko-ruské vztahy jsou založeny na pragmatickém základě ale s vážnými slabinami. V listopadu 2009 až počátkem roku 2010 se íránsko-ruské vztahy zhoršily. V té době zveřejnil ruský zpravodaj RIA Novosti výsledky průzkumu, které ukázaly, že 93,5 % Íránců zaujímá negativní postoj vůči Rusku. Souviselo to s tím, že Rusko jako první formálně uznalo znovuzvolení Ahmadínežáda v roce 2009. Jednalo se o bouřlivé prezidentské volby, po nichž protestovaly tisíce lidí. Opozice však byla represivními složkami současného prezidenta potlačena. Moskvě se podpora vymstila, když Ahmadínežád začal požadovat po Rusku, aby uhradilo škodu způsobenou sovětskou okupací severního Íránu během druhé světové války. Napjaté diplomatické vztahy opět vygradovaly v roce

¹⁸ The Foreign Policy Concept of the Russian Federation, 28. července 2000 (<http://www.fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm>, 2013-03-30).

2010, kdy Teherán nařídil všem ruským obchodním pilotům pracujícím v Íránu, aby zemi opustili do 60 dnů. Íránská média tehdy obviňovala ruské piloty z podílu na mnoha íránských leteckých haváriích (Katz, 2010: 64-65). Rusové pak odpověděli, že nedodají systémy protivzdušné obrany S-300 do Íránu za 800 milionů dolarů. Jako důvod však uvedli přísnější sankce, které na Írán uvalila OSN kvůli jeho jadernému programu. Moskva pak vrátila Teheránu předem zaplacenou sumu 167 milionů dolarů.¹⁹

Rusko má také z Íránu bezpečnostní obavy. Na jeho území, zejména v Čečensku a Dagestánu a dalších regionech, žije 25 milionů muslimů. Některé islámské skupiny mají separatistické tendence a Moskva se obává, aby nebyly podporovány z šíitského Teheránu. Navíc Rusové od útoků z 11. září často slyšávají od amerických válečných analytiků, že terorismus je stejný jako islám a muslimové ho podporují. Toto přesvědčení se uchytilo v mentalitě Rusů, i když je pravděpodobné, že pochází již od počátku čečenských válek, a proto považují islám za nebezpečí, který má v sobě zakotveny expanzionistické cíle (Simbar - Sheikhneshin, 2011: 1281).

Další oblasti, v nichž se íránské a ruské zájmy střetávají:

- 1) Obě země jsou konkurenty v oblasti energetiky. Rusko má ambice stát se největším evropským dodavatelem zemního plynu, čímž by se evropské země staly závislými na ruské energii a Rusko by v nich mohlo uplatňovat svůj vliv.
- 2) Rusko usiluje o to, aby jeho potrubí nadále přepravovalo energetické suroviny na trhy ve Střední Asii, a proto nahlíží na Írán jako na potenciálního konkurenta, který se snaží jejich suverénní pozici nabourat.

¹⁹ Rusko nedodalo Íránu rakety, pokuta může jít do miliard, 18. července 2012 (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/186349-rusko-nedodalo-iranu-rakety-pokuta-muze-jit-do-miliard/?mobileRedirect=off>, 2013-04-17).

- 3) Írán i Rusko si chtějí udržet regionální vliv oblasti Kaspického moře. Bilaterální vztahy v regionu komplikuje sporný status Kaspického moře, u jehož břehů leží pět států (Rusko, Ázerbájdžán, Írán, Turkmenistán a Kazachstán). Pouze Turkmenistán a Írán odmítají podepsat smlouvu o rozdělení mořského dna a přidělení práv k těžbě kaspické ropy a zemního plynu, protože neobdržely požadované území. Írán je na druhou stranu znepokojen ruskými vojenskými cvičeními v oblasti Kaspického moře (Perović, 2006: 91).
- 4) Rusko má stále podezření vůči íránské islámské ideologii, která by mohla mít negativní dopad na muslimy obydlené sousední země Íránu.
- 5) Rusko plánuje zvýšit svojí hospodářskou přítomnost v arabském světě, zejména v bohatých zemích Perského zálivu. Zde chtějí Rusové uzavřít mnohamiliardové kontrakty na zbraně, proto se vyhýbají těsnější spolupráci s Íránci.
- 6) Obě země mají odlišné postoje vůči Západu. Rusko usiluje o znovuzískání pozice velmoci, proto musí být považováno za rovnocenné s EU a Spojenými státy. Kvůli negativnímu postoji Íránu k euroatlantickým zemím si Rusko nemůže dovolit další studenou válku se Západem.
- 7) Vztahy Ruska a Íránu ke Spojeným státům jsou další zlomovou oblastí. Pro Rusko jsou prioritní vztahy se Spojenými státy, a proto je kvůli Íránu neohrozí (Katz, 2010: 63-69).

Přes všechny tyto oblasti, kde na sebe narážejí ruské a íránské zájmy, obchodní vazby mezi zeměmi od vytvoření strategického partnerství jednoznačně posílily pozici teheránských teokratů po politické i ekonomické stránce.

4 SPOLUPRÁCE AKTÉRŮ V MEZINÁRODNÍCH ORGANIZACÍCH

Rusko, Čína a Írán zauímají společné postoje v rámci mezinárodních i regionálních organizací. Nejčerstvějším příkladem společného postupu Ruska a Číny na půdě OSN je otázka Sýrie. Peter Ferdinand uvádí, že hlasování Ruska a Číny ve Valném shromáždění OSN se v letech 1975-2005 shodlo v 69,8 % případů (Ferdinand, 2007: 858-859). Prolínání čínských a ruských zájmů je tedy poměrně významné. Proto se domnívám, že OSN hraje velmi důležitou roli v kooperaci všech tří aktérů a považuji za nezbytné se jí dále podrobněji zabývat. Druhou taktéž významnou organizací je Šanghajská organizace spolupráce, která je jedinou mezinárodní organizací, kde jsou Rusko a Čína hlavními aktéry.

4.1 Šanghajská organizace spolupráce jako projekce moci aktérů ve Střední Asii

Na regionální úrovni se ruské, čínské a íránské zájmy stýkají ve Střední Asii. V regionu se kvůli dosud málo vytěženým a prozkoumaným zásobám ropy a zemního plynu rozehrála již zmíněná "nová velká hra" mezi velmocemi. V oblasti se nachází ekonomicky slabé státy čelící silnému tlaku svých sousedů. Čína má všechny předpoklady získat ve Střední Asii významné pozice, protože těmto státům poskytuje finance na výstavbu infrastruktury a efektivní realizaci energetických projektů. Kromě faktoru ropy a zemního plynu v Turkmenistánu a Kazachstánu zde hraje svou roli zájem Pekingu o ekonomický rozvoj tak zvaného Východního Turkestánu - autonomní oblasti Sin-ťiang, která je čínskou periferií. Čínská vláda řeší složitou situaci masivním plánem na industrializaci celého regionu s přílivem čínského etnika a rozvojem dobrých vztahů se sousedními středoasijskými státy. Do budoucna by měla být provincie Sin-ťiang propojena se Střední Asií sítí železnic, silnic a produktovodů (Horák, 2001: 4).

Rusko je důležitým, ne-li hlavním hráčem v geopolitice Střední Asie. Díky Rusku je možné spojení Střední Asie s Evropou, přes nějž se dopravuje ropa a zemní plyn. Rusové si plně uvědomují strategický význam regionu, a proto se snaží nadále si zde zachovat vliv. Na území Tádžikistánu jsou umístěny i ruské vojenské jednotky, které zde působí jako štít proti islámskému extremismu a obchodu s narkotiky z Afghánistánu. Ruský faktor je dále umocněn „kartou“ v podobě národnostních menšin Rusů, kteří v sovětských dobách tvořili značnou část místní inteligence. Ruská menšina je pro Moskvu výborným prostředkem k případným nátlakům na země regionu (Horák, 2001: 5-6).

Írán je dalším aktérem velké hry, který těží ze strategického partnerství s Ruskem. Vliv obou států ve Střední Asii se vyznačuje především společným postupem v otázkách stavby ropovodů, statusu Kaspického moře, tádžické a afghánské války. Ve vztazích ke Střední Asii zaujal Írán postoj založený na zkvalitňování obchodních kontaktů a využívání své výhodné polohy z hlediska dopravy zboží a strategických surovin. Írán, podobně jako Rusko, však i přes zlepšující se ekonomickou situaci není schopen uspokojit představy o masivních investicích do ekonomik středoasijských zemí. Problémem Íránu při rozšiřování ekonomického vlivu ve Střední Asii jsou však vztahy se Spojenými státy. Výhodou Íránu je dnes již vybudované atraktivní a alternativní spojení na světové trhy přes íránské přístavy (Horák, 2001: 5).

V současné době je nejambicióznějším příkladem regionální spolupráce ve Střední Asii Šanghajska organizace spolupráce (dále SCO), jejíž členské státy zaujímají území kolem 30 189 000 km², což činí až tři pětiny Eurasie o celkové populaci 1,5 miliardy lidí (3/4 populace planety).²⁰ SCO vznikla v roce 2001 z neformálního uskupení tak zvané Šanghajske

²⁰ *Brief introduction to the Shanghai Cooperation Organisation*. Šanghajska organizace spolupráce (<http://www.sectsc.org/EN123/brief.asp>, 2013-02-05).

pětky a její agenda zahrnuje nejen problematiku boje s terorismem, ale i posilování vzájemných ekonomických a sousedských vazeb, zajištění míru, bezpečnosti a stability v regionu, rozvíjení spolupráce v oblasti vědy, dopravy, energetiky, cestovního ruchu a ekologické ochrany.²¹ SCO také pomohla integrovat oblast Střední Asie do širšího regionálního rámce. Zakládajícími státy byly Čína, Rusko, Kazachstán, Kyrgyzstán, Tádžikistán a Uzbekistán. V průběhu let získaly pozorovatelský status Indie, Írán, Pákistán a Mongolsko (Petersen, 2011: 95).

Neporozumění mezi dominantními partnery se projevilo v roce 2003 na pekingské schůzce předsedů vlád členských zemí SCO. Čína navrhla vytvoření zóny volného obchodu. Čínští představitelé velmi dobře vědí, že obchodní a ekonomický potenciál Číny mnohonásobně převyšuje možnosti ostatních členů organizace a právě proto je jakákoliv těsnější ekonomická spolupráce nepřijatelná pro ostatní členy včetně Ruska. Čína na sebe samu nahlíží jako na dominantního aktéra v organizaci a všechny ostatní země mají slabší postavení. Rusko naopak považuje SCO za formát Rusko a ostatní země plus Čína. Pro obě země je důležitá prestiž a to, aby se v rámci SCO neprojevily jako slabší (Marat - Murzakulova, 2007: 6-8).

Motivy Číny a Ruska jsou v SCO tedy odlišné. Pro Rusko, které v SCO sleduje zájmy bezpečnostní a především prestižní, je uskupení důležité jako nástroj pro udržení vlivu a zajištění bezpečnosti ve Střední Asii. Čína naopak vnímá organizaci jako výhodný prostředek stabilizace svých západních hranic a má vést k zabránění toho, aby státy Střední Asie neposkytovaly útočiště skupinám, které chtějí destabilizovat situaci v Sin-ťiang. Pro Čínu je SCO důležité také jako nástroj ekonomické spolupráce. Sleduje při tom několik cílů. Za prvé se snaží zajistit dodávky energetických zdrojů ze Střední Asie. Druhým cílem je úsilí o rozvoj západních oblastí

²¹ Ibidem.

Číny, které výrazně zaostávají za dynamicky hospodářsky rostoucími provinciemi na východním pobřeží. Třetím cílem je pomoc hospodářskému rozvoji středoasijských zemí, jejíž nedostatek je vnímán jako živná půda náboženského radikalismu, extremismu a terorismu (Ferdinand, 2007: 853).

Z geopolitického hlediska se čínsko-ruská spolupráce v boji proti terorismu soustředí do prostoru Střední Asie. V rámci Šanghajské konvence na summitu SCO v roce 2001 byla na jedné straně zdůrazněna nutnost spolupráce v boji proti terorismu. Na druhé straně se ukázalo, že mu jednotlivé státy přiřkládají různý význam.²² Boj proti terorismu, extremismu a separatismu se stal sice nedílnou součástí agendy SCO, když bylo v roce 2004 v Taškentu vytvořeno Regionální protiteroristické centrum, tak zvaná RATS (*Regional Anti-Terrorist Structure*).²³ Po útocích z 11. září se projevila nejednotnost členů v tom, jak se v nastalé situaci vůči Spojeným státům zachovat. Postup SCO nebyl nijak koordinován, což vyústilo v rozmístění amerických vojenských základen v Kyrgyzstánu (letecká základna Manas) a Uzbekistánu (letecká základna Karshi-Khanabad a Termez). Americký geopolitický tah nebyl v žádném případě v zájmu Ruska ani Číny.²⁴

Od summitu v Petrohradě v roce 2002 se na všech dalších vrcholných summitech objevoval požadavek vůči Spojeným státům na vymezení délky trvání amerických vojenských základen ve Střední Asii, respektive kdy Američané tyto základny opustí. Rusko a Čína považují základny za hrozbu, ale nejsou ochotny kvůli tomu vyvolat konfrontaci se Spojenými státy (Bellacqua, 2010: 5-6).

²² *The Shanghai Convention on Combating Terrorism, Separatism and Extremism*. Šanghajská organizace spolupráce, 7. 5. 2001 (<http://www.sectSCO.org/EN123/show.asp?id=68>, 2013-02-05).

²³ *Protocol on Establishment of the SCO-Afghanistan Contact Group between the Shanghai Cooperation Organisation and the Islamic Republic of Afghanistan*. Šanghajská organizace spolupráce, 7. 5. 2009 (<http://www.sectSCO.org/EN123/show.asp?id=70>, 2013-02-05).

²⁴ SCO: Shoring Up the Post-Soviet Status Quo. *Eurasianet* (<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/pp070905.shtml>, 2013-03-03).

Velkému geopolitickému obratu ve Střední Asii předcházela summit SCO v Kazachstánu v červenci 2005. Regionální lídři vyjádřili k americké přítomnosti ve Střední Asii výhrady, v žádném případě však jejich postoj nebyl antizápadní nebo antiamerický. Argumentovaly, že Taliban byl v Afghánistánu poražen a již není nutné, aby Spojené státy na jejich území udržovaly základny. Následně uzbecká vláda po masivních protestech ukončeným masakrem v Andižanu rozhodla o odchodu amerických vojenských sil z letecké základny Karshi-Khanabad známou jako K2 v jihovýchodním Uzbekistánu.²⁵ V květnu 2009 ale došlo k obratu, když prezident Islam Karimov americké jednotky do země opět přijal a předal jim strategickou základnu blízko města Navoi (Tynan, 2009).

Další důležitou americkou základnou je Manas, kterou prochází každý měsíc 15 000 amerických vojáků a ti jsou následně transportováni do nebo z Afghánistánu.²⁶ Kyrgyzský prezident Almazbek Atambajev, který je ve funkci od roku 2011 prohlásil: *"Víme, že Spojené státy se často angažují v konfliktech. První byl Afghánistán, pak Irák a teď mají napjaté vztahy s Íránem. Nepřeju si, aby některá z těchto zemí jednou zahájila odvetný úder na vojenskou základnu v Manasu"* (Schwartz, 2011). Dodal, že základna by mohla být otevřena do konce roku 2014, kdy vyprší její pronájem Američanům. Aby nebyla smlouva o pronájmu letiště ze strany kyrgyzských úřadů ukončena předčasně, Spojené státy souhlasily se zvýšením plateb (Schwartz, 2011).

Pro Rusko by bylo uzavření základny diplomatickým vítězstvím a dá se předpokládat, že by ihned zaplnilo místo po Spojených státech a upevnilo vztahy s Uzbekistánem. Nelze vyloučit ani angažování Číny a Íránu, čímž by

²⁵ US asked to leave Uzbek air base. *BBC*, 30. července 2005 (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/4731411.stm>, 2013-03-03).

²⁶ Kyrgyz MPs vote to shut US base. *BBC*, 19. února 2009 (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/7898690.stm>, 2013-03-03).

se dosavadní společné stanovisko rozpadlo a vypuklo by strategické soupeření.

Podle dostupných informací můžu konstatovat, že SCO jako uskupení vyvažující primárně vliv Ruska a Číny se rozvíjí úspěšně. Silná spolupráce existuje především ve snaze zabránění separatismu a terorismu. Čína a Rusko se obávají, že pokud by se v některé ze zemí dostal k moci fundamentalistický režim, mohl by sponzorovat terorismus a snahy o odtržení minoritních oblastí od ruského nebo čínského území. V tomto ohledu budou i do budoucna obě země spíše spolupracovat na zastavení pronikání íránského a tureckého vlivu do oblasti Střední Asie. Dokladem úspěšného fungování SCO je i zájem dalších států o přičlenění k této organizaci. Status pozorovatele získal Írán v roce 2005 s čínskou podporou a do budoucna se chce stát plnoprávným členem SCO (Erzsébet, 2011: 134).

Téma SCO se v Íránu pravidelně objevuje v době vrcholných summitů a na podzim 2006 byla organizována velká konference věnovaná SCO a íránským perspektivám v organizaci na Ústavu pro politická a mezinárodní studia při íránském ministerstvu zahraničních věcí (Cohen, 2006). Zde íránský prezident Ahmadínežád oslovil členy SCO a volal po společném postupu proti hrozbám ztělesněným západními velmocemi. Tento proslov zvýšil obavy Washingtonu, že se SCO stává protiamerickým blokem. Ukázalo se, že členství Íránu v SCO je značně předčasné (Howard, 2009: 121).

Na dalším summitu konaném v roce 2009 opět prezident Ahmadínežád vystoupil s návrhem prohloubit a rozšířit SCO. Konkrétně by se měla zřídit banka SCO a zavést jednotná měna mezi členskými státy. Íránský prezident také předložil návrhy na rozvoj dopravních cest a infrastruktury mezi členskými státy a ujistil SCO, že Írán podporuje boj

organizace proti politickému extremismu a obchodu s narkotiky v Afghánistánu (Erzsébet, 2011: 134).

Írán se nyní nachází v pozici, kdy SCO rozhoduje, zda je vůbec kandidátskou zemí s přidanou hodnotou a jestliže ano, tak za jakých podmínek ji přijmout. Íránská motivace je založena na představě, že vztahy s Ruskem a Čínou budou posíleny, což mu umožní se vyvázat z tlaku Spojených států. Teherán totiž věří, že oficiálním potvrzením spojení s Moskvou a Pekingem dojde nejen k posílení jeho bezpečnosti ale i k zrušení sankcí proti němu na půdě OSN. V neposlední řadě je Teherán přesvědčen, že členstvím v SCO získá ochranu před americkým nebo izraelským útokem. Na druhou stranu existují obavy, že Západ by chápal přistoupení Íránu do SCO jako provokativní čin a taktéž by se mu potvrdilo, že organizace je vůči němu nepřátelská (Petersen, 2011: 95).

Některé státy SCO přistoupení Íránu podporují, především Tádžikistán, který má k Íránu etnicky a jazykově blízko, ale summit v Biškeku v roce 2007 dal najevo, že v tomto ohledu není v SCO konsenzus. Pouze až bude Rusko nebo Čína v pozici předsedy SCO, která po určitém časovém období rotuje mezi všemi členskými státy, může být rozhodnuto o odstranění zákazu rozšiřování. Ostatní členové nejsou dostatečně silní, aby o této záležitosti rozhodli sami. Tádžikistán je sám příliš slabý, aby mohl v SCO prosadit něco důležitého. Ani když bylo Rusko předsednickou zemí summitu SCO v Jekatěrinburgu v roce 2009, nebyl prolomen zákaz rozšiřování, protože ruské zájmy byly protichůdné (Pikayev, 2008: 2).

Na jedné straně by mělo Rusko výhody plynoucí z rozšíření o Írán. Ruský vliv by se mohl rozšířit až k Perskému zálivu a následně by mohla SCO zaujmout silnější pozici při stabilizaci Iráku a Afghánistánu. Navíc by mohl Írán nabídnout Rusku plné členství v Organizaci islámské konference (OIC) výměnou za jeho přistoupení k SCO. Rusku by takové členství

pomohlo zlepšit domácí vztahy s muslimskými etnickými skupinami (Pikayev, 2008: 2).

Na druhou stranu se může bezpodmínečné přijetí Íránu jevit tak, že Moskva a Peking poskytují politickou podporu kontroverznímu íránskému režimu i přes výzvy k přijetí rezoluce v RB OSN a jeho nepřijatelné politiky vůči Izraeli. Západ by si to mohl vyložit tak, že Teherán má svolení Ruska a Číny v rozvíjení svých jaderných ambic. Pro oba státy by to také znamenalo přijmout závazky v podobě politického, ekonomického a bezpečnostního krytí Íránu před tlakem Západu a Izraele. Pro Čínu je íránská antiamerikanistická politika kontraproduktivní, protože nemá zájem o konflikt. SCO sice není vojenskou aliancí, ale role a legitimita organizace by mohla být ohrožena, pokud její členské státy neobdrží adekvátní podporu v případě hrozby vojenského útoku (Pikayev, 2008: 2-3).

Další klíčovou otázkou je to, zda je Moskva ochotná přidělit Íránu status regionálního partnera, který již poskytla Číně. A v neposlední řadě je důležité taky to, že pokud bude Írán skutečně přijat, tak to vyvolá nevyhnutelnou otázku, zda přizvat i ostatní žadatele s pozorovatelským statutem, a to Pákistán, Mongolsko, Afghánistán a Indii. Právě úroveň rusko-pákistánských vztahů není dostatečně zralá na to, aby se Pákistán stal plnohodnotným členem SCO. A to je kámen úrazu, protože by bylo velmi obtížné vysvětlit Číně, že se Írán stát členem může, kdežto její pákistánský spojenec nemůže (Pikayev, 2008: 4-5).

Jak tedy postupovat v případě Íránu? SCO by mohla vyžadovat cenu za přistoupení, to znamená v případě Íránu sladit svojí politiku se zájmy ostatních členů. To se týká podniknutí praktických kroků v jaderném programu nebo korigování postoje vůči Izraeli s cílem zmírnit stávající obavy. Jedná se pouze o úvahu, i když velmi pravděpodobnou, jak v této složité otázce postupovat.

SCO je také limitována v tom smyslu, že nebylo přijato žádné ustanovení, které by postavilo kolektivní rozhodnutí organizace nad legislativu jeho členů. SCO také neuzavřela smlouvu o kolektivní obraně podobnou NATO, což značně problematizuje možnost případné společné akce (Ferdinand, 2007: 855-856). Přesto je zřejmé, že Rusko a Čína mají eminentní zájem na výměně informací a boji proti radikálnímu islamismu. Obě eurasijské velmoci také mají společný zájem na stabilitě ve Střední Asii.

SCO již existuje 12 let a je to organizace, kterou čeká ještě dlouhá cesta, aby se stala integračním projektem na vysoké úrovni jako je například EU. Efektivita organizace je značně omezená a projevuje se především na rozvoji bilaterálních než multilaterálních kontaktů. Pro další vývoj SCO budou klíčové vztahy mezi hlavními velmocemi, jejich vnitřní vývoj, růst nestability ve středoasijském prostoru a také případné rozšíření o Írán. Společným zájmem členů organizace je stabilita celého eurasijského prostoru, potlačení jakékoliv ozbrojené opozice či naléhání na snížení přítomnosti amerických sil. Američtí autoři to komentují tak, že SCO je pokusem o vytvoření čínsko-ruského kondominia ve Střední Asii za účelem zastavení rozšiřující se americké přítomnosti v regionu (Weitz, 2009).

V současné chvíli nejsou Rusko ani Čína ochotni udělat z organizace něco více, než jen regionální organizaci pro spolupráci ve vybraných otázkách (terorismus, drogy, šíření extremismu). Proto organizace není schopna adekvátně reagovat na situace vzniklé při geopolitických změnách. Jejich strategické zájmy jsou až příliš rozdílné, aby „harmonii“ v SCO ve strategických a bezpečnostních otázkách umožnily. Debatuje se o případných nových členech a převážně ekonomických otázkách.

Bezpečnostní aspekty na agendě SCO se soustředí na regionální otázky, zejména Afghánistán.²⁷

4.2 Íránská otázka na půdě OSN

Rusko a Čína patří mezi pěti stálých členů RB OSN, a tudíž je jejich vliv značný. Jedním z důležitých nástrojů je veto, které obě země mají při rozhodování RB OSN.²⁸ Název této podkapitoly predikuje, že se budu zabývat íránskou otázkou na půdě OSN a prioritní bude chování Ruska a Číny, jelikož se v této záležitosti velmi angažují.

Mezinárodní agentura pro atomovou energii (dále MAAE) se začala zabývat íránským jaderným programem již v roce 2005, kdy schválila návrh, který ponechal otevřenou možnost projednávání íránské otázky na půdě OSN (Khan, 2010: 13-14). O rok později se íránským jaderným programem skutečně začala zabývat RB OSN, když vydala jednohlasně prohlášení, které vyzývalo Írán, aby zastavilo své jaderné aktivity. Tím ale spolupráce v RB OSN skončila, protože napříště Rusko a Čína deklarovaly, že nepodpoří ekonomické nebo jiné sankce vůči Íránu. Naopak se postavily na íránskou stranu, když prohlásily, že země má plné právo na mírové využití jaderné energie.

Ruský ministr zahraniční Sergej Lavrov odsoudil návrhy na rezoluci a situaci komentoval těmito slovy: *"Dokud Írán spolupracuje s MAAE, neobohacuje uran, dodržuje moratorium a dokud v zemi působí inspektoři MAAE, bylo by kontraproduktivní předávat celou záležitost Radě bezpečnosti OSN"* (Howard, 2009: 128). Za Írán se postavila i SCO, která ve svém prohlášení uvedla, že *"jakákoli snaha o použití síly k řešení otázky*

²⁷ Zahraničně-politická orientace Ruska. *Ministerstvo zahraničních věcí ČR* (http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/rusko/politika/zahranicne_politicka_orientace.html, 2013-02-11).

²⁸ Kapitola V Charty OSN (<http://www.un.org/en/documents/charter/chapter5.shtml>, 2013-02-15).

Íránu je nepřípustná, nesla by s sebou nepředvídatelné následky, ohrozila by stabilitu a bezpečnost regionu a celého světa".²⁹

Od angažování MAAE v jaderném programu, začaly být reakce Íránu vůči RB OSN více vzdorovité. Tuto rétoriku odstartoval prezident Ahmadínežád, když pohrozil, že pokud bude otázka íránských jaderných aktivit předložena RB OSN, mohla by jeho země reagovat pozastavením prodeje ropy nebo omezením inspekcí svých jaderných zařízení.³⁰ Nadále se Írán choval odmítavě vůči jakýmkoli rezolucím RB OSN a nabídkám k jednáním, jak popisují níže.

Přesto se tlak RB OSN na Írán začal zvyšovat. Následovala rezoluce 1696, ve které RB OSN požadovala okamžité ukončení všech aktivit vedoucích k obohacení uranu na úroveň výroby jaderné zbraně.³¹ Írán rezoluci odmítl, a nadále pokračoval ve svých jaderných aktivitách. Následovala série multilaterálních jednání, žádné z nich však nepřineslo výraznější pokrok v celé záležitosti. Proto Spojené státy reagovaly úsilím o uvalení rozsáhlých sankcí s odvoláním na Kapitulu VII Charty OSN. Vyhováním amerického požadavku by se mohl ospravedlnit případný útok na íránské cíle. Proti užití článku VII Charty OSN se ale ostře postavily opět Rusko a Čína (Weitz, 2008: 106-108).

V prosinci roku 2006 vydala RB OSN na základě článku VII Charty OSN další rezoluci 1737³² s téměř totožným obsahem jako předešlá

²⁹ Rusko dál podporuje mírové využití jádra Íránem, *Česká televize*, 7. 6. 2012 (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/180317-rusko-dal-podporuje-mirove-vyuziti-jadra-iranem/>, 2013-02-18).

³⁰ Írán hrozí odvetou, projedná-li RB jeho jaderný program, *BBC*, 1. 10. 2005 (http://www.bbc.co.uk/czech/worldnews/story/2005/10/051001_iran_nuclear_oil_1410.shtml, 2013-02-19).

³¹ UN Security Council Resolution 1696 (http://www.un.org/Docs/sc/unscl_resolutions06.htm, 2013-02-15).

³² Cooperation between the Islamic Republic of Iran and the Agency in the light of UN Security Council Resolution 1737, *IAEA Board Report*, 9. 2. 2007 (http://www.iaea.org/NewsCenter/Focus/laealiran/iaea_reports.shtml, 2013-02-15).

rezoluce. Nově nařizovala zmrazení financí, fondů a dalších ekonomických zdrojů s odkazem na konkrétní íránské organizace a funkcionáře.³³ I když Rusko a Čína podepsaly prezidentské prohlášení OSN odsuzující íránské chování, daly jasně najevo, že mají velmi silné výhrady vůči hospodářským sankcím (Howard, 2009: 130).

Írán reagoval podrážděně a v únoru 2007 informovala MAAE, že program na obohacování uranu byl dále rozšířen.³⁴ V reakci na to, vydala RB OSN rezoluci 1747. Sankční návrhy Spojených států byly opět blokovány ruskou a čínskou stranou (Weitz, 2008: 120).

V lednu 2008 Nejvyšší vůdce Chamenei prohlásil: *"Islámská republika Írán opakovaně oznámila, že podle principů vycházejících z práva šaría je rozdíl ve výrobě a použití jaderných zbraní"* (Rieffer-Flanagan, 2009: 22-23). Jeho prohlášení RB OSN neuklidnilo, a proto následně v březnu stejného roku vydala v pořadí již čtvrtou rezoluci, která uváděla jména dalších osob a společností zainteresovaných do íránského jaderného programu. Rezoluce vyzývala všechny státy, aby přijaly všechna dostupná opatření, aby zmíněné osoby nebyly vpuštěny na jejich území, a aby byly současně kontrolovány všechny náklady směřující do Íránu i z něj. Státy měly následně informovat sankční výbor o přijatých opatřeních k realizaci těchto opatření.³⁵ Ve zprávě MAAE v roce 2010 se dokonce uvádí, že agentura má prokazatelné důkazy o utajovaných vojenských aktivitách, které by mohly Írán přivést až k jaderné zbrani.³⁶

³³ UN Security Council Resolution 1737 (http://www.un.org/Docs/sc/unsc_resolutions06.htm, 2013-02-15).

³⁴ Cooperation between the Islamic Republic of Iran and the Agency in the light of UN Security Council Resolution 1737, *IAEA Board Report*, 9. 2. 2007 (http://www.iaea.org/NewsCenter/Focus/laealiran/iaea_reports.shtml, 2013-02-15).

³⁵ UN Security Council Resolution 1803 (http://www.un.org/Docs/sc/unsc_resolutions08.htm, 2013-02-15).

³⁶ Implementation of the NPT Safeguards Agreement and relevant provisions of Security Council resolutions 1737 (2006), 1747 (2007), 1803 (2008) and 1835 (2008) in the Islamic Republic of Iran, *IAEA Board Report*, 18. 2. 2010 (<http://www.nytimes.com/info/iran-nuclear-program/>, 2013-02-15).

O dva roky později se situace opakovala, protože MAAE vydala další rezoluci³⁷, kterou podpořily i Rusko a Čína, které svůj postoj pozvolna začínají měnit. Jejím smyslem bylo zvýšit tlak na Írán v době, kdy Izrael zintenzivňoval svou hrozbu útokem na íránská jaderná zařízení. Izrael totiž patří k těm zemím, které Írán podezírají z vývoje jaderné zbraně, a cítí se nejvíc ohrožen, protože Teherán neuznává právo na jeho existenci.³⁸ MAAE Írán kritizuje za to, že postupuje směrem k výrobě jaderných zbraní, nikoliv k výrobě elektřiny či radioizotopů využitelných v medicíně. Proto byly uvaleny nové sankce na vývoz íránské ropy a transakce s Íránskou centrální bankou.

Postoj Íránu k OSN, Spojeným státům a evropským zemím zůstal dodnes neměnný, což dokazuje prozatím poslední neúspěšné jednání v kazašské Almatě 5. a 6. dubna 2013. Ministryně zahraničí Evropské unie Catherine Ashtonová na tiskové konferenci oznámila: *"Během dvou dnů jsme vedli dlouhou a intenzivní diskusi o otázkách, jichž se dotýkal náš návrh budování důvěry. Bylo jasné, že naše pozice zůstávají vzdálené. Došli jsme k závěru, že se všechny strany vrátí do svých hlavních měst, aby posoudily, kam jednání dospělo. Budu nadále v kontaktu se šéfem íránských vyjednávačů Saídem Džalílím, abychom se domluvili, jak pokračovat"* (Herszenhorn, 2013).

Přítom na únorovém jednání probíhající také v Almatě, velmoci z takzvané skupiny 5 + 1 (pět stálých členů RB OSN - Spojené státy, Rusko, Čína, Francie, Velká Británie a Německo) iniciovaly návrh, v němž zmírnily svoje předchozí požadavky. Především už netrvají na tom, aby se Írán úplně vzdal programu obohacování uranu, nýbrž ho jen omezil. Nežádají ani uzavření jaderného zařízení v íránském Fordo (Atwood, 2013). Stále ale

³⁷ Implementation of the NPT Safeguards Agreement and relevant provisions of Security Council resolutions in the Islamic Republic of Iran, *IAEA Board Report*, 16. 11. 2012 (<http://www.iaea.org/Publications/Documents/Board/2012/gov2012-55.pdf>, 2013-02-18).

³⁸ Íránský Fordow: přísně utajovaný objekt, *Diplomatic Affairs*, 3. 2. 2013 (<http://www.diplomaticaffairs.eu/iransky-fordow-prisne-utajovany-objekt/>, 2013-02-18).

platí, že íránský jaderný program musí být pod kontrolou inspektorů z MAAE. Spojené státy se domnívají, že pouze tímto opatřením je možné zažehnat obavy Západu z toho, že Írán chce vyrobit jadernou bombu (Herszenhorn, 2013).

Írán stále vnímá euroatlantické státy jako pokrytecké, když v mírovou povahu jaderného programu nevěří. Rusko a Čína si v současnosti uvědomují limity íránské podpory. Vědí, že si nemohou dovolit, aby spor ohledně íránského jaderného programu vygradoval do konfrontace se Západem, proto se připojily k výše zmíněným návrhům. Obě velmoci navenek prezentují, že by měl být Írán k Západu otevřenější a dohodnout se na vyřešení citlivé situace mírovou cestou.

5 SPOLUPRÁCE AKTÉRŮ VE VOJENSKO-BEZPEČNOSTNÍ OBLASTI

Rusko, Čína a Írán intenzivně spolupracují i ve vojensko-bezpečnostní oblasti. Výměnu zbraní v období po konci studené války mezi Ruskem a Čínou můžeme datovat od začátku 90. let minulého století, zatímco mezi Íránem a dvěma zbývajících státy byla započata v druhé polovině 90. let. Ze začátku této kapitoly se nejprve budu věnovat struktuře a organizaci ruské, čínské a íránské armády. Poté bude následovat analýza zaměřená na prodej a nákup zbraní a vojenských technologií mezi všemi zainteresovanými aktéry. Za důležité považuji zmínit i počty vojáků a vojenské techniky, vynaložené prostředky na zbrojení a společná vojenská cvičení.

5.1 Ruská armáda

Ruská armáda v současnosti budí respekt a do jisté míry je i zdrojem znepokojení. K roku 2010 měla ruská armáda ve zbraní 1,027 milionu vojáků, kolem 20 milionů rezervistů a 449 tisíc příslušníků polovojenských útvarů (Hackett, 2010: 463). V zemi nadále existuje povinná vojenská služba. Vojenská moc je integrální součástí ruské zahraniční politiky, proto jsou dnes ruští vojáci nasazeni v Čečensku, Gruzii (v oblastech Abcházie a Jižní Osetie), Tádžikistánu nebo Moldávii, kde mají bránit zájmy svojí vlasti. V Gruzii a Moldávii navíc ruské jednotky podporují separatistická hnutí, čímž podkopávají státní suverenitu těchto dvou republik (Kagan, 2008: 23-24). Ruská armáda naposledy bojovala ve válce proti Gruzii v roce 2008 a zvítězila, tudíž můžeme předpokládat zisk bojových zkušeností. Ale ve skutečnosti se současná ruská armáda potýká s nedostatky ve velitelském sboru (Kuchins - Zevelev, 2012: 155-156).

Součástí ruských ozbrojených sil je pozemní armáda, námořnictvo, letectvo, výsadkové jednotky, strategické raketové síly a vzdušná obrana. Nejpočetnější pozemní vojsko se dále člení na motorizované jednotky, tankové jednotky, raketové a dělostřelecké útvary a protivzdušnou obranu pozemních vojsk. Ruské ozbrojené síly podléhají ministerstvu obrany, v jehož čele je Sergej Šojgu a nejvyšším velitelem je ruský prezident Vladimir Putin.³⁹

Ruský vojenský průmysl stále vyvíjí nové zbraně, aby byl schopen konkurovat NATO a Spojeným státům. Ruská armáda pracuje na vývoji moderních zbraňových systémů. Jedná se především o nové stíhací letouny, válečné lodě a ponorky a protiraketové systémy.

Podle dostupných údajů výzkumného institutu SIPRI činily výdaje na ruskou armádu v roce 2011 64,12 miliard dolarů.⁴⁰ Tato částka nečinila ani desetinu rozpočtu Ministerstva obrany Spojených států, které dává na armádu průměrně kolem 650 miliard dolarů ročně.⁴¹ Avšak Rusové svoji armádu nadále modernizují, což si mohou dovolit ze zvyšující se ceny ropy a zemního plynu na světových burzách. Ruská vláda minulý rok představila plán, ve kterém předpokládá, že se výdaje na obranu v letech 2013-2015 zvýší o 60 %, tedy o více než 66,3 miliard dolarů. V roce 2013 se předpokládá, že z této částky bude vyčleněno kolem 16,6 miliard dolarů.⁴² V

³⁹ Ministerstvo obrany Ruské federace (<http://eng.mil.ru/en/index.htm>, 2013-02-06).

⁴⁰ The SIPRI Military Expenditure Database, *SIPRI* (<http://milexdata.sipri.org/result.php4>, 2013-02-20).

⁴¹ A Full Rundown Of Russia's Immense Military Acquisitions. *Business Insider*, 23. 7. 2012 (<http://www.businessinsider.com/a-full-rundown-of-russias-military-might-and-future-2012-7?op=1>, 2013-02-24).

⁴² Russia Plans 60% Increase in Defense Budget by 2013, *Center for Strategic and International Studies*, 30. 7. 2010 (<http://csis.org/blog/russia-plans-60-increase-defense-budget-2013>, 2013-02-20).

současnosti má Rusko třetí největší vojenský rozpočet na světě po Spojených státech a Číně.⁴³

5.2 Čínská armáda

Čína upevňuje svoje současné velmocenské postavení rozvojem svých ozbrojených sil. Čínská lidová osvobozená armáda (dále ČLOA) zahrnující pozemní armádu, námořnictvo a letectvo⁴⁴ již není předimenzovaná a nevybavenou "armádou chudých" podle maoistického vzoru. Armáda se pustila do procesu snižování svých stavů a k roku 2010 měla ve zbrani 2,285 milionu vojáků, kolem 510 tisíc rezervistů a 660 tisíc příslušníků polovojenských útvarů (Hackett, 2010: 463). Do budoucna je v plánu další snížení, až pod 2 miliony mužů a žen. Za ušetřené prostředky má Generální štáb v plánu zdokonalit vybavení a výcvik zbývajících vojáků.⁴⁵

Přesto je nutné si uvědomit, že to neznamená, že Čína bude i nadále svojí armádu zmenšovat. Naopak Číňané odmítají postmoderní názor, že národní síla včetně vojenské síly je pasé. Číňané touží po strategické nezávislosti a k tomu potřebují silnou a moderní armádu. O tom svědčí i to, že každý den se čínští vojáci připravují na možnou válku se Spojenými státy o Tchaj-wan, jehož sjednocení s pevninskou Čínou je národním zájmem (Kagan, 2008: 33-34).

Čínské vedení chce dosáhnout toho, aby modernizovaná armáda byla schopna bojovat v krátkých a intenzivních konfliktech proti technicky vyspělým protivníkům. Přednostně má být modernizováno letectvo a

⁴³ The SIPRI Military Expenditure Database, *SIPRI* (<http://milexdata.sipri.org/result.php4>, 2013-02-20).

⁴⁴ Structure and Organization of the Armed Forces (<http://eng.mod.gov.cn/ArmedForces/index.htm>, 2013-04-01).

⁴⁵ Čína propustí statisíce vojáků a zmodernizuje armádu. *Týden*, 30. 9. 2009 (http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/asie-a-oceanie/cina-propusti-statisice-vojaku-a-zmodernizuje-armadu_141036.html, 2013-02-04).

námořnictvo. Čína bude mít pravděpodobně do pěti až deseti let tři malé letadlové lodě, ale podle vojenských analytiků jí bude mnohem déle trvat, než se je naučí správně využívat.⁴⁶ Na prvním místě již není tolik její početní stav zbraní, i když má čínská armáda 4 000 letadel, 50 velkých lodí a 50 ponorek, ale využívání moderních vojenských technologií. Lodi, ponorky a letadla získaná z Ruska v 90. letech minulého století umožňují Číně posílit svou pozici ne-li globální, tak alespoň regionální mocnosti.⁴⁷

Co se týká nejvyššího velení ČLOA, není zcela transparentní, kdo jí má pod kontrolou. V tom je země mezi světovými velmocemi jedinečná, protože její armáda není formálně začleněná do státní struktury. Zodpovídá se komunistické straně a řídí ji stranická Ústřední vojenská komise, nikoli ministerstvo obrany. Stranická organizace je neprůhledná, a proto není jasné, jaké jsou priority ČLOA a komu je loajální. Navíc čínská armáda trpí nedostatkem bojových zkušeností. Se skutečným nepřítelem naposledy bojovala ve válce proti Vietnamu v roce 1979, a tehdy nebyla moc úspěšná.⁴⁸

Avšak na druhou stranu je nezpochybnitelné, že ČLOA vstoupila do nového tisíciletí v jiné podobě. Je nutné si však uvědomit, že čínské ozbrojené síly nejsou dostatečně rozvinuté. Je kladen větší důraz na vlastní vývoj a výrobu zbraňových systémů. Čína si dobře uvědomuje, že pokud se chce stát světovou velmocí, která hraje roli nejen v hospodářské sféře, ale také politické a mocenské, musí být nezávislá na cizích dodavatelích. Graf č. 2 dokazuje, že se vojenské dodávky z Ruska do Číny snižují.

⁴⁶ Modernisation in sheep's clothing. *The Economist*, 26.8. 2011 (<http://www.economist.com/blogs/banyan/2011/08/chinas-military-power>, 2013-02-04).

⁴⁷ Čína propustí statisíce vojáků a zmodernizuje armádu. *Týden*, 30. 9. 2009 (http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/asie-a-oceanie/cina-propusti-statisice-vojaku-a-zmodernizuje-armadu_141036.html, 2013-02-04).

⁴⁸ The Dragon's New Teeth. *The Economist*, 7. 4. 2012 (<http://www.economist.com/node/21552193>, 2013-02-04).

Obranný rozpočet Číny se každoročně zvyšuje. K roku 2011 se jednalo o částku 129,3 miliard, ale podle SIPRI je to nepřesné číslo.⁴⁹ SIPRI obvykle připočítává k výdajové částce, kterou Čína oficiálně udává, zhruba 50 %, protože do rozpočtu nejsou zahrnuty základní vojenské položky jako výzkum a vývoj. Podle této matematiky by to znamenalo, že na základě nejnovějších údajů Pekingů pravděpodobně dosáhnou celkové vojenské výdaje v roce 2012 nějakých 160 miliard dolarů.⁵⁰

Spojené státy i tak vynakládají na obranu čtyřiapůlkrát více, ale při současných trendech by čínské vojenské výdaje mohly ty americké předhonit už po roce 2035. V současnosti je čínský vojenský rozpočet druhý největší na světě. Číňané zatím z velké části spoléhají na využití ruských vojenských technologií, protože Spojené státy a Evropa totiž vyspělou vojenskou techniku Číně neprodávají.⁵¹

5.3 Íránská armáda

Írán dnes udržuje největší armádu v regionu Perského zálivu, která čítá přes půl milionu mužů ve zbraní. Aktivní ozbrojené síly jsou rozděleny na regulérní (*Artesh*) a revoluční (*Pasdaran*) armádu. Pravidelná armáda měla k roku 2010 523 tisíc vojáků, 350 tisíc rezervistů a 40 tisíc příslušníků polovojenských útvarů (Hackett, 2010: 463). Armáda má značné potíže, protože dosud využívá zastaralou sovětskou techniku a nejvyššímu velení íránské armády činí potíže udržovat tyto zbraně v provozuschopném stavu (Cordesman - Al-Rodhan, 2006: 7).

Dále organizace, zásobování a odborná příprava ozbrojených sil je nedostatečná kvůli absenci kvalifikovaných kádrů. Bojové zkušenosti íránské

⁴⁹ The SIPRI Military Expenditure Database, *SIPRI* (<http://milexdata.sipri.org/result.php4>, 2013-02-20).

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ The Dragon's New Teeth. *The Economist*, 7. 4. 2012 (<http://www.economist.com/node/21552193>, 2013-02-04).

armády jsou od konce irácko-iránské války v roce 1988 v podstatě nulové. Povaha iránské armády je spíše defenzivního charakteru a i zde jsou mezery týkající se především nedostatečných vzdušných, námořních a raketových obranných schopností. Vedle regulérní armády existuje paralelně další vojenská síla, Armáda strážců islámské revoluce, zkráceně Íránské revoluční gardy o počtu 125 000 mužů, které byly vytvořeny po islámské revoluci (Cordesman - Al-Rodhan, 2006: 7).

Regulérní armáda je dále vnitřně organizována na čtyři sbory se čtyřmi obrněnými divizemi, šesti pěšími divizemi, šesti dělostřeleckými skupinami, výsadkovými divizemi, speciálními jednotkami, leteckými skupinami, pobřežní a protivzdušnou obranou a dalšími menšími nezávislými útvary. Jak jsem již uvedl výše, vedení armády není efektivní a její bojeschopnost snižuje i to, že každá iránská divize má odlišnou organizaci (Cordesman - Al-Rodhan, 2006: 7). Vojenská akademie se nachází v hlavním městě Teheránu a výcvikové centrum v šestém největším iránském městě Šírázu.

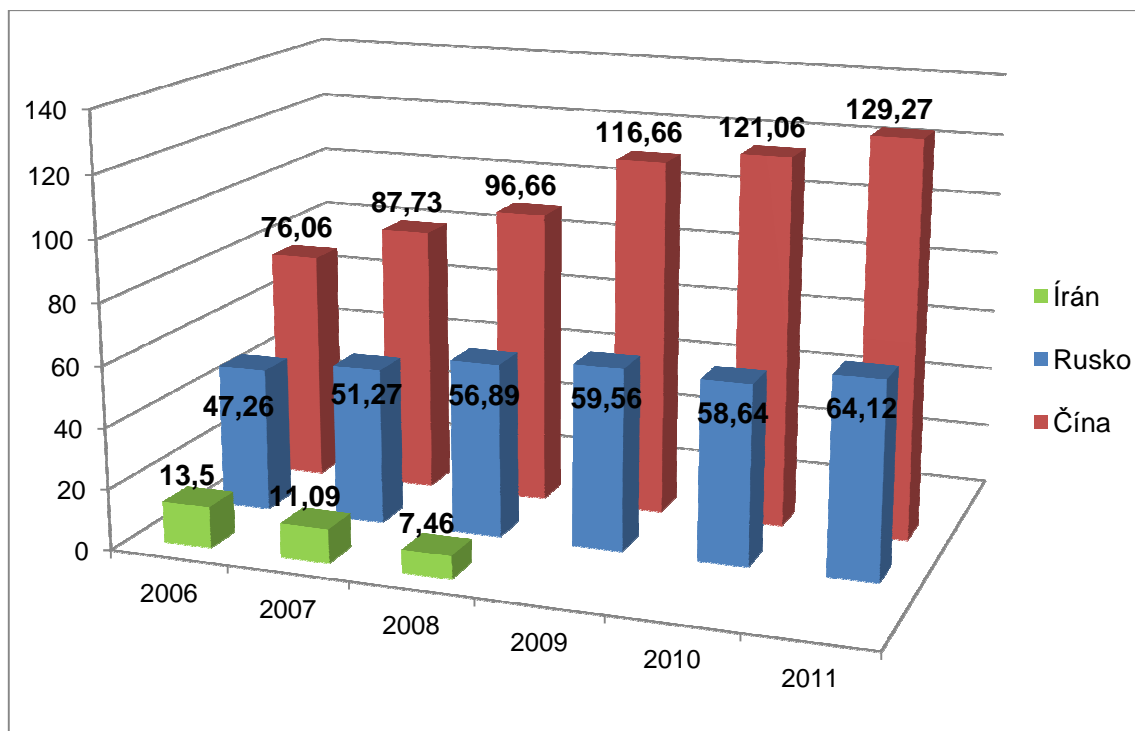
Íránské revoluční gardy jsou odděleny od regulérní armády s vlastními pozemními jednotkami, námořnictvem, letectvem, rozvědkou a speciálními útvary. Speciální útvary jsou vycvičeny k nekonvenčnímu válčení a k provádění tajných misí. Především se jedná o elitní jednotky *Quds*, které jsou odpovědné za operace v zahraničí, včetně sbírání zpravodajských materiálů, podpory převratů, výcviku zahraničních povstaleckých sil a atentátů. Vojáci jsou pak dále rozděleni do specifických skupin podle toho v jaké zemi nebo oblasti působí. Hlavní náplní revolučních gard je obrana národní bezpečnosti, například se připravují na případné uzavření Hormuzského průlivu. Dále jsou zodpovědní za vnitřní a pohraniční bezpečnost a dodržování zákonů v zemi (Cordesman - Al-Rodhan, 2006: 19-21).

Modernizace íránských ozbrojených sil a zvyšování počtu vojáků z povolání se odvíjí od cen ropy a zemního plynu na světovém trhu. Čím jsou petropříjmy vyšší, tím se zvyšuje i vojenský rozpočet. Například když v polovině 90. let 20. století vzrostly ceny ropy, následovalo navýšení výdajů na obranu. To umožnilo, aby se regulární armáda rozrostla z 300 000 vojáků v roce 1993 na 345 000 v roce 2004. V současnosti je stále se rozrůstající íránská armáda silně zpolitizovaná a zůstává pod velením vrchního náboženského vůdce ajatolláha Chameneího. Íránský režim si uvědomuje, že aby se stal respektovanou střední mocností, je nutností vybudovat vlastní zbrojní průmysl. Již nyní vyrábí vlastní vojenské technologie, ale pouze v omezeném množství. Stále je závislý na prodeji ruské a čínské vojenské techniky (Cordesman - Al-Rodhan, 2006: 19-25).

Obranný rozpočet Íránu se od nového tisíciletí pravidelně navyšoval. Poslední údaj se vztahuje k roku 2008, kdy se však výdaje na obranu snížily oproti předcházejícím rokům. Od té doby pak SIPRI neudává žádné údaje, protože je Írán přestal zveřejňovat. Ve srovnání s Ruskem a Čínou vynakládá Írán na armádu pouze zlomek finančních prostředků. Pro srovnání výdajů na obranu Ruska, Číny a Íránu v letech 2006-2011 uvádím graf č. 1. Údaje z roku 2012 zatím nejsou zveřejněny. Čísla ukazují, že se rozpočet u všech tří států v minulých letech zvyšoval, s výjimkou Íránu.⁵²

Graf č. 1: Výdaje na obranu v miliardách USD

⁵² The SIPRI Military Expenditure Database, *SIPRI* (<http://milexdata.sipri.org/result.php4>, 2013-02-20).

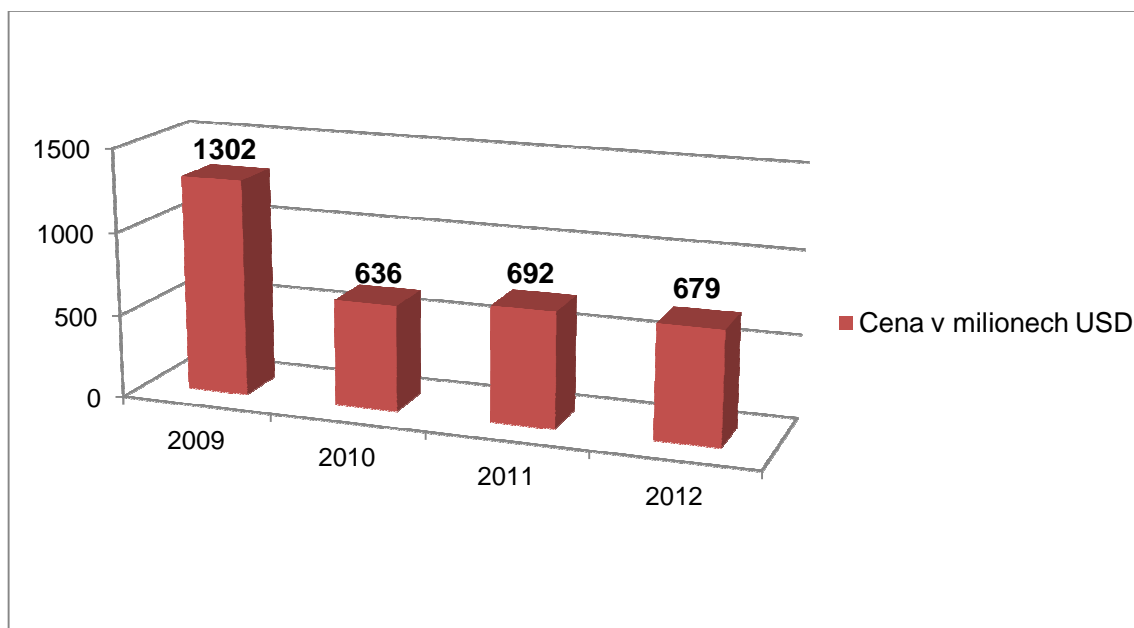
5.4 Rusko-čínská vojenská spolupráce

Od 90. let minulého století hledala Čína dodavatele zbrojních systémů pro modernizaci svojí velké a zároveň technicky zastaralé armády. Rusko se nabízelo jako optimální možnost. Číňané od té doby začali kupovat ruské zbraně, přičemž se prioritně soustředili na moderní leteckou a raketovou techniku, válečné lodě, tanky, letecké motory, radary a vybavení letadel. Rusko navíc nechává Čínu v licenci vyrábět své zbraně. Odhaduje se, že v letech 2002-2006 Čína dovezla zbraně za celkem 14,6 miliardy dolarů. Drtivá většina pocházela z Ruska, které ve stejné době vyvezlo zbraně za 30,7 miliardy dolarů (Jakobson - Holtom - Knox - Peng, 2011: 14-17).

Jen za rok 2010 vyvezlo Rusko zbraně v hodnotě 8,6 miliardy dolarů, přičemž v této době byla Čína největším importérem ruských zbraní následována Indií a Alžírskem (Jakobson - Holtom - Knox - Peng, 2011: 15). Rychlý rozmach čínské zbrojní produkce vedl však k tomu, že již začíná na

zahraničních trzích konkurovat ruským vývozcům a v blízké budoucnosti také západoevropským a americkým zbrojařským firmám. Výhoda čínských zbraní tkví v nižší ceně a ta je pro chudé země rozhodujícím kritériem.

Graf č. 2: Vývoz ruských zbraní do Číny⁵³

K prvnímu multilaterálnímu cvičení došlo v roce 2003 a proběhlo v rámci SCO. Kromě ruských a čínských jednotek se připojily i armády středoasijských republik. Manévry začaly v kazašském městě Ucharal v Almatinské oblasti a skončily v čínské provincii Sin-ťiang. Oficiálně se mělo jednat o antiteroristické cvičení (McDermott, 2012: 62).

O dva roky později proběhly další týdenní vojenské manévry mezi ruskou a čínskou armádou na čínském poloostrově Šandong. Tato operace nazvaná *Peace Mission 2005* měla za účel cvičit protiteroristické manévry. Ve skutečnosti se jednalo o konvenční vojenské cvičení v klasickém válčení, které mělo otestovat taktiku a doktrínu SCO (Yeung - Bjelakovic, 2010: 243-

⁵³ The SIPRI Arms Transfers Database, SIPRI (http://armstrade.sipri.org/armstrade/html/export_values.php, 2013-02-20).

244). Operace se účastnilo téměř 10 tisíc vojáků (1 800 ruských a zbytek čínských), 10 ruských válečných lodí, 60 čínských válečných lodí, 20 ruských bombardérů, čínská protiletadlová obrana a letadla pro řízení a kontrolu vzdušného prostoru (AWACS). Jednalo se o nácvik vyloďování na nepřátelské pobřeží a masový seskok více než tisíce parašutistů, což připomínalo zkoušku na možnou budoucí invazi Číny na Tchaj-wan (Haas, 2005: 1-10).

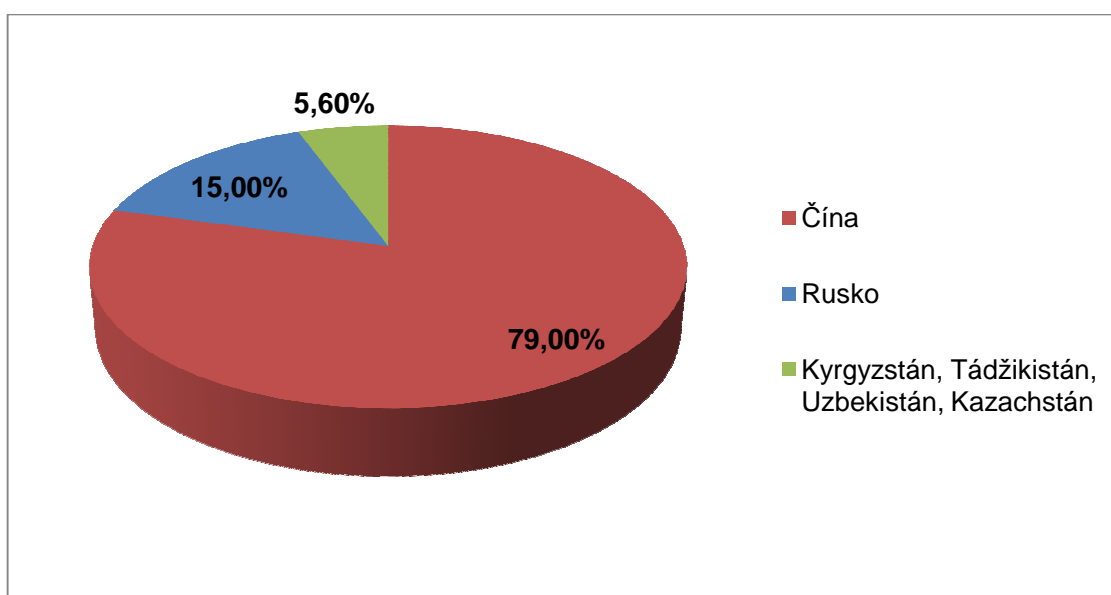
V roce 2007 podnikly státy SCO další protiteroristické cvičení pod názvem *Peace Mission* o síle 6 500 vojáků, které bylo zahájeno v čínské Urumči, kde je letecká základna a následně se přesunulo do ruského Čeljabinsku. Kromě štábních důstojníků se ho zúčastnily výsadkové síly, vrtulníky, obrněné transportéry a další těžká vojenská technika. Oficiálním cílem manévrů bylo posílení protiteroristických schopností participujících států. Za zajímavé považuji zmínit, že na tyto vojenské manévry byl pozván i íránský prezident Ahmadínežád. Podobné méně ambiciózní rusko-čínské cvičení se konalo i v červenci 2009 v čínské severovýchodní provincii Jilin a v ruském Chabarovském kraji. Počet vojáků byl ve srovnání s předchozími cvičeními daleko nižší, jen 2 600 (McDermott, 2012: 62).

Rusko a Čína se také snaží, aby SCO nebyla prezentována jako organizace, která slouží jenom jejich zájmům. Proto bylo v únoru zorganizováno cvičení, do kterého se zapojilo 3 800 vojáků (400 ruských, 400 čínských a 3 000 kazašských). Vysoký počet kazašských jednotek odrážela skutečnost, že se cvičení konalo v Kazachstánu (MacHaffie, 2011: 32).

Důležité je poznamenat, jakým počtem vojáků a civilních příslušníků členské armády SCO participují na společných vojenských cvičeních. V grafu č. 3 jsou uvedeny procentuální podíly lidských sil, kterými přispívají jednotliví členové SCO. Graf nezahrnuje námořní síly, protože některé

středoasijské republiky nemají stálé námořnictvo. Ze stejného důvodu nejsou zahrnuty nukleární arzenály (MacHaffie, 2011: 31). Převaha Číny je zdrcující a vypovídá o tom, že ve vojensko-bezpečnostní oblasti SCO má dominantní pozici. Menší státy SCO pak vykazují znaky bandwagoningu.

Graf č. 3: Procentuální podíl vojáků a civilních příslušníků členských armád

Vojenská cvičení jsou empirickým důkazem, že SCO má blíže k regionální bezpečnostní alianci, než k regionální hospodářské organizaci. Do budoucna se dá přepokládat, že rusko-čínská vojenská spolupráce včetně posílení struktur SCO se bude i nadále dynamicky rozvíjet. Společná cvičení také umožňují zjistit, jak každý bojuje a mezi ruskými a čínskými důstojníky a vojáky se mohou vytvořit přátelské vazby, což může vést k tomu, že se začnou více vnímat jako spojenci (MacHaffie, 2011: 30-31).

O prohlubující vojenské spolupráci mezi Ruskem a Čínou svědčí i dvoudenní pozvání ruského ministra obrany Sergeje Šojgua generálním ředitelem pro zahraniční záležitosti Úřadu ministerstva národní obrany ČLR Qian Lihua v listopadu 2012, které mělo za cíl posílit vzájemnou důvěru a

prohloubit spolupráci mezi nejvyššími veleními obou armád. Qian Lihua řekl: *"Čína i Rusko jsou země, které nesou značnou odpovědnost ve světě a jsou stálými členy Rady bezpečnosti OSN a tyto dvě země jsou navzájem sousedními zeměmi. Zdravý vývoj vztahů mezi Čínou a Ruskem plně prokázala hluboká historická tradice dobrých sousedských a přátelských vztahů mezi lidmi v obou zemích. To má významný vliv nejen v obou státech, ale také na bezpečnost, stabilitu a rozvoj v regionu a ve světě. Návštěva Šojgua Číny odráží dobré osobní přátelství mezi resorty obrany a vojenskými vůdci obou zemí".*⁵⁴

Obě země tak ukázaly Spojeným státům a Evropské unii, že jsou schopny spolupracovat ve vojensko-bezpečnostní oblasti a případně i společně čelit hrozbám v jejich sféře vlivu (Haas, 2005: 1-10). Západ si měl uvědomit, že v Asii roste nová geopolitická síla a pokud zde nastane bezpečnostní krize, nebude tolerovat vměšování cizích velmocí v podobě intervenčních misí. Rusko a Čína se sice musely po americkém tažení do Afghánistánu smířit s přechodnou ztrátou pozic ve Střední Asii, dnes se však těžiště americké politiky přesouvá na Blízký východ, a proto obě země opět začínají uplatňovat svůj vliv v regionu, resp. ho už uplatňují. SCO pak slouží jako vhodný politický nástroj k řešení jakékoliv bezpečnostní krize nebo jako štít před rozpínáním cizího vlivu (McDermott, 2012: 63-64).

5.5 Ruské a čínské dodávky zbraní a vojenských technologií pro íránskou armádu

Rusko a Čína jsou hlavními dodavateli zbraní pro íránské ozbrojené síly. Írán je bez šance, aby vyspělou vojenskou technologii zakoupil u Spojených států nebo v Evropě a zatím nemá kapacity na to, aby ji sám vyvíjel. Od konce 90. let Teherán lobboval v Moskvě kvůli prodeji obranného

⁵⁴ Chinese and Russian militaries to write new chapter of mutually beneficial cooperation. *People's Daily*, 27. 11. 2012 (<http://english.peopledaily.com.cn/90786/8035683.html>, 2013-02-05).

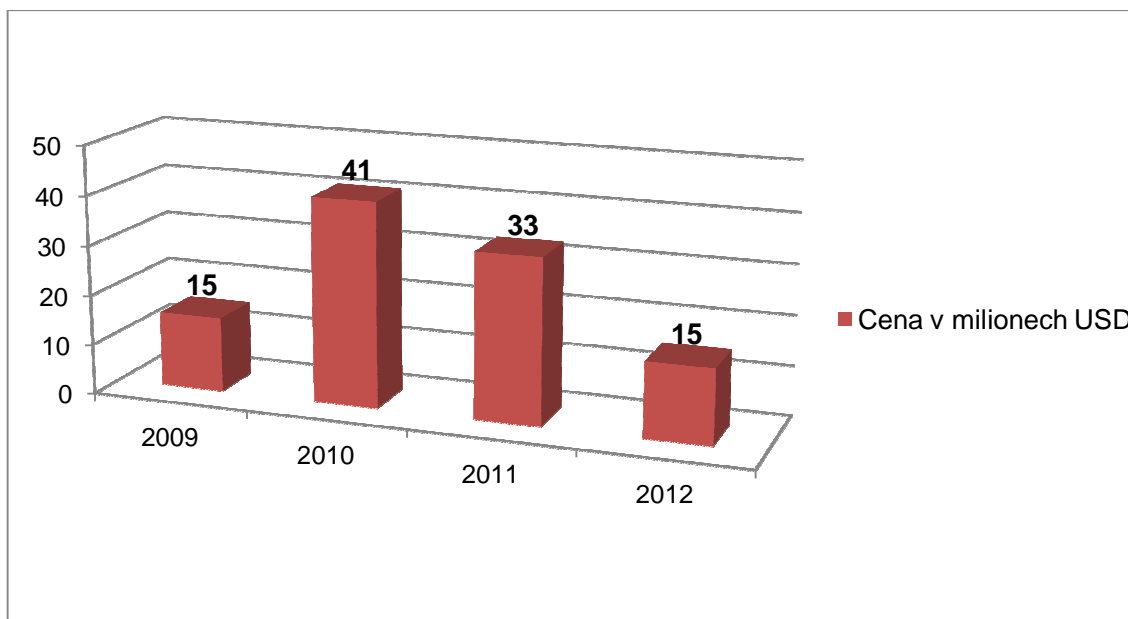
raketového systému, který by mohl chránit jeho hlavní armádní zařízení před nepřátelskými útoky. V roce 2000 následovala mezi Ruskem a Teheránem dohoda na zahájení nového dlouhodobého programu politické a vojenské spolupráce (Howard, 2009: 159-160). O tři měsíce později již íránský prezident Muhammad Chátamí přijel do Moskvy, aby podepsal rámcovou dohodu na nákup zbraní, kterou ruští vojenští odborníci ocenili na 7 miliard dolarů.

Vztahy mezi Moskvou a Teheránem byly čím dál vřelejší, protože již v prosinci 2001 přijel Chátamí do Moskvy, aby s Putinem podepsal kontrakt na zbraně v hodnotě 300-400 milionů dolarů (Shlapentokh, 2011: 191). V té době nezávislí pozorovatelé odhadovali, že se Írán stal třetím největším kupcem ruského armádního vybavení na světě hned po Indii a Číně, protože od roku 1989 už koupil ruské zbraně, technologii a služby v hodnotě 4 miliardy dolarů (Howard, 2009: 160). Íránci prioritně nakupují tanky, protitankové rakety, samohybné houfnice, stíhací letadla a strategické bombardéry (Cordesman - Al-Rodhan, 2006: 8).

Ruské dodávky zbraní do Íránu ale vyvolávají znepokojení u států v oblasti Perského zálivu. Státy v regionu se obávají, že Rusko tak nepřímo podporuje možnou íránskou agresi. Naopak Rusko vyslalo signál, že zbraňové kontrakty uzavřené s Íránem jsou čistě pragmatické a s omezeným rozsahem a v žádném případě nebude ruská vláda podporovat íránskou bezohlednost v jednání s jeho sousedy (Shlapentokh, 2011: 199-200).

Graf č. 4: Vývoz ruských zbraní do Íránu⁵⁵

⁵⁵ The SIPRI Arms Transfers Database (<http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/databases/armstransfers>, 2013-03-03).

Čína je ochotná vyměnit zbraně za ropu. Číňané nabízejí Íránu moderní protiletadlové systémy, které by pomohly odrazit možný americký nebo izraelský vojenský útok na jeho jaderné elektrárny a výzkumná střediska. V roce 2010 dodala Čína do Íránu zbraně v hodnotě 79 milionů dolarů a za stejný finanční objem byly zakoupeny čínské zbraně i v roce 2011.⁵⁶ V minulosti byl Peking ochoten poskytovat Íránu některé suroviny nezbytné pro výrobu atomové bomby, pomohl mu s vývojem reaktoru o 300-330 MW a prodal mu stovky tun bezvodého fluorovodíku, který se používá k obohacení uranu. K okamžitému využití Íráncům slouží především silná podpora Číny v oblasti dodávek vesmírné a satelitní technologie, kterou lze použít v íránském programu raket dlouhého doletu (Howard, 2009: 121-122).

V dubnu 2004 CIA informovala Kongres, že Čína pomáhá Íránu k dosažení cíle stát se ve výrobě balistických raket Shahab-3 soběstačným. Ale počátky raketového programu sahají až do roku 1997, kdy Rusko jako první začalo pomáhat íránským technikům ve vývoji. O sedm let později již

⁵⁶ Ibidem.

měli Íránci hotovou raketu Shahab-3 a začali ve vývoji modifikované verze Shahab-3M, která by byla schopná nést jadernou hlavici. Současné Írán s ruskou a čínskou podporou pracuje na vývoji dalších balistických raket s dlouhým doletem - Shahab-4 (2 200 - 2 800 km), Shahab-5 a Shahab-6 (3 000 - 5 000 km). Spojené státy na to zareagovaly tak, že se začaly dovolávat amerického Zákona o nešíření jaderných zbraní v Íránu z roku 2000 a uvalily sankce na společnosti *China North Industries* a *China Precision Machinery Import/Export* (Cordesman - Al-Rodhan, 2006: 67-72).

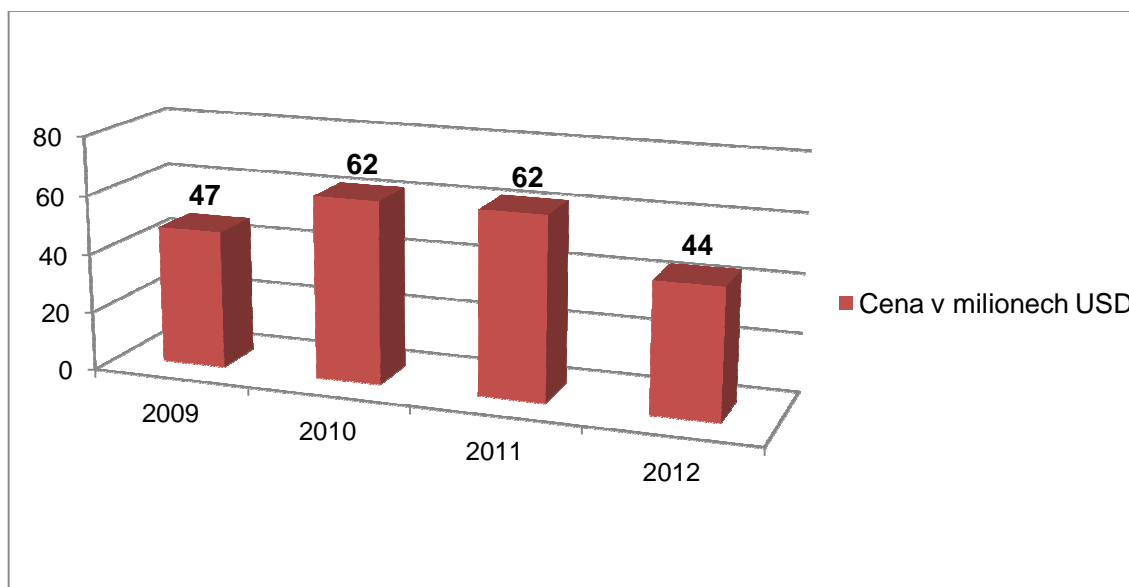
Ale americký nátlak neodradil žádnou ze stran od kroků k upevnění rostoucích vojenských vztahů. To dokládá i fakt, že v letech 2002-2009 byla Čína druhým největším dodavatelem zbraní do Íránu. Mnoho z nich jsou sofistikované zbraně určené pro boj s americkými vzdušnými a námořními silami (Garver, 2011: 76).

V roce 2005 navštívila Teherán čínská vojenská delegace, která měla za úkol připravit cestu k mnohem širší spolupráci v oblasti obrany. Hlava delegace, generálporučík Coa Nekoen, vyjádřil svůj vděk za příležitost setkat se s íránskými armádními představiteli: "*Írán a Čína vždy měly v různých oblastech úzké vazby a tuto blízkost tradičně udržovaly*" (Howard, 2009: 122). Íránský brigádní generál Násir Muhammadí-Fár mu kompliment oplatil prohlášením, že skvělá disciplína čínské armády je jednou z proslulých charakteristik této země (Howard, 2009: 122).

Čína také pomohla Íránu vybudovat Raketové a vesmírné středisko v Semnánu, 200 km východně od Teheránu. V zařízení se nachází továrny, výzkumné raketové a testovací centrum (Harding, 2013: 131). Jak velkou podporu Peking Íránu poskytuje, je nemožné posoudit z veřejně dostupných zdrojů. Většina odborníků je toho názoru, že Čína íránské armádě dodala moderní stíhací letouny a významně technicky podpořila íránský program raket dlouhého doletu, ale to jsou pouze spekulace. Írán je údajně díky

čínské a ruské pomoci úspěšný ve snaze zajistit méně sofistikované technologie a expertízy, které potřebuje pro své vlastní méně technicky vyspělé zbrojní systémy (Howard, 2009: 161-162).

Graf č. 5: Vývoz čínských zbraní do Íránu⁵⁷

5.5.1 Íránský vesmírný program

Írán také díky petropříjmům začal rozvíjet vlastní vesmírný program. Výsledkem spolupráce Íránu a Ruska bylo v říjnu 2005 umístění výzkumného satelitu *Sinah-1* v hodnotě 8 milionů dolarů na oběžnou dráhu. Satelit vynesla ruská raketa *Proton* a v současnosti je používán ke snímání Íránu, ke kontrole přírodních katastrof a získávání informací o stavu zemědělství a přírodních zdrojů země včetně krytí vojenských cvičení íránské armády (Harding, 2013: 130).

V lednu 2005 následovala další smlouva, která se týkala oživení 30 let starého projektu *Zohreh*. Íránská telekomunikační společnost a Ruská

⁵⁷

federální kosmická agentura (*Rosaviakosmos*) se dohodly na částce 132 milionů dolarů. Zohreh je telekomunikační satelit, který má být příští rok vypuštěn na oběžnou dráhu Země. Írán také v roce 2008 otestoval raketu *Safir* (Posel) vyrobenou vlastními prostředky, která vychází z plánů severokorejské rakety *Taepodong-1*. Do budoucna se tento typ rakety stane nosičem pro vesmírná zařízení. To prokazuje vojenskou spolupráci Íránu se Severní Koreou. *Safir* je téměř nerozeznatelná od rakety *Shahab-3* (Meteor), o které se podrobněji zmínil výše (Harding, 2013: 130-131). Írán si uvědomil, že pokud chce usilovat o větší pronikání do vesmíru, musí se oprostít od ruské a čínské pomoci a vyrábět vlastní rakety a satelity dlouhého doletu.

O čtyři roky později dokázal Írán zkonstruovat vlastní 27 kilogramový satelit *Omid* (Naděje), který následně do vesmíru vynesla novější verze rakety *Safir-2*. Ahmadínezád prohlásil: *"Vaše děti vyslaly první íránský satelit na oběžnou dráhu. S tímto úspěšným vypuštěním oficiálně dosáhla Íránská islámská republika přítomnosti ve vesmíru"* (Harding, 2013: 131). Umístění *Omidu* na oběžnou dráhu bylo prvním krokem k zahájení ambiciózního dvanáctiletého vesmírného plánu, který zahrnuje návrhy pro první let s orbitální posádkou mezi lety 2017-2021. Součástí plánu je také budoucí přistání íránského astronauta na Měsíci v roce 2025 (Harding, 2013: 131).

Západní experti na obranu se domnívají, že íránský vesmírný program není určen jen k civilním ale i k vojenským účelům. Také se domnívají, že další technickou expertizu pro systémy balistických raket ve vesmírném programu bude Írán nadále získávat s ruskou a čínskou pomocí. Za důležité považují zmínit, že Írán odmítá militarizaci vesmíru ze strany Spojených států a Západu, přitom se sám snaží do vesmíru co nejvíce pronikat. Negativní postoj k militarizaci vesmíru opět spojuje všechny tři aktéry strategického partnerství.

5.5.2 Íránský jaderný program

Co se týká extrémně nákladného íránského jaderného programu, jeho financování mohly umožnit jen obrovské částky deviz plynoucí z prodeje ropy a plynu. To vedlo k vytvoření vysoce ziskových kontraktů, které by Rusové a Číňané rádi získali. Spolupráce mezi Ruskem a Íránem v jaderném programu započala již v roce 1992, kdy ruský ministr pro atomovou energii Viktor Michajlov a hlava íránského jaderného programu Réza Amrolláhi podepsali dohodu o bilaterální jaderné spolupráci, která byla následně v roce 1995 rozšířena zvláštní dohodou o dokončení jaderné elektrárny v Búšéhru s využitím ruské jaderné technologie (Khan, 2010: 85).

Ve smlouvě bylo stanoveno, že práva na dostavění tlakového lehkovodního reaktoru o výkonu 1000 MW v Búšéhru včetně vyškolení 20 až 30 íránských expertů ruskými vědeckými ústavy zaměřené na atomovou energii obdrží ruská firma *Rosatom* (Ruská agentura pro atomovou energii). Kontrakt byl uzavřen na 800 milionů dolarů. Rusové ale odmítli postavit nukleární zařízení pro těžkou vodu, které by mohlo být použito k výrobě atomové zbraně. Co se týká částky, kterou jsem zmínil výše, tak ta v žádném případě nebyla limitována a měla se vyšplhat až na 2,7 miliardy dolarů během sedmi let (Saivetz, 2006: 125-130).

Do budoucna se bilaterální spolupráce prohlubovala. V únoru 2002 následovala další dohoda ve výši 1 miliardy dolarů na urychlení dostavby projektu v Búšéhru. Rusové se zavázali, že budou Íránu dodávat jaderné palivo a po jeho použití bude zpět odvezeno do Ruska, aby bylo zamezeno jeho přesměrování k jinému účelu. Vše ohledně dostavby Búšéhru nefungovalo bez problémů, protože Rusové oddalovali jeho dostavbu. Podle plánů měla být jaderná elektrárna dokončena v roce 1999, po různých odkladech bylo otevření odloženo na rok 2004, pak 2005, 2007 a nakonec na rok 2010, kdy Rusové slíbili, že tento rok bude Búšéhr uveden do

provozu. Jako záminky použily Rusku technické problémy, otázka vyhořelého paliva nebo íránské neplacení za sjednané kontrakty (Saivetz, 2006: 127-128).

Tato ruská zdržovací taktika vážně narušila íránskou důvěru v Rusko, ale Írán s ním stále upřednostňuje jadernou spolupráci, protože evropské země odmítají pomoc Íránu v oblasti jaderné energie. Protože Írán nemá na vybranou, udržuje takový přístup i v jiných oblastech. A když selže i tato strategie, musí si Írán poradit sám.

Na počátku 21. století navázaly obě strany spolupráci v obchodě, průmyslu a vědecko-technické oblasti. Prioritou byla stále dostavba jaderné elektrárny v Búšéhrú, zejména jejích dvou bloků. Na jejím dokončení pracovalo na 300 ruských firem a celkem 20 000 pracovníků. Proti tomu velmi razantně protestoval Washington, ale Rusové se nenechali odradit. Již v roce 2006 bylo dokončeno 92 % zařízení a o rok později spustili ruští a íránští experti produkci jaderné energie (Aras - Ozbay, 2006: 133).

Bilaterální rusko-íránská spolupráce se nejvíce nelíbí Spojeným státům, které se snaží tyto stále se upevňující vazby nalomit, avšak zatím neúspěšně. V roce 2003 ruský prezident Putin prohlásil: *"Írán je náš soused a tradiční partner. Mezi našimi zeměmi existuje spolupráce na vysoké úrovni, a proto nechceme ztratit naši pozici v Íránu. Víme, že některé západoevropské země jsou v kontaktu s Íránem ohledně jaderné otázky a chtějí Íránu prodat jaderné zařízení. Budeme tvrdě proti tomu, aby ruské firmy byly vytlačeny z íránského trhu"* (Aras - Ozbay, 2006: 135).

Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole *Íránská otázka na půdě OSN*, západním státům se nepodařilo v roce 2005 předat Írán RB OSN právě kvůli jeho podpoře Ruska a Číny. Ruský ministr zahraničí Sergej Lavrov prohlásil, že Írán má stejná práva jako jiné země na vývoj mírové

jaderné energie a potvrdil záměr Moskvy pokračovat v účasti na výstavbě iránského jaderného reaktoru v Búšéhrú (Aras - Ozbay, 2006: 142).

Na situaci reagoval i americký Kongres, jehož představitelé se obávali, že iránský jaderný program je hrozbou pro všechny, a to i pro Rusko. Kongres Spojených států se ztotožnil s myšlenkou, že jaderné technologie v Íránu automaticky znamená výrobu atomových zbraní. Ale zde bych chtěl zmínit, že zastavení iránského jaderného programu bylo pouhou záminkou. Hlavním cílem Bushovy administrativy byla změna režimu v Íránu. Cílem této diplomové práce není zkoumat toto tvrzení, ale poskytuje důležitý náhled na to, že pozadí tohoto sporu bylo daleko složitější. Klíčové je však konstatovat, že ani dnes se Spojeným státům nepodařilo odradit Rusko od podpory iránského jaderného programu (Cordesman - Al-Rodhan, 2006: 50-51).

Z výše uvedeného textu vyplývá, že Rusko má v Íránu silné hospodářské zájmy týkající se oblasti ropy, atomové energie a prodeje zbraní. Přesto se Rusko snaží udržet celou záležitost v mezích legitimacy, a proto by nikdy nepodpořilo, ani neschválilo jako člen RB OSN iránský program k výrobě jaderných zbraní. To by mohlo vytvořit potenciálně nestabilní situaci v Eurasii a v konečném důsledku i ohrozit ruskou národní bezpečnost (Wenger, 2006: 11).

Navíc si Moskva uvědomuje, že nemá kapacity na to, aby zabránila Spojeným státům nebo Izraeli ve vojenském úderu proti Íránu. Pro Moskvu je prioritní, aby v případném konfliktu neobviňoval Teherán právě jí, protože by to poškodilo její zájmy (Katz, 2010: 67). Tedy podpora Íránu ze strany Ruska má svoje limity a je především součástí geopolitické strategie.

V otázce jaderné energie spolupracuje s Íránem i Čína. Obě země navázaly spolupráci v roce 1985. O pět let později následovala desetiletá dohoda o jaderné kooperaci. Čína pak dodala svému partnerovi 1 600 kilogramů uranu za účelem zisku jaderného paliva. Ale v druhé polovině 90.

let se Čína postupně distancovala od Íránu kvůli silnému tlaku ze strany Spojených států a platebním problémům na íránské straně. Na druhou stranu si Čína uvědomuje strategickou polohu, moc a sílu Íránu, tudíž s ním kontakty nepřerušila. Oficiálně tedy Čína podporuje íránský jaderný program pro mírové účely, což se projevilo při vetování návrhu v RB OSN (Boer, 2009: 108-110).

Stejně jako Rusko i Čína nebude riskovat vztahy se Spojenými státy a dalšími západními zeměmi, pokud se rozhodnou zaútočit na Írán s nebo bez povolení OSN (Hunter, 2010:127).

6 EKONOMICKÁ INTEGRACE RUSKA, ČÍNY A ÍRÁNU

Všichni tři aktéři mezi sebou velmi čile obchodují. Klíčovým aspektem jejich ekonomické integrace jsou především zbraně a energetické suroviny. Dorraj a Currier označují ekonomické vztahy mezi Ruskem, Čínou a Íránem za "osu ropy". Toto označení již predikuje, že hlavní obchodní komoditou mezi partnery je ropa. Každý aktér pak v ose ropy zastává konkrétní pozici. Rusko je hlavním producentem, Čína je rostoucím spotřebitelem a Írán je významným exportérem (Dorraj - Currie, 2008: 73).

Každý z aktérů sleduje v ekonomické integraci strategického partnerství vlastní zájmy. Rusko vidí v oblasti východní Asie potenciální odbytiště energetických surovin. Nicméně z mnoha logistických a politických důvodů zůstává expanze směrem na východ zatím omezená. To se samozřejmě setkává jen s malým pochopením na straně Číny, která dlouhodobě usiluje o zajištění energetických dodávek z Ruska a dalších strategických zemí pro svou rychle se rozvíjející ekonomiku. Neváže se však pouze na Rusko a hledá zdroje energetických surovin i jinde ve světě, zejména v Íránu. Írán zase nakupuje hlavně zbraně z Ruska a do Číny exportuje ropu a zemní plyn.

6.1 Charakteristika ruské ekonomiky

Ruská ekonomika prošla od konce studené války dramatickým vývojem. V 90. letech zaznamenala propad HDP asi o 50 % a průmyslové výroby o 60 %. Tato záporná čísla byla rychle vystřídána kladnými, protože již v roce 1999 začala ruská ekonomika růst. Od roku 2003 rostla již o 7 % ročně. V letech 1998 a 2006 pak vzrostla o více než 50 %, skutečný příjem na obyvatele se vyhoupl o 65 % a míra chudoby byla snížena na polovinu (Karásková, 2011: 87).

Tento obrat byl způsoben tím, že začaly růst světové ceny ropy, zemního plynu a dalších nerostných surovin. Ruská ekonomika profitovala ze zvyšující se ceny ropy na světovém trhu.⁵⁸ Rozvoji Ruska také pomáhá to, že se na jeho území nachází více než jedna pětina světových zásob uhlí a největší zásoby minerálních zdrojů na světě, včetně největších zásob zemního plynu (46 bilionů m³). Zásoby ropy se odhadují na 77,403 bilionů barelů (7. místo na světě). V roce 2009 se Rusko nacházelo na prvním místě na světě v produkci ropy a na druhém místě ve zpracování zemního plynu. Rusko je schopné denně vytěžit 9,943 milionů barelů ropy, z tohoto objemu exportuje 5,786 milionů barelů.⁵⁹ Tento fakt si ruská vláda velmi dobře uvědomuje a využívá ho jako politickou, mocenskou a ekonomickou zbraň, prostřednictvím které se snaží posílit svou geopolitickou pozici v Eurasii (Jakobson - Holtom - Knox - Peng, 2011: 26, 33, 38).

Významná ložiska se nachází v oblastech západní a východní Sibiře (největší ropné naleziště Samotlor a velké naleziště plynu Priobskoye), Dálného východu (šelf u ostrova Sachalin v Ochotském moři), Volžsko-uralského regionu (největšími ropnými nalezišti jsou Arlansk a Romaškinskoye), na šelfu Kaspického moře a ruského sektoru Arktidy (Jamalský poloostrov a naleziště Štokman) (Grace, 2005: 14-15, 22, 29-35, 37, 46-48, 56, 72, 101, 120-121, 199).

Právě ruský export ropy má pro globální ekonomiku velký význam, protože činí více než 13 % světového obchodu s ní, a jeho podíl je dokonce větší než u Saudské Arábie. To umožňuje především rozsáhlá síť tras pro přepravu surovin, která se začala budovat již za dob Sovětského svazu. Pozitivní vliv také mělo posílení terciární sféry, která těžila z rostoucí

⁵⁸ Russian Economic Report. *The World Bank*, 2013 (http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSPContentServer/WDSP/IB/2013/02/27/000356161_20130227124943/Rendered/PDF/755780NWP0RER200Box374338B00PUBLIC0.pdf, 2013-03-03).

⁵⁹ OPEC Annual Statistical Bulletin 2012 (http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/ASB2012.pdf, 2013-03-04).

spotřeby obyvatelstva. Díky poměrně vysokým cenám ropy byl ruský státní rozpočet přebytkový a země si tak udržovala kladné saldo platební bilance. To umožnilo ruské vládě, aby část prostředků využila na splacení větší části ruských zahraničních dluhů, na investice do vybraných projektů a na založení Stabilizačního fondu, kam směřovala přebytky finančních prostředků (Karásková, 2011: 87).

Globální finanční krize v roce 2008 zasáhla i otevřenou ruskou ekonomiku. Následovaly hrozby státních intervencí do ekonomiky, válečný konflikt s Gruzíí, pokles cen ropy a stažení zahraničního kapitálu, které situaci ještě zhoršily. V roce 2009 došlo k významnému poklesu HDP -7,9 %. Ruské finanční trhy se propadly na úroveň dlouhodobého trendu. Postavení Ruska v mezinárodních ekonomických vztazích se však zlepšilo již v roce 2011, kdy vrostl HDP o 4,3 %. V roce 2012 poklesl HDP na hodnotu 3,4 %, a to díky vysokým cenám ropy. Světová banka odhaduje, že HDP Ruska v roce 2013 bude 3,3 % a v roce 2014 3,6 %.⁶⁰

Pro světovou a zejména ruskou ekonomiku bylo pozitivním impulsem přijetí Ruska do Světové obchodní organizace (dále WTO) 22. srpna 2012.⁶¹ Po osmnácti letech jednání si od vstupu do WTO Rusové slibují nastartování jejich ekonomiky, která se nyní nachází v recesi. Rusové musejí podle pravidel globální organizace snížit dovozní cla a více se otevřít zahraničním investicím. Dovozní clo by se mělo postupně snižovat ze současných 10 na necelých 8 %. Pro samotné Rusy členství ve WTO znamená zlevnění dovezeného zboží. Cena se výrazně sníží zejména u aut, zemědělských produktů, jídla a oblečení.

⁶⁰ Russian Economic Report. *The World Bank*, 2013 (http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSPContentServer/WDSP/IB/2013/02/27/000356161_20130227124943/Rendered/PDF/755780NWP0RER200Box374338B00PUBLIC0.pdf, 2013-03-03).

⁶¹ WTO membership rises to 157 with the entry of Russia and Vanuatu. *WTO*, 22. 8. 2012 (http://www.wto.org/english/news_e/pres12_e/pr671_e.htm, 2013-03-03).

Podle kritiků však může být připojení do WTO pro Rusko škodlivé. Podle nich může ohrozit národní suverenitu a bezpečnost země. Mohlo by také dojít i k růstu nezaměstnanosti, protože kvůli levnějšímu dovozu mohou některé tuzemské společnosti v rámci cenové konkurence zkrachovat (Lee - Zhao, 2011: 70-72).

Ruská ekonomika nadále zůstává surovinově závislou, není diverzifikována a je nekonkurenceschopná, protože naráží na překážky korupce a nízké efektivity. Skládá se v podstatě jen z jednoho zdravého odvětví, ropy a zemního plynu, které prodělává výkyvy podle kolísajících cen těchto komodit. Tomu nepřispívá ani to, že v Rusku převládá odpor dovolovat zahraničním investorům, aby měli kontrolu nad ruským energetickým sektorem. Bez jejich peněz není možné vybudovat moderní a fungující ekonomiku (Roubini - Mihm, 2011: 255).

Ruský byznys je úzce propojený s centrální vládou v Moskvě, která dohlíží na ropný a plynový průmysl. Polovina příjmů z ropy a zemního plynu je použita na rozpočet vlády a zároveň se tyto komodity podílejí na dvou třetinách ruského exportu.⁶² Kromě ropy a zemního plynu, Rusko také vyváží tyto artikly: dřevo, nikl, titan, hliník, paladium, diamanty, zlato a širokou škálu civilních a vojenských výrobků. Mezi přední exportní partnery patří Nizozemsko (12,2%), Čína (6,4 %) a Itálie (5,6 %). Významnými importními partnery Ruska jsou Čína (15,5 %), Německo (10 %) a Ukrajina (6,6 %).⁶³

⁶² Russian Economic Report. *The World Bank*, spring 2013 (http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSPContentServer/WDSP/IB/2013/02/27/000356161_20130227124943/Rendered/PDF/755780NWP0RER200Box374338B00PUBLIC0.pdf, 2013-03-03).

⁶³ The World Factbook - Russia. *Central Intelligence Agency* (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>, 2013-03-03).

6.2 Charakteristika čínské ekonomiky

Čína je dnes nejvíce expanzivní ekonomikou na světě. Již v 70. letech 20. století Teng Siao-pching nastartoval nové ekonomické reformy týkající se liberalizace na venkově a v zemědělství, které Čínu transformovaly v globální velmoc. Vláda umožnila zemědělcům částečný prodej vlastních plodin na volném trhu a zároveň ve snaze přilákat zahraniční investice, vytvořila podél pobřeží zvláštní ekonomické zóny. Díky těmto krokům byl nastartován hospodářský zázrak Číny (Cihelková, 2009: 222-223). Během let 1985-1995 stoupl HDP Číny o 9,8 % ročně. V roce 2011 byl HDP na 9,2 % a v roce 2012 klesl na 7,8 %. Podle Světové banky můžeme očekávat, že do roku 2020 bude HDP průměrně vzrůstat o 6,6 %.⁶⁴ Předpokládá se, že Čína se stane do roku 2040 největší světovou ekonomikou (Lo, 2008: 12).

Dalším pozitivním impulsem byl vstup země do WTO v roce 2001, kdy čínská vláda radikálně snížila cla v zahraničním obchodu. Výsledkem byl rychlý a trvalý růst HDP země. Růst je ale založen na extenzivních faktorech, proto by se měla do budoucna čínská ekonomika orientovat na vlastní spotřebu.⁶⁵

Čínskou ekonomiku světová finanční krize z roku 2008 příliš nezasáhla, přesto čínská vláda schválila asi 600 miliard dolarů na stimulaci výroby a na investice do projektů zaměřených na infrastrukturu. Současně disponovala finanční rezervou, která jí dala značný prostor k dalším stimulacím domácí produkce. Pozitivním jevem také bylo snížení inflace, se kterou čínské úřady do té doby neúspěšně bojovaly.

⁶⁴ China 2020: Development Challenges in the New Century. *The World Bank*, září 1997 (http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/1997/09/01/000009265_3980625172933/Rendered/PDF/multi0page.pdf, 2013-03-03).

⁶⁵ China and the WTO. *WTO* (http://www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/china_e.htm, 2013-03-03).

V souvislosti s ekonomickým rozvojem Číny rostou i její energetické požadavky. Podle Mezinárodní energetické agentury (dále IEA) Čína nahradila v roce 2009 Japonsko na pozici největšího importéra ropy a dokonce předstihla Spojené státy, když se stala největším globálním spotřebitelem této suroviny.⁶⁶ Prokázané zásoby ropy jsou 20,350 bilionů barelů a zemního plynu 2,853 bilionů m³. Čína je schopná denně vytěžit 4,079 milionů barelů ropy a z tohoto objemu exportuje 51 tisíc barelů.⁶⁷

Čínská vláda si tyto fakta uvědomuje a to jí vede ke strategickému uvažování a k aktivní zahraniční politice s cílem zajistit a zabezpečit si přísun ropy. Čína je také významným exportérem, protože mezi její nejvýznamnější vývozní artikly patří elektrické stroje včetně zařízení na zpracování dat, oblečení, textil, železo, ocel, optické a lékařské vybavení. Mezi přední exportní partnery patří Spojené státy (17,1 %), Hong Kong (14,1 %) a Japonsko (7,8 %). Importními partnery Číny jsou Japonsko (11,2 %), Jižní Korea (9,3 %) a Spojené státy (6,8 %).⁶⁸

6.3 Charakteristika íránské ekonomiky

Írán vlastní obrovská ložiska přírodních zdrojů. Doložené íránské zásoby ropy jsou bezpochyby obrovské a všeobecně odhadované na nejméně 154,58 bilionů barelů, čímž se Írán řadí na třetí místo na světě a v rámci Organizace zemí vyvážejících ropu (dále OPEC) se podílí 12,9 %. Větší zásoby surové ropy má už jen Venezuela (297,571 bilionů barelů) a Saúdská Arábie (265,405 bilionů barelů). Írán je schopný denně vytěžit 3,576 milionů barelů ropy a z tohoto objemu exportuje 2,537 milionů barelů. Navíc je možné, že íránské podloží skrývá ještě podstatně větší ropné

⁶⁶ International Energy Agency. China overtakes the United States to become world's largest energy, 20. července 2010 (http://www.iea.org/index_info.asp?id=1479, 2013-03-05).

⁶⁷ OPEC Annual Statistical Bulletin 2012 (http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/ASB2012.pdf, 2013-03-04).

⁶⁸ The World Factbook - China. Central Intelligence Agency (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>, 2013-03-03).

zásoby, tzv. netěženou ropu. Kromě ropy vlastní Írán velké zásoby zemního plynu, které se odhadují na 33,620 bilionů m³.⁶⁹ Írán má tedy do budoucna obrovský potenciál ohledně vývozu těchto dvou komodit. Írán má i další přírodní zdroje zahrnující uhlí, chrom, měď, železnou rudu, olovo, mangan, zinek a síru.⁷⁰

Zatímco HDP Íránu byl v roce 2011 na 2 %, v roce 2012 se propadl do záporných čísel -0,9 %. Příčinou může být ropné embargo EU vůči Íránu uvalené minulý rok. Írán se s nastalou situací vyrovnal docela dobře, když íránský ministr ropného průmyslu Rostam Kásemí prohlásil: *"Sankce nemají na Írán vliv a žádný mít nebudou. Nevidím problém v tom, že naši nepřátelé dnes zavedli sankce, protože tyto sankce existují mnoho let a nic se nestalo. Proto by se nemělo očekávat nic nového"*.⁷¹ Navíc jsou v platnosti předešlé sankce, které na nákupy íránské ropy uvalily Spojené státy a EU za to, že Teherán pokračuje ve svém kontroverzním jaderném programu. Devizové příjmy země závisejí na ropě ze zhruba 80 %.⁷²

Írán kromě ropy a zemního plynu také vyváží chemické a petrochemické produkty, ovoce, oříšky a koberce. Mezi přední exportní partnery patří Čína (21,4 %), Japonsko (9,1 %) a Turecko (8,8 %). Importními partnery Íránu jsou Spojené arabské emiráty (30,9 %), Čína (17,4 %) a Jižní Korea (7,1 %).⁷³

⁶⁹ OPEC Annual Statistical Bulletin 2012 (http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/ASB2012.pdf, 2013-03-04).

⁷⁰ Ibidem.

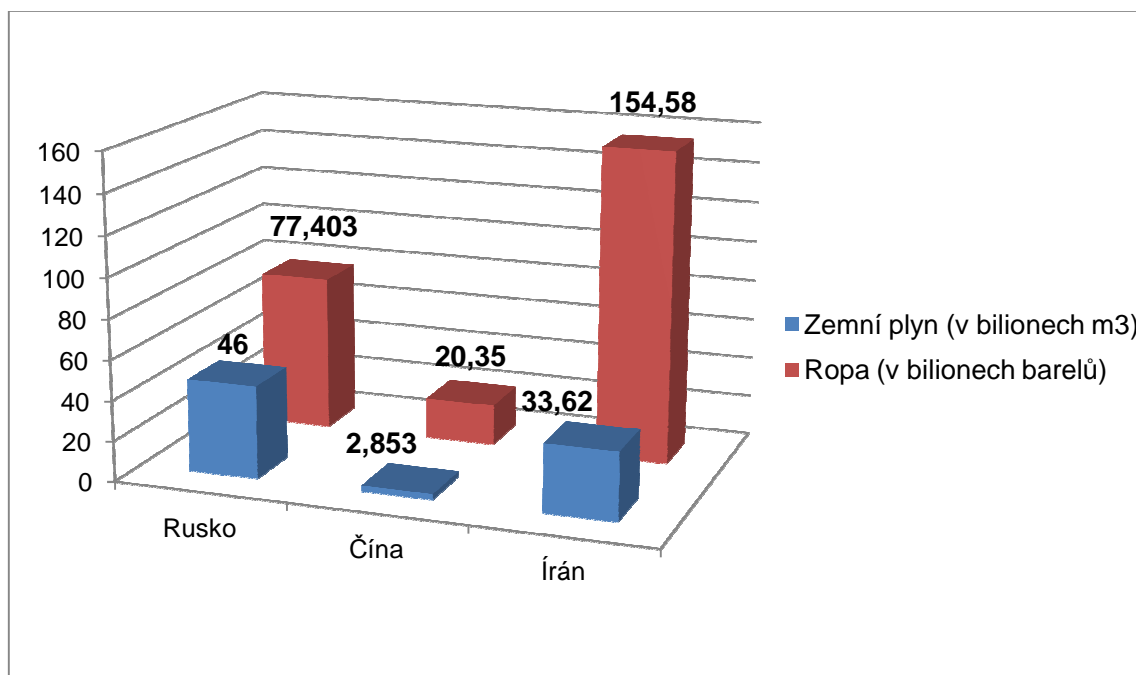
⁷¹ Evropská unie uvalila na Írán ropné embargo. *Česká televize*, 1. 7. 2012 (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/184486-evropska-unie-uvaila-na-iran-ropne-embargo/>, 2013-03-03).

⁷² Ibidem.

⁷³ The World Factbook - Iran. *Central Intelligence Agency* (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>, 2013-03-03).

V grafu č. 6 uvádím zásoby ropy a zemního plynu u všech tří aktérů. V rezervách ropy jednoznačně dominuje Írán, naopak Čína má obou komodit nejméně.

Graf č. 6: Zásoby energetických surovin Ruska, Číny a Íránu k roku 2011⁷⁴

6.4 Rusko-čínské ekonomické vztahy

Obchod a investice hrají důležitou roli mezi Ruskem a Čínou. Po kolapsu Sovětského svazu se Čína pro Rusko stala nepostradatelným zdrojem levných potravin a konzumního zboží. Zejména to bylo důležité pro sibiřské a dálněvýchodní oblasti, které jsou ruskými periferiemi. Dnes hraje Čína důležitou roli ve vzrůstajícím ruském zahraničním obchodu. Rusko dováží čínské zboží včetně zvyšujícího se počtu strojů a naopak do sousední země vyváží suroviny jako ropu, kovy a dřevo včetně několika málo high-tech položek (Lotspeich, 2010: 88-90). V následující podkapitole

⁷⁴ OPEC Annual Statistical Bulletin 2012 (http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/ASB2012.pdf, 2013-03-04).

představím, že obě ekonomiky se stále více integrují a do budoucna uzavírají dvouleté kontrakty.

Během dvoudenní návštěvy 5. a 6. června 2012 navštívil Putin Peking a obě země při této příležitosti uzavřely strategické dohody týkající se automobilového odvětví, výroby pneumatik, zpracování hliníku, přepravy ropy a zemního plynu, uhlí, dopravní infrastruktury, leteckého sektoru a jaderné energie (Wath - Galvez, 2012: 39).

Na ruském automobilovém trhu má velký podíl výrobce aut Lifan, jehož značka je ze všech čínských automobilových firem působících v Rusku nejúspěšnější. V blízké budoucnosti společnost plánuje postavit vlastní továrnu, ale rozhoduje se, jestli vstoupí do Kalužské nebo Jaroslavské oblasti. Další čínskou automobilní společností je Haima, která se může podílet spolu s Lifanem na investicích v Rusku. Zároveň si ale obě firmy konkurují a usilují o ruské zákazníky (Wath - Galvez, 2012: 40).

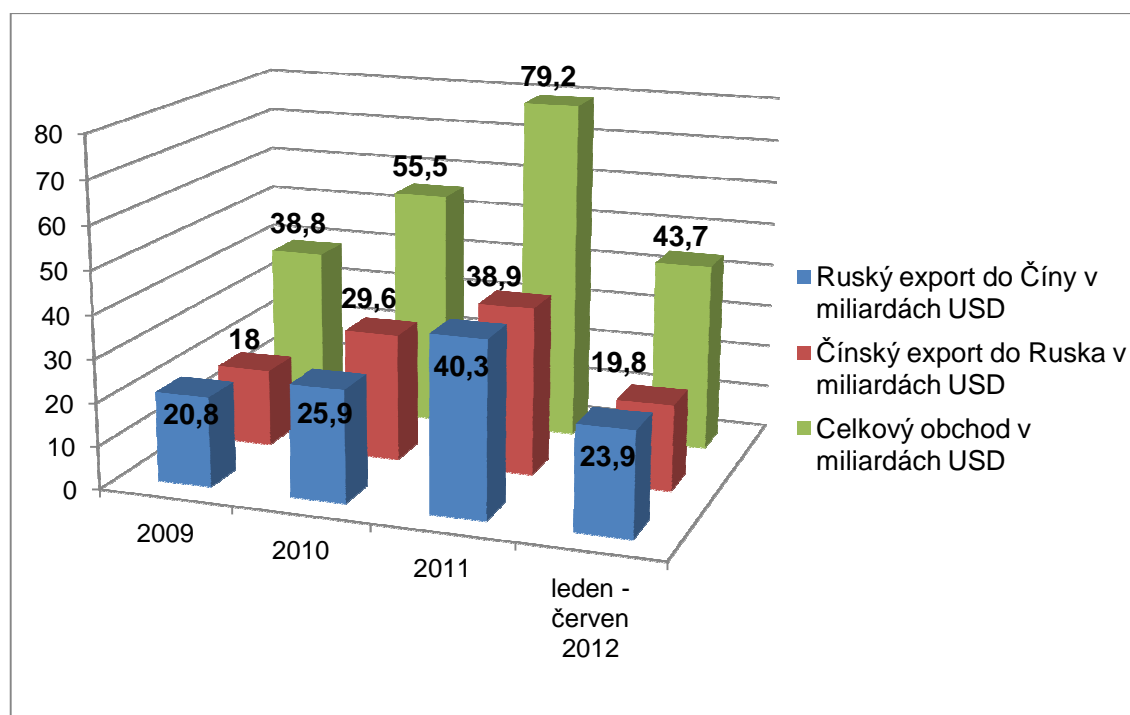
V průmyslové výrobě hliníku má prim ruský Rusal, který je největším globálním výrobcem. Společnost oznámila, že další továrnu postaví v Irkutské oblasti za čínský kapitál v hodnotě 850 miliard dolarů, který má poskytnout China Eximbank. Závod se bude soustředit na výrobu anod, které Rusal nakupuje v zahraničí, především z Číny. Zpracovaný hliník pak bude posílán do Číny, aby uspokojil její vzrůstající poptávku po kovech (Wath - Galvez, 2012: 39).

Energetický sektor obou sousedních zemí je považován za základ strategického partnerství. Čína se v poslední době snaží vzrůstající přísun energetických surovin diverzifikovat a nebýt tolik závislá na ruské ropě, zemním plynu a uhlí jako doposud. Čína jen za rok 2010 spotřebovala 239 milionů tun surové ropy, z toho tvořila 15,2 (6 % z celkového importu) milionů tun ruská ropa. Rusko se stalo čtvrtým nejvýznamnějším dodavatelem ropy do Číny. Co se týká zemního plynu, jeho dovoz do Číny

taktěž roste. V roce 2010 byla čínská spotřeba zemního plynu 107,2 miliard m³, z toho Čína sama vyprodukovala 94,4 miliard m³. Čínští odborníci odhadují, že země v roce 2020 spotřebuje 300 miliard m³, z toho sama vytěží 80-120 miliard m³ (Jakobson - Holtom - Knox - Peng, 2011: 28, 33).

Obchodní výměnu mezi Ruskem a Čínou uvádím v grafu č. 7. Rusko exportuje do Číny především ropu, zemní plyn a dřevo, a to více jak 50 %. Naopak Čína vyváží do Ruska mechanické a elektrické stroje, které se podílejí na bilaterálním obchodu 18,6 % (Wishnick, 2010: 64). Z čísel v grafu vyplývá, že obchodní výměna mezi aktéry každoročně roste.

Graf č. 7: Obchod mezi Ruskem a Čínou⁷⁵

V květnu 2012 TNK-BP, rusko-britská ropná společnost, uzavřela dohodu na dodávku 100 000 tun surové ropy do Číny každý měsíc. Ruská a

⁷⁵ Sino-Russia trade (<http://economists-pick-research.hktdc.com/business-news/article/Research-Articles/Russia%E2%80%99s-WTO-accession--Hong-Kong%E2%80%99s-role-in-Sino-Russian-trade/rp/en/1/1X000000/1X09PT4H.htm>, 2013-03-03).

kazašská ropa bude přepravována ropovodem Atasu-Alashankou do Číny (Wath - Galvez, 2012: 39). Avšak právě ve Střední Asii se rusko-čínské zájmy nejvíce střetávají. Rusko má sice faktický monopol na tranzit energetických surovin ze Střední Asie do Evropy, ale ani Čína nezahálela, když po vyřešení hraničních sporů se středoasijskými státy položila základy ekonomické spolupráce a dnes se v regionu prosazuje jako dodavatel výrobků i odběratel surovin. Konkurenci pro všechny ruské společnosti totiž představují ropovod Kazachstán-Čína otevřený v roce 2005 a plynovod Turkmenistán-Uzbekistán-Kazachstán-Čína zprovozněný o čtyři roky později. Tím byl rozbit ruský monopol na transportování energetických surovin pro střední Asii, po němž následovalo snížení vysokých tranzitních poplatků (Jakobson - Holtom - Knox - Peng, 2011: 12).

V současné době je většina ruské ropy přepravována do sousední země přes ropovod východní Sibiř-Tichý oceán (dále ESPO). Podnět pro stavbu ropovodu ESPO inicioval Putin během návštěvy Pekingu v březnu 2006. Avšak stavba společného ropovodu mohla být po průtazích dokončena v roce 2011 ze Skovorodina do Ta-čchingu (Daqing) v délce 900 km, až když Čínská rozvojová banka poskytla "úvěry za ropu" Transněft'u ve výši 10 miliard dolarů na zajištění provozu ropovodu a Rosněft'u ve výši 15 miliard dolarů na rozvoj těžby. Výměnou za úvěry se Rusko zavázalo, že bude Číně prodávat 15 milionů tun ropy ročně po dobu dvaceti let, počínaje rokem 2011. Peking za dodávky zaplatí 25 miliard dolarů v čínských obligacích. Do té doby byla ropa přepracována po železnici, což dodávky značně prodražovalo (Downs, 2010: 152-156). Úplné dokončení ropovodu ESPO je naplánováno na rok 2014, kdy by jeho délka měla dosáhnout 4,7 tisíce kilometrů.

Dalším klíčovou komoditou je zemní plyn. Klíčovým hráčem je Gazprom, největší globální producent zemního plynu, v němž ruský stát vlastní kontrolních 50,002 % akcií. Čínská vláda tomuto gigantovi v červnu

2012 nabídla potenciální spolupráci netýkající se pouze dodávek plynu, ale také podmínek distribuce a marketingu. Nabídka obsahovala i to, že Gazprom se může podílet na vybudování podzemních zásobníků v Číně, protože má již s touto činností zkušenosti (Wath - Galvez, 2012: 39). Zásobníky slouží k vyrovnávání rozdílů v odběru mezi jednotlivými sezónami (v létě, kdy je relativně nízká spotřeba a v zimě, kdy spotřeba kvůli vytápění stoupá).

V současnosti je ve výstavbě plynovod Altaj (Tayshet-Sin-ťiangská provincie), kterým bude transportován zemní plyn do Číny koncem roku 2015. Kontrakty mezi Gazpromem a CNPC byly uzavřeny na 30 let dopředu s tím, že objem dodávaného plynu se v budoucnu zvýší, avšak na ceně se zatím obě strany nedohodly. Podle Gazpromu bude plyn dodáván ze dvou směrů, a to ze západní Sibiře a Sachalinu. Altaj s předpokládanou délkou 7 tisíc kilometrů se za hranicí napojí na již existující čínský plynovod Západ-Východ, který je veden do Šanghaje. Již k roku 2020 se předpokládá export kolem 40 miliard m³ do Číny a k roku 2030 kolem 60 miliard m³ za rok. Otevřením plynovodu Altaj se výrazně zvýší energetická bezpečnost Mongolska, Kazachstánu, Ruska i Číny, protože díky němu budou diverzifikovány jejich exportní/importní trasy.⁷⁶

Uhlí je v Číně dodnes převládajícím zdrojem energie tvořící až 70 % celkové spotřeby energie. Čína je stále schopná pokrýt 90 % svých energetických potřeb z vlastní výroby elektřiny. Přesto, že se země snaží tuto komoditu postupně nahradit zemním plynem, stále dováží ruské uhlí. V roce 2009 se stala Čína čistým dovozcem uhlí, když nakoupila 12 milionů tun uhlí z Ruska, tedy desetkrát více než v roce 2008. Obě země podepsaly kontrakty "uhlí za úvěry" v roce 2010, kdy se Rusko zavázalo, že bude Číně poskytovat 15 milionů tun uhlí do roku 2015. Pak se má roční dovoz do Číny

⁷⁶ Altai project. *Gazprom* (<http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/altai/>, 2013-03-03).

zvýšit na 20 milionů tun uhlí až do roku 2035. Také bude založen společný projekt k prozkoumání uhelných zdrojů v Amurské a Chej-lung-ťiangské oblasti (Jakobson - Holtom - Knox - Peng, 2011: 38-39).

Dále byla uzavřena memoranda o porozumění mezi ruským Ministerstvem průmyslu a obchodu a čínským Ministerstvem průmyslu a informačních technologií zaměřená na průmyslovou spolupráci. Obě strany se dohodly na plánech nového dálkového dopravního letadla. Letadlo by mělo vzejít ze společné spolupráce a mělo by být postaveno na základě ruského dopravního letadla Il-96 z 80. let minulého století. Na projektu se bude podílet ruská Sjednocená letecká společnost a to duševním vlastnictvím a čínská Komerční letecká společnost (COMAC) přispěje kapitálem. Letadla budou vyráběna v Číně (Wath - Galvez, 2012: 38).

V oblasti jaderné energetiky pomáhají Rusové při obohacování uranu pro čínské jaderné elektrárny. Mimo to navrhli reaktory pro čínskou jadernou elektrárnu *Tianwan* v provincii Ťiang-su. První a druhý reaktor začal fungovat v roce 2007 a o tři roky později začaly obě strany vyjednávat o vybudování třetího a čtvrtého reaktoru (Tianwan fáze II). Práce je ale omezena, protože se Rusko obává, že by Čína mohla získat významné technologie, díky nimž by se mohla stát nezávislou a konkurenceschopnou na mezinárodním trhu. Čína však zcela jistě získá technologie od americké společnosti Westinghouse, která staví reaktory AP-1000 v provinciích Če-ťiang a Šan-tung. Podle plánu mají být uvedeny do provozu tento rok. Americké, ale také německé nebo francouzské jaderné technologie nakonec mohou být pro Čínu atraktivnější než ty ruské (Jakobson - Holtom - Knox - Peng, 2011: 39-40).

Obě strany spoluprací i ohledně investic. Ruský přímý investiční fond a Čínská investiční korporace v roce 2012 společně založily Rusko-čínský investiční fond (dále RCIF) s kapitálem dvou miliard dolarů. RCIF je podle

obou zemí soukromý a spravedlivý fond, který se podle nich má soustředit na rozvíjení bilaterálních ekonomických, obchodních a investičních vztahů (Wath - Galvez, 2012: 38).

Od nového tisíciletí se v Moskvě uchytila myšlenka, že čínský růst je výhodné ba dokonce nezbytné využít jako hnací sílu k ekonomickému a sociálnímu rozvoji řídké osídleného a zaostalého Dálného východu. V roce 2004 Peking slíbil, že v dálnévýchodních a pohraničních provinciích (Přímořský kraj, Sachalinská a Amurská oblast) bude investovat až 800 milionů dolarů. O čtyři roky později se ukázalo, že příliv investic byl menší než 30 milionů dolarů. V roce 2009 následovalo zvýšení na 45 milionů dolarů (Trenin, 2012: 34).

Zatímco Rusko je v podstatě energetickým a surovinovým dodavatelem, Čína je zpracovatelem těchto surovin a následným exportérem vyrobeného zboží a investorem v Rusku. Rusové si to uvědomují a nebezpečí vidí v tom, že se pomalu stávají surovinovým přívěškem svého silnějšího souseda. Nadále ale doufají, že jsou schopni navrátit rovnováhu v bilaterálním vztahu, a to výrobou polotovarů na vlastním území. Nicméně realizace takového plánu zatím probíhá pomalu (Trenin, 2012: 34).

Z výše uvedených současných a budoucích investičních projektů a obchodní výměny vyplývá, že Rusko je pro Čínu méně důležitým obchodním partnerem, než je Čína pro Rusko. Čína je Rusko v obchodní výměně až na 14. místě, kdežto pro Rusko je Čína druhým největším obchodním partnerem. Ruský obchod je významným faktorem především pro severovýchodní Čínu a blízkou Sibiř. Čínské investice v Rusku přesahují již jednu miliardu dolarů (Trenin, 2012: 33). Do roku 2020 obě vlády plánují, že se vzájemný obchod navýší až na 200 miliard dolarů.

Pro Rusko je tedy klíčové, aby přilákalo více čínského kapitálu. Přesto i v ekonomické spolupráci existují mezi Ruskem a Čínou obavy. V Rusku se ozývají kritici, že čínský zájem o suroviny může vést k ovládnutí sibiřských zdrojů. Výše zmíněná spolupráce čínských a ruských pohraničních regionů je utvrzuje v tom, že cílem Pekingu bude zakládání firem včetně nasazení vlastní pracovní síly a vyžití zemědělské půdy, a to vše na ruském území. Kritici spatřují hrozbu v tom, že by Číňané mohli spravovat Sibiř lépe, než to dokážou sami Rusové (Trenin, 2012: 34).

Důležité je také poznamenat, že hospodářská integrace obou velmocí je ovlivněna velkou vzdáleností mezi čínskými a ruskými centry obchodu. Sibiř a Dálný východ jsou území značně zaostalá, která nemají šanci konkurovat oblastem v severovýchodní Číně. Na druhou stranu je zde dominantní těžební průmysl s cennými komoditami (Lotspeich, 2010: 86-87, 138).

Jak jsem již zmínil výše, Rusko potřebuje čínský trh daleko více než Čína ten ruský. Rusko navíc díky expanzi na čínský trh může realizovat svou strategii na diverzifikaci energetického exportu. Do budoucna se nedá vyloučit, že se situaci v regionu zcela stabilizuje, protože jeho energetické suroviny jsou lákavé jak pro Rusy, tak i Číňany.

6.5 Čínsko-iránské ekonomické vztahy

Bilaterální obchod Číny a Íránu dosáhl v roce 2009 30 miliard dolarů a v roce 2014 se očekává, že se navýší až na 50 miliard dolarů. Podle dostupných informací působí v Íránu až 250 čínských společností různých velikostí, které jsou aktivní v rozličných odvětvích íránské ekonomiky (Calabrese, 2006: 6-7). Význam vzájemného obchodu se také odráží v založení Obchodní komory v roce 2000 a o devět let později otevřením Obchodního centra v Šanghaji. Jednalo se o první íránské obchodní

centrum, které vzniklo v zahraničí, jehož cílem je od založení podpora obchodu a investic v obou zemích (Erzsébet, 2011: 144).

Spolupráce mezi Čínou a Íránem byla navázána již v roce 1971, ale po konci studené války se začal bilaterální obchod ubírat směrem k energetickému sektoru (Boer, 2009: 102). Čína si následně vybudovala s Íránem úzké spojení, založené téměř výhradně na čínské rostoucí poptávce po ropě a relativnímu dostatku íránské nabídky. Zatímco v roce 2003 se Írán podílel na dovozu ropy do Číny 14 %, dnes již íránská ropa pokrývá 26 % čínské spotřeby. Írán je až třetím největším dodavatelem ropy do Číny (Dubowitz – Grossman, 2010: 7).

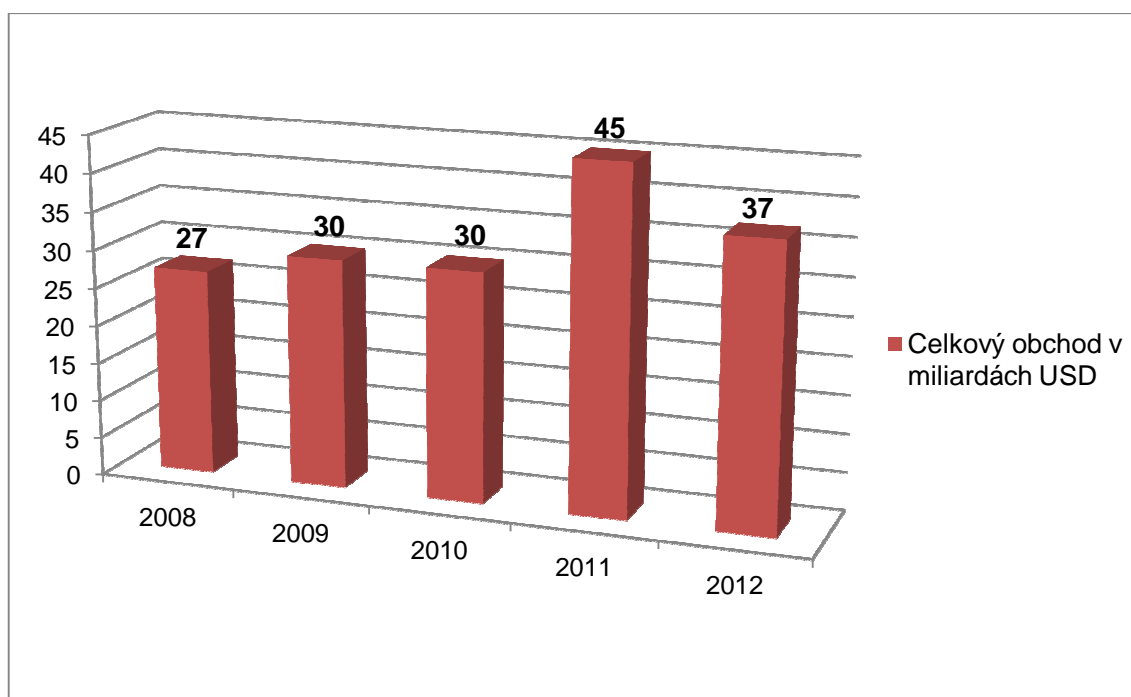
Součástí bilaterální spolupráce je průzkum a rozvoj ropných a plynových polí. Íránská ropa proudí z Kaspického moře, z přístavu Nekā do vnitrozemí země a do okolí Teheránu. Čína má prioritní zájem na tom, aby se ropa dále dostala do jižních přístavů Íránu, odkud může být přečerpána na tankery a odvezena do čínských přístavů. Okolo 40 % veškeré íránské ropy je pak přepravováno po moři přes Hormuzský průliv (Boer, 2009: 60). V Íránu investují celkem tři velké ropné společnosti.

První z nich je CNOOC, která uzavřela v roce 2008 s Národní íránskou ropnou společností (dále NIOC) kontrakt ve výši 16 miliard dolarů na rozvoj plynových polí v oblasti North Pars a na výrobu LNG. Další společností je Sinopec, jediný čínský zpracovatel, jehož rafinerie je schopna zpracovat íránskou ropu. Sinopec investoval 2 miliardy dolarů do íránského ropného pole Yadavaran. Poslední společností je CNPC, která uzavřela v roce 2009 s NIOC kontrakt ve výši 5 miliard dolarů na dokončení fáze č. 11 plynového pole South Pars. V ropném sektoru obě strany podepsaly ve stejném roce dohodu ve výši 2 miliard dolarů o rozvoji těžby ropy v severním Azadeganu (Sahriatinia, 2011: 68).

Ohledně zemního plynu byl uzavřen kontrakt v březnu 2004 mezi státní ropnou společností *Zhuhai Zhenrong* a NIOC na dovoz 110 milionů tun LNG z Íránu do Číny v hodnotě 20 miliard dolarů, a to během následujících 25 let (Shen, 2006: 61).

V grafu č. 8 uvádím obchodní výměnu mezi Čínou a Íránem. Největší podíl na íránském exportu do Číny má tradičně surová ropa (80 %) a poté další minerální suroviny (14 %). V případě čínského exportu do Íránu mají největší podíl elektrické stroje (29 %) a poté automobily a letadla (17 %) (Boer, 2011: 118).

Graf č. 8: Obchod mezi Čínou a Íránem (Keck, 2013)

Čínsko-íránská spolupráce se neprohlubuje jen v oblasti energetiky, ale Číňané investují velké částky peněz zejména do íránských rybích konzerváren, cukrovarů, papíren, důlního průmyslu a stali se tak důležitým exportérem výrobků včetně počítačových systémů, domácích spotřebičů, aut a motocyklů na íránský trh (95 % motocyklů používaných v Íránu je čínské

výroby). Čína také investuje do rozvoje íránské infrastruktury. Čínská státní strojírenská firma (dále Norinco) uzavřela s Íránem kontrakt na stavbu prvního metra v Teheránu ve výši 680 milionů dolarů. Investice také proudí do rozvoje íránských železnic (Erzsébet, 2011: 144).

Po několika letech budování úzkých ekonomických vztahů se v roce 2005 veřejně vyjádřil čínský prezident Chu Ťin-tchao, že si přeje rozšířit výměnu a spolupráci s Íránem ve všech aspektech a dostat přátelskou spolupráci, která je dlouhodobě stabilní a obsahově bohatá, na ještě vyšší úroveň. Prezident dodal, že Čína vítá a podporuje přátelství s Íránem, které je založené na širokém, sdíleném konsenzu ohledně řady otázek a má nyní velký potenciál pro budoucnost (Howard, 2009: 107-112).

Čína obchoduje s Íránem v oblasti chromové rudy, velmi tvrdého a zároveň křehkého kovu. Čínské zásoby chromu se odhadují na méně než 1 % celosvětových zásob chromu. Nedostatek této suroviny nutí Čínu, aby se kromě Íránu soustředila i na jiné dodavatele, mezi které patří Jihoafrická republika, Indie, Pákistán, Omán a Turecko (Wath - Galvez, 2012: 18).

Z výše uvedeného textu vyplývá, že Írán považuje Čínu za energetický trh a Čína bere Írán jako dlouhodobého dodavatele energií. Také díky íránské ropě a zemnímu plynu je umožněn rozvoj Číny jako budoucího uchazeče o mezinárodní moc a vliv. Dokonce bývalý šéf íránské Nejvyšší rady národní bezpečnosti Alí Laridžání prohlásil: *"Čína může sehrát v dnešním světě roli jazýčku na vahách na úkor americké moci a její role je do značné míry vytvářena a udržována rodící se čínsko-íránskou osou"* (Howard, 2009: 107). Je nepochybné, že díky čínsko-íránským obchodním smlouvám o ropě a plynu získala Čína rázem velký vliv na vztahy mezi Spojenými státy a Íránem. Vliv na americko-íránské vztahy má tak pro Čínu strategický význam.

Rozsah čínsko-iránského obchodu se surovinami je takový, že Írán nemůže vytvořit významnou petroeurovou burzu bez čínské účasti a čínská účast je nepravděpodobná, dokud Čína drží velké zásoby americké měny. Čína totiž vlastní přes 600 miliard dolarů v amerických měnových rezervách a v případě poklesu dolaru by tak utrpěla ohromnou ztrátu (Ritter, 2008: 197). Pokud tedy Spojené státy uvažovaly o nějaké akci vůči Íránu, může to Čína považovat za přímý útok na své životní ekonomické zájmy. Proto Čína v žádném případě neopustí svojí pozici v Íránu, a to i přesto, že Írán v čínském exportu/importu nepatří mezi pět největších obchodních partnerů.

6.6 Rusko-iránské ekonomické vztahy

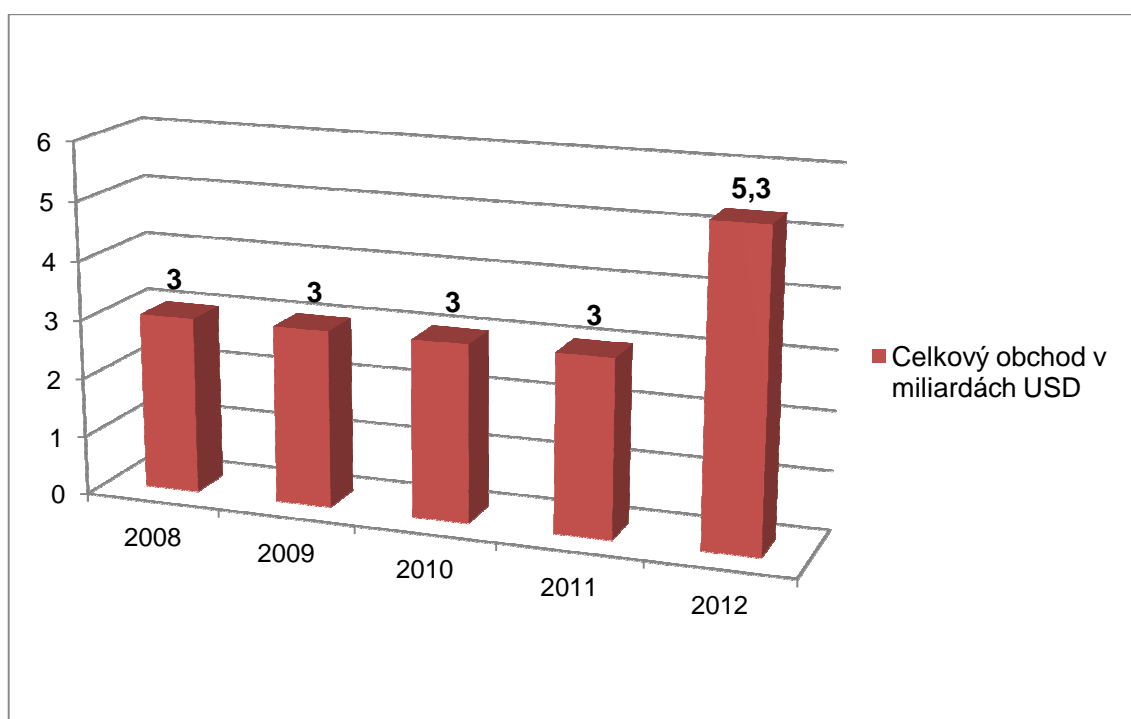
Rusko o přírodní zdroje nemá nouzi, proto jsou rusko-iránské ekonomické vztahy orientovány především na rozvoj zastaralé íránské energetické infrastruktury (Rakel, 2007: 180). Ruská vláda nahlíží na Írán jako na přestupní stanici pro surovou ropu, kterou je potřeba dopravit přes Kaspické moře obklopené pevninou. To vedlo k uzavření řady smluv mezi Ruskem a Íránem ohledně přepravy kaspické ropy do Íránu a odtud do iráckých rafinérií výměnou za stejné množství ropného vývozu z terminálů na íránském pobřeží Perského zálivu. Byl vypracován společný projekt, že ropa bude přepravována z přístavů Astrachaň a Volgograd do íránského kaspického přístavu Nēka, odtud zamíří na trhy v severním Íránu, kam ji dopraví ropovod Nēka-Sáří (Howard, 2009: 126-127).

Ruské firmy se neváží pouze na energetický sektor, ale usilují o získání i jiných obchodních a investičních příležitostí v Íránu, které by pravděpodobně nezískaly, kdyby jim konkurovaly americké a jiné západní společnosti (Katz, 2010: 63). Írán je důležitým trhem pro ruské zbraně, barevné kovy, auta a jadernou technologii. Tyto výhody může ruská strana ztratit v okamžiku, kdy dojde k americko-iránskému sblížení. Je nutné si uvědomit, že Rusko pragmaticky využívá Írán ke svým ekonomickým a

strategickým zájmům. Írán ale v ruském exportu/importu nepatří mezi pět největších obchodních partnerů. Patří však mezi největšího ruského obchodního partnera na Středním východě.

V grafu č. 9 uvádím obchodní výměnu mezi Ruskem a Íránem. Největší podíl ruského exportu do Íránu tvoří barevné kovy, auta a zbraně (93 %). Írán vyváží do Ruska především auta (Sanaei, 2013).

Graf č. 9: Obchod mezi Ruskem a Íránem

7 ZÁVĚR

Co si máme myslet o strategickém partnerství mezi Moskvou, Teheránem a Pekingem? Opravdu v Eurasii vzniká nová bezpečnostní aliance namířená proti americké hegemonii ve světě? V diplomové práci jsem naznačil, že to, co se nazývá strategickým partnerstvím, je ve skutečnosti volné spojenectví, které je především pragmatické a jehož význam zůstává spíše v deklaratorní rovině. V rámci SCO sice kooperují armády jednotlivých členských zemí, ale v žádném případě se nemůže jednat o protiváhu NATO. Pokud se ale struktury SCO bude nadále hlouběji integrovat a přistoupí i noví členové, může takový status získat (Bellacqua, 2010: 9).

Za důležité považuji zmínit, že Rusko a Čína mají společnou a poměrně dlouhou hranici. Tato geografická blízkost umožňuje přímý obchod bez zemí třetí strany a intenzivnější rozvoj pohraničních regionů. Protože Írán nemá společnou hranici s Ruskem a Čínou, do vzájemného obchodu musí být zahrnuty i státy třetí strany, které si účtují tranzitní poplatky a v jejich kompetenci je i zadržení dodávek. Kvůli tomu je Írán ve strategickém partnerství znevýhodněn. Výhodou snad může být kratší vzdálenost mezi Teheránem a Moskvou v délce 3 124 kilometrů oproti 5 855 kilometry mezi Moskvou a Pekingem.⁷⁷ Velká vzdálenost center moci všech tří aktérů ale nehraje v dnešním globalizovaném světě žádnou roli.

Všichni tři aktéři také musejí brát ohled na Spojené státy, jejichž vztahy vůči nim můžeme označit za strategické soupeření. Je zřetelné, že strategie Washingtonu, obkličování Eurasie, usiluje o omezení vlivu a následné rozbití strategického partnerství. Nejvíce se Spojené státy obávají jednoho aktéra, a to Číny. Čínský zahraniční obchod se každoročně zvyšuje a je především orientován na Evropu. Pro Spojené státy a její ekonomiku je

⁷⁷ Google mapy (<http://maps.google.cz/maps?hl=cs&tab=wl>, 03-24-2013).

tento fakt velmi znepokojující, protože euro se stalo velmi žádanou měnou. Existuje možnost, že Čína vymění své americké dolary za eura. Pokud by Čína přestala podporovat americký dolar a zároveň by nastal nedostatek ropy způsobený americkou invazí do Íránu, došlo by k devalvaci dolaru a současně i k hyperinflaci způsobené extrémně vysokými cenami ropy. Hypoteticky by tak Čína získala možnost položit americkou ekonomiku v případě, že Spojené státy napadnou Írán (Ritter, 2008: 198).

Írán přesto, že je vojensky, ekonomicky a politicky slabší než oba partneři, je klíčovým aktérem pro svoje ohromné rezervy ropy a zemního plynu. Tyto suroviny potřebuje zejména Čína, aby mohla nadále rozvíjet svoji ekonomiku a aspirovat na pozici světového lídra. Rusko spatřuje v Íránu vidinu velkého zisku z obnovy energetické infrastruktury a jaderného programu. Obě eurasijské velmoci mají v Íránu svoje zájmy, které si nepřejí v žádném případě ohrozit. Na druhou stranu by Rusko ani Čína kvůli íránským závazkům neriskovaly konflikt se Spojenými státy a dalšími západními zeměmi, pokud se rozhodnou zaútočit na Írán s nebo bez povolení OSN. Současně Rusko i Čína používají íránský jaderný program jako kartu, kterou získávají ústupky ze strany Západu. Můžu konstatovat, že vztahy ve strategickém partnerství jsou jednoznačně asymetrické.

Je evidentní, že Rusko, Čína a Írán mají v současném mezinárodním systému mnohé společné zájmy. Některé jsou globální, jako snaha o omezení dominantního postavení Spojených států, jiné regionální, jako obava ze šíření radikálního islamismu, zájem na zachování regionální stability v Asii, zájem na zabránění krizovému vývoji na Korejském poloostrově nebo úsilí o zabránění remilitarizace Japonska. Současně však spolupráce Ruska, Číny a Íránu má své jasné, těžko překročitelné limity. Dmitrij Trenin zdůrazňuje, že mezi Ruskem a Čínou jsou hluboké kulturní rozdíly a míra sociální interakce na úrovni jednotlivců je velmi nízká. Ve vztahu obou aktérů je tak nemožné hovořit o skutečném přátelství, o to totiž

ani jedna ze stran ve skutečnosti neusiluje (Trenin, 2012: 211-212). Je důležité zmínit, že strategické partnerství není žádnou aliancí založenou na oficiální třístranné smlouvě, ale je pouze jakousi nezávaznou a volnou formou založenou na ujednáních a prohlášeních (Lo, 2008: 6). Právě oblasti spolupráce a rivality aktérů budou jádrem závěru, na jehož základě potvrdím nebo vyvrátím hypotézy.

7.1 Oblasti spolupráce mezi aktéry

A) Multipolarita

Již v předchozích kapitolách jsem se zmínil o tom, že Rusko a Čína podepsaly mnoho smluv, v nichž požadují vytvoření multipolárního mezinárodního systému a odmítají americkou hegemonii. Írán požaduje to samé, o čemž svědčí jeho agresivní protiamerická rétorika. Požadavky všech tří aktérů jsou jednoznačně namířeny proti vlivu Spojených států v Eurasii, avšak Rusko, Čína ani Írán nemají zájem na konfrontaci. Negativní společný postoj zastávají aktéři i v otázkách rozšiřování NATO včetně amerických vojenských základen a instalování americké protiraketové obrany v Eurasii. Všechny tyto kroky nejen, že dráždí Rusko, Čínu a Írán, ale také je vnímají jako hrozby. Otázka je, kam až si mohou Spojené státy dovolit zajít v rozšiřování svého politického, ekonomického a vojenského vlivu v Eurasii. Situace je již dnes napjatá, zejména ve Střední Asii.

Podle Brzezinskiho může vzniknout koalice Ruska, Číny a Íránu jen tehdy, pokud si Spojené státy znepřátelí Čínu i Írán současně. Dnes můžeme konstatovat, že Spojené státy s Čínou udržují tak zvaný "sňatek z rozumu". Čína usiluje o přístup k nejrozvinutějším zemím a tím pádem sleduje zisk nejmodernějších technologií a investic, na druhou stranu Spojené státy potřebují čínskou výkonnou ekonomiku (Brzezinski, 1999: 120-121). Z toho vyplývá, že ani jedna z velmocí nemá zájem na tom se pouštět do otevřeného konfliktu.

B) Podpora autoritářských režimů ve Střední Asii

Rusko, Čína i Írán podporují autoritářské režimy ve Střední Asii, které udržují stabilitu v regionu. Všechny tři státy nemají zájem na výraznější demokratizaci oblasti, ani na nepředvídatelných změnách vlády. Jakákoliv politická liberalizace tohoto regionu by v sobě nesla riziko vnitřního rozkladu daných států spojeného s rozpory uvnitř elit. Aktéři také mají zájem na podpoře jakékoliv integrační iniciativy ve Střední Asii, která nutnou stabilitu zajistí. Opoziční hnutí jsou pro aktéry destabilizační faktorem, které je nutné okamžitě potlačit. Největší obavy panují z radikálního islamismu, který má podhoubí v nestabilním Afghánistánu a Pákistánu (Bellacqua, 2010: 5-6).

C) Teritoriální integrita a nezasahování do vnitřních záležitostí

Pro Rusko, Čínu a Írán je důležitá teritoriální integrita, státní suverenita a nezasahování do vnitřních záležitostí. To jsou principy, které aktéři navzájem respektují, a je pravděpodobné, že pokud by se je snažila nějaká vnější síla nabourat, bránily by je i za cenu války. V podkapitole *Ruské vnímání Číny a vzájemné vztahy* jsem již zmiňoval, že si Čína a Rusko vyjádřily podporu v citlivých otázkách týkajících se teritoriální integrity. V případě Číny se jednalo o Tchaj-wan, Tibet a Sin-ťiang a na ruské straně to byla otázka Čečenska. Obě velmoci mají také pochopení pro Írán, který se potýká se separatistickými tendencemi v Kurdistánu a Balúčistánu. Také kritizují zasahování Washingtonu do vnitřních záležitostí Íránu, když se domnívá, že Teherán vyrábí jadernou zbraň.

D) Ukončení konfliktu v Afghánistánu

Aktéři mají také společný zájem na mírovém urovnání konfliktu v Afghánistánu. Považují za klíčové stabilizovat situaci v Afghánistánu a Pákistánu tak, aby eurasijský region nebyl ohrožovaný zejména obchodem s narkotiky a infiltrací islámských radikálních skupin, které by mohly ohrozit

stabilitu okolních států nebo některých oblastí (Sin-ťiang). Problémem je ovšem neschopnost Ruska, Číny a Íránu zasahovat do afghánských záležitostí a spolupracovat s koaličními vojsky. Všechny tři země se totiž nechtějí nechat zatáhnout do současných neřešitelných problémů Afghánistánu. Naopak svojí přímou účast projeví, až koalice v čele se Spojenými státy odejde ze země. Nyní je pro ně výhodnější tiše podporovat koaliční vojska, zatímco navenek vyjadřovat kritický postoj vůči angažmá NATO (Karásková, 2011: 84-85).

E) Odpor proti militarizaci vesmíru

Moskva, Teherán a Peking se na mezinárodní scéně jednoznačně staví proti plánům na militarizaci vesmíru. Jedním ze zdrojů jejich znepokojení se stala *National Space Policy* Spojených států, zveřejněná administrativou George Bushe v říjnu 2006. V tomto dokumentu bylo napsáno, že Spojené státy jsou odhodlány bránit své vesmírné kapacity všemi dostupnými prostředky. Všichni tři aktéři se obávají, že Spojené státy usilují o zavedení technologií, které jim umožní zasáhnout průzkumné satelity a střely dlouhého doletu svých protivníků (Weitz, 2008: 47-48).

Moskva, Teherán i Peking se snaží Spojené státy od militarizace vesmíru odradit, zároveň pracují na vývoji vlastních balistických raket, aby mohly bránit vlastní vesmírné objekty. Avšak aktéři přehlížejí podstatný fakt. Vesmír je totiž pro vojenské účely již několik dekád intenzivně využíván. Na oběžných drahách různé výšky se pohybují stovky vojenských satelitů, které plní nejrůznější průzkumné, spojovací nebo navigační úkoly. V době, kdy je vedení nejen amerických vojenských operací naprosto závislé na systémech typu GPS, je představa o zákazu využívání kosmu k vojenským účelům obtížně realizovatelná. Spojené státy také mají v oblasti vesmírného vojenského programu před strategickým partnerstvím náskok a potrvá ještě mnoho let, než bude schopna účinně konkurovat (Weitz, 2008: 45-50).

F) Obchod a energetický sektor

Obchod je další oblastí, na které profitují všichni tři aktéři. O tom svědčí i to, že obchodní výměna mezi Ruskem, Čínou a Íránem každoročně roste. Čína vnímá Rusko jako partnera, který je užitečný jako dodavatel zbrojního materiálu a energetických surovin, ale jehož spolehlivost má své meze. Naopak Rusko vnímá Čínu jako partnera, s jehož pomocí může vytvářet nátlak na západní státy. Írán je pak využíván Čínou jako dodavatel energetických surovin, které jsou nezbytné pro čínský hospodářský růst. Rusko zase vnímá Írán jako odbytí své zbraňových systémů, jaderných technologií a prostor, kde může uskutečnit svojí projekci moci. Írán naopak nahlíží na Rusko a Čínu jako na silnější spojence, kteří mu pomohou vyvázat ho z tlaku Spojených států. Třístranný obchod je tedy velmi provázaný a pohybují se v něm velké finanční částky.

G) Boj proti terorismu

Boj proti terorismu v rámci SCO je pro Rusko a Čínu klíčový. SCO poskytuje obou zemím zástěrku k vojenským manévřům, které jsou prezentovány jako protiteroristická cvičení. Oba aktéři mají svoje vnitropolitické problémy, Rusko na Kavkaze a Čína v Sin-ťiang. Moc SCO je daleko větší a efektivnější než jednotlivé síly Ruska a Číny, a tudíž je i výhodnější nadále prohlubovat integraci. Nelze se divit, že Írán se chce stát plnohodnotným členem SCO.

7.2 Oblasti rivality mezi aktéry

A) Rozdílné zájmy ve Střední Asii

Rusko, Čína a Írán jsou zároveň ve Střední Asii rivaly usilující o přístup k energetickým surovinám. Dominantním hráčem v bezpečnostní sféře středoasijských republik je i nadále Rusko, a to i přes ekonomický

propad v 90. letech minulého století. Rusko si zachovalo faktický monopol na tranzit strategických surovin ze Střední Asie do Evropy, což mu umožňuje i politický nátlak na středoasijské země (Cohen 2008: 253). Na druhou stranu pronikání konkurenčních velmocí do regionu oslabuje ruskou pozici. Rusko si uvědomuje strategický význam regionu a v angažování Západu spatřuje ohrožení vlastních zájmů (Turner, 2009: 173-178).

Čína je silným konkurentem, protože se středoasijskými republikami v 90. letech začala ekonomicky spolupracovat. V regionu se dnes Čína prosazuje jako dodavatel výrobků i odběratel surovin a klade důraz na to, aby Střední Asie hrála roli klidného a stabilního nárazníkového pásma na čínských západních hranicích a také jako zdroj nerostného bohatství (Jakobson - Holtom - Knox - Peng, 2011: 2-5).

Nejmenší vliv ve Střední Asii má Írán, který se zde snaží uplatnit především ekonomicky. Zatím nemá dostatečné vojenské kapacity ani silnou pozici v regionu, aby zde mohl ovlivňovat geopolitické posuny. Politická a ekonomická síla Íránu však bezesporu roste a do budoucna se může jednat o silného aktéra, se kterým budou muset ostatní velmoci počítat.

B) Etnické a kulturní rozdíly

Již v práci jsem naznačil, že spolupráce mezi Moskvou, Teheránem a Pekingem je pragmatického rázu, kdy profitují všechny tři strany. Vztahy nejsou řízeny ideologií ale zájmy definovanými vládami jednotlivých aktérů. Spojenectví je zatíženo vzájemnou nedůvěrou, neexistencí sdílených hodnot a nedostatkem kulturního porozumění. Rusko a Čína měly v minulosti spory, které dokonce přerostly v krátkou válku. Rusové, Číňané a Íránci jsou si kulturně i nábožensky vzdáleni. Ruská společnost je známá svými xenofobními náladami a to má vliv na čínské přistěhovalectví na Dálném Východě (Lotspeich, 2010: 138).

Írán jako muslimská země podporující teroristická hnutí Hizballáh a Hamás se nachází ve složité pozici, protože Rusko a Čína jsou jednotní v boji proti islámskému extremismu (Hunter, 2010: 109). Obyvatelé všech tří zemí na sebe nahlízejí spíše negativně. Prozatím jsou tyto etnické a kulturní rozdíly upozadřovány, ale jakmile jedna ze tří stran přestane profitovat, je pravděpodobné, že kulturní averze vyplave na povrch.

C) Vztah aktérů ke Spojeným státům

Všichni tři aktéři se vzájemně vnímají jako spojenci v případech, kdy je třeba vyvinou tlak na západní země, zejména na Spojené státy. Na druhou stranu jsou aktéři ochotni opustit jednotný postoj v okamžiku, kdy se ukáže, že bilaterální spolupráce se Spojenými státy nebo s jinými zeměmi je momentálně výhodnější. Žádný z aktérů neusiluje o konflikt se Spojenými státy, protože by to ohrozilo jeho vlastní zájmy. Je pravděpodobné, že by Rusko nepodpořilo Čínu v útoku na Tchaj-wan, který by zcela určitě bránily americké ozbrojené síly, nebo Čína by opět odmítla ruskou invazi do Gruzie. Také se dá předpokládat, že Čína a Rusko by odmítly fyzicky bránit Írán v případě amerického nebo izraelského útoku, protože pro obě země je prioritní udržet dobré vztahy s Washingtonem. Jak Spojené státy, tak i Rusko a Čína usilují o společný boj proti terorismu, o řešení globálních konfliktů a o omezování šíření zbraní hromadného ničení. Zde jsou patrné limity vzájemné podpory.

Spojené státy se domnívají, že strategické partnerství je v protikladu nebo přímo nepřátelské vůči nim. Zatímco Írán dává nepřátelství vůči Washingtonu najevo, Rusko a Čína popírají, že by jejich spolupráce byla namířena proti třetím stranám (Lo, 2008: 1). Přesto se Spojené státy snaží řadou iniciativních kroků omezit jejich moc, především rozmisřováním vojenských základen kolem Eurasie. Dnes jsou americké vojenské základny v Evropě, Turecku, Iráku, Afghánistánu, Kyrgyzstánu, Tchaj-wanu, Jižní

Koreji a Japonsku. Obklíčení Eurasie má tudíž pro americkou strategii velmi důležitou hodnotu (Petersen, 2011: 98).

D) Mocenská nerovnováha

Je evidentní, že dominantní pozici ve strategickém partnerství zastává Čína, která ekonomicky a vojensky převažuje Rusko i Írán. Rusové si nechtějí připustit, že by se stali pouze součástí mezinárodního nástroje na rozšíření čínské sféry vlivu. Írán se zase chce vyhnout tomu, aby byl pouze surovinovým přívěškem Číny. Tato mocenská nerovnováha způsobuje soutěžení mezi aktéry, a tím pádem narušuje strategické partnerství.

7.3 Vyhodnocení hypotéz

Přes oblasti rivality, které jsem zmínil výše, jsou vztahy Ruska, Číny a Íránu neustále užší. Všechny tři země mají vzájemnou podporu jak ve svých vnitřních záležitostech, tak i na mezinárodním poli. Írán, Čína a Rusko zaujímají totožnou zahraniční politiku vůči sporům v Čečensku, na Tchajwanu nebo v Kurdistánu. Rusko ani Čína nepodporují sankce uvalené RB OSN na Teherán a uzavíráním nových smluv o vojenské a obchodní spolupráci tyto sankce v podstatě anulují.

Na začátku diplomové práce jsem si stanovil dvě hypotézy. V první z nich tvrdím, že stěžejním zájmem, na kterém je postavena existence strategického partnerství Ruska, Číny a Íránu, je vytvoření multipolarity v mezinárodním systému. Podle rozboru faktů v předchozích kapitolách se potvrdilo, že všichni tři aktéři soustavně kritizují americkou zahraniční politiku, ať už otevřeně nebo skrytě, a usilují o omezení vlivu Spojených států v Eurasii. Činí tak z toho důvodu, protože se domnívají, že Spojené státy jsou hegemonelem v mezinárodním systému, který cestu k vytvoření multipolarity přehradil. Mezinárodní systém je podle Ruska, Číny a Íránu deformován neboli se nachází v nepřírozené podobě, a do budoucna by se

měl opět naklonit směrem k multipolaritě. Tato otázka svedla všechny tři aktéry dohromady a objevuje se ve všech klíčových politických dokumentech nebo prohlášeních ruských, čínských a íránských vládních činitelů. Aktéři si uvědomují, že vytvoření multipolarity potrvá ještě dlouhou dobu a bude nutné ji dosáhnout trpělivými a efektivními kroky v Eurasii. Tato hypotéza se potvrdila.

Ve druhé hypotéze tvrdím, že Írán je politicky, ekonomicky a vojensky slabší než Rusko a Čína, a proto může ve strategickém partnerství vyvolávat dojem rivality a střetávání zájmů mezi dvěma eurasijskými velmocemi. Podle dostupných informací a faktů, které jsem podrobil analýze, jsem dospěl k tomu, že Rusko a Čína mají v Íránu vlastní zájmy, které jsou tak zásadní, že nemůžeme očekávat, že se jich snadno vzdají. Na jedné straně se mi potvrdilo, že Írán je ekonomicky, vojensky a politicky slabší než Rusko a Čína, a proto není schopen ovlivňovat velké geopolitické posuny v Eurasii, natož ve strategickém partnerství. Ve strategickém partnerství zastává Írán jednoznačně nejslabší pozici. Na druhé straně se mi nepotvrdilo, že by Írán byl partnerem, který je zdrojem rivality mezi Ruskem a Čínou, protože obě velmoci si zde nepřekázejí. Jejich zájmy jsou v Íránu rozdílné, nikoliv totožné. Tato hypotéza se nepotvrdila.

Ze dvou hypotéz, které jsem si na začátku práce stanovil, jsem jednu potvrdil a druhou vyvrátil. Strategické partnerství jsem podrobil detailní analýze, když jsem zkoumal spolupráci aktérů na úrovni mezivládní, politické, dále na úrovni ekonomické, energetické a v neposlední řadě na úrovni vojensko-bezpečnostní.

Na závěr diplomové práce bych se chtěl zaměřit na to, jaké perspektivy může mít strategické partnerství do budoucna. Existuje jistě mnoho alternativ, pro jejichž vyhodnocení není prostor a ani to není předmětem této práce. Závisí to na mnoha faktorech, ze kterých jsou

nejdůležitější ty, jak rychle dojde k úpadku americké moci ve světě a kolik dekad bude trvat eurasijským velmocím, než se dostanou na stejnou úroveň jako Spojené státy. Na počátku 21. století žádný z aktérů strategického partnerství není připraven na to, aby mohl zaujmout postavení supervelmoci a nahradit ho. Domnívám se, že potrvá ještě několik dekad, než si budou moci aktéři tento status nárokovat. Otázkou také zůstává, zda vůbec zanikne unipolární systém a nahradí ho multipolární systém.

Strategické partnerství Ruska, Číny a Íránu považuji spíše za pragmatické spojení, které má svoje limity. Každá strana těží z partnerství, a dokud to tak bude, bude existovat i nadále. Avšak v okamžiku, kdy se strategické partnerství stane pro jednoho nebo více aktérů nevýhodné, můžeme očekávat jeho rozpad. Mezi aktéry nepanuje opravdová přátelství. Spíše je spojuje vzájemný profit, než historické porozumění založené na společných hodnotách.

Faktem zůstává, že Rusko, Čína a Írán vytvořily na počátku 21. století fungující politické, strategické a ekonomické vztahy, které zastřešuje strategické partnerství. Eurasie tak díky této mocné "alianci" přitahuje pozornost západních velmocí.

8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

8.1 Odborná literatura

ATWOOD, Roger (ed.): 2013. Iran nuclear talks show progress, Western diplomat says. Dostupné na: <http://www.reuters.com/article/2013/02/28/us-iran-nuclear-talks-idUSBRE91R1IO20130228>.

ARAS, Bulent - OZBAY, Fatih: 2006. Dances with Wolves: Russia, Iran and the Nuclear Issue. *Middle East Policy*, Vol. 13, No. 4, s. 132-147.

BAYAT, Kaveh: 2005. The Ethnic Question in Iran. *Middle East Report*, No. 237, s. 42-45.

BELLACQUA, James: 2010. Contemporary Sino-Russian Relations: Thirteen Years of a "Strategic Partnership". In: Bellacqua, James (ed.): 2010. *The Future of China-Russia Relations*. The University Press of Kentucky: Lexington.

BIN, Yu: 2005. China and Russia: Normalizing Their Strategic Partnership. In: Shambaugh, David (ed.): *Power Shift: China and Asia's New Dynamics*. University of California Press: Berkeley.

BIN, Yu: 2008. *Medvedev's Ostpolitik and Sino-Russian Relations*. Dostupné na: http://csis.org/files/media/csis/pubs/0802qchina_russia.pdf, 5. 4. 2013.

BOER, de Lucinda Ruth: 2009. *Analyzing Iran's Foreign Policy: The Prospects and Challenges of Sino-Iranian Relations*. Msc International Relations: Amsterdam.

BRZEZINSKI, Zbigniew: 1999. *Velká šachovnice: K čemu Ameriku zavazuje její globální převaha*. Mladá fronta: Praha.

CALABRESE, John: 2006. *China and Iran: Mismatched Partners*. The Jamestown Foundation: Washington.

CIHELKOVÁ, Eva: 2009. *Světová ekonomika. Obecné trendy rozvoje*. C.H. Beck: Praha.

COHEN, Ariel: 2006. *After Shanghai: Geopolitical Shifts in Eurasia*. Dostupné na: <http://www.cacianalyst.org/?q=node/4024>, 5. 4. 2013.

COHEN, Ariel: 2008. *Kazakhstan the Road to Independence*. Dostupné na: http://www.isdp.eu/images/stories/isdp-main-pdf/2008_cohen_kazakhstan_the_road_to_independence.pdf, 5. 4. 2013.

COHEN, Saul: 1991. Global Geopolitical Change in the Post-Cold War Era. *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 81, No. 4, s. 551-580.

COHEN, Saul: 2003. *Geopolitics of the world system*. Rowman & Littlefield Publishers, INC: Lanham.

CORDESMAN, Anthony - AL-RODHAN, Khalid: 2006. *The Gulf Military Forces in an Era of Asymmetric War*. Center for Strategic and International Studies: Washington.

DORRAJ, Manochehr - Currier, Carrie: 2008. Lubricated with Oil: Iran-China Relations in a Changing World. *Middle East Policy*, Vol. 15. No. 2, s. 66-80.

DOWNS, Erica: 2010. Sino-Russian Energy Relations: An Uncertain Courtship. In: Bellacqua, James (ed.): 2010. *The Future of China-Russia Relations*. The University Press of Kentucky: Lexington.

DUBOWITZ, Mark - GROSSMAN, Laura: 2010. Iran's Chinese Energy Partners: Companies Eligible for Investigation Under U.S. Sanctions Law. Dostupné na:

http://www.defenddemocracy.org/stuff/uploads/publications/China_Report_September_2010_for_Website.pdf, 5. 4. 2013.

ERZSÉBET, Rózsa: 2011. Iran and China - Looking for an Alliance and Regional Power Status. *Iranian Review of Foreign Affairs*, Vol. 2, No. 5, s. 117-161.

FERDINAND, Peter: 2007. Sunset, sunrise: China and Russia construct a new relationship. *International Affairs*, Vol. 83., No. 5, s. 849-859.

GARVER, John: 2011. Is China Playing a Dual Game in Iran? *The Washington Quarterly*, Vol. 34, No. 1, s. 75-88.

GRACE, John: 2005. *Russian Oil Supply: Performance and Prospects*. Oxford University Press: Oxford.

HAAS, de Marcel: 2005. Russian-Chinese military exercises and their wider perspective: Power play in Central Asia. *Conflict Studies Research Center*, Vol. 5, No. 51, s. 1-10.

HACKETT, James (ed.): 2010. *The Military Balance: The Annual Assessment of Global Military Capabilities and Defence Economics*. Taylor & Francis Routledge: Abingdon.

HAO, Su: 2009. Harmonious World: The Conceived International Order in Framework of China's Foreign Affairs. In: Masufami, Iida (ed.): *China's Shift - Global Strategy of the Rising Power*. The National Institute of Defense Studies: Tokyo, s. 29-56.

HARDING, Robert: 2013. *Space Policy in Developing Countries: The Search for Security and Development on the Final Frontier*. Taylor & Francis Routledge: Abingdon.

HERSZENHORN, David: 2013. Nuclear Talks With Iran End Without Accord or Plans for Another Round. Dostupné na: http://www.nytimes.com/2013/04/07/world/middleeast/talks-on-irans-nuclear-program-remain-far-apart.html?ref=nuclearprogram&_r=0.

HNÍZDO, Bořivoj: 1995. *Mezinárodní perspektivy politických regionů*. Institut pro středoevropskou kulturu a politiku: Praha.

HORÁK, Slavomír: 2001. Geopolitika Střední Asie. *Střední Asie a Zakavkazsko*. Mezinárodní vztahy, č. 5/2001, s. 4-6.

HOWARD, Roger: 2009. *Íránská ropa*. Deus: Praha.

HUNTER, Shireen: 2010. *Iran's Foreign Policy in the Post-Soviet Era: Resisting New International Order*. Praeger: Santa Barbara.

JAKOBSON, Linda - HOLTOM, Paul - KNOX, Dean - PENG, Jingchao: 2011. *China's Energy and Security Relations with Russia: Hopes, Frustrations and Uncertainties*. SIPRI: Solna.

KAGAN, Robert: 2008. *The Return of History and the End of Dreams*. Alfred A. Knopf: New York.

KALINIČ, Petr - NAXERA, Vladimír: 2011. *Politická teorie a geopolitika A. G. Dugina*. Dostupné na: <http://www.rexter.cz/politicka-teorie-a-geopolitika-a-g-dugina/2011/11/03/>, 5. 4. 2013.

KARÁSKOVÁ, Ivana: 2011. *Rusko-čínské vztahy a EU. Potenciál spolupráce a konfliktu*. Matfyzpress: Praha.

KATZ, Mark: 2010. Russian-Iranian Relations in the Obama Era. *Middle East Policy*, Vol. 17, No. 2, s. 62-69.

KECK, Zachary: 2013. *China's Trade and Investment in Iran Plummet*. Dostupné na: <http://thediplomat.com/china-power/chinas-trade-and-investment-in-iran-plummet/>, 17. 4. 2013.

KHAN, Saira: 2010: *Iran and Nuclear Weapons: Protracted Conflict and Proliferation*. Taylor & Francis Routledge: Abingdon.

KUCHINS, Andrew: 2010. Russian Perspectives on China: Strategic Ambivalence. In: Bellacqua, James (ed.): 2010. *The Future of China-Russia Relations*. The University Press of Kentucky: Lexington.

KUCHINS, Andrew - ZEVELEV, Igor: 2012. Russian Foreign Policy: Continuity in Change. *The Washington Quarterly*, Vol. 35, No. 1, s. 147-161.

KUPKA, Martin: 2001. *Moderní geopolitické teorie v USA*. Mezinárodní vztahy, č. 2/2001, s. 83-97.

LANTEIGNE, Marc: 2009. *Chinese Foreign Policy*. Routledge: Abingdon.

LARUELLE, Marlène: 2007. *Alexandre Dugin: A "Eurasianist" View on Chechnya and the North Caucasus*. Dostupné na: http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=3455, 5. 4. 2013.

LEE, Dejun - ZHAO, Wen: 2011. *Impact on Sino-Russia Economic and Trade Cooperation from Russia's WTO Accession*. Shenyang University of Technology: Shenyang.

LO, Bobo: 2008. *Axis of Convenience: Moscow, Beijing, and the New Geopolitics*. Royal Institute of International Affairs: London.

LOTSPEICH, Richard: 2010. Economic Integration of China and Russia in the Post-Soviet Era. In: Bellacqua, James (ed.): 2010. *The Future of China-Russia Relations*. The University Press of Kentucky: Lexington.

MacHAFFIE, James: 2011. The Potential for a China-Russia Military Alliance Explored. *Alternatives Turkish Journal of International Relations*, Vol. 10, No. 2-3, s. 22-44.

MARAT, Erica - MURZAKULOVA, Asel: 2007. The SCO Seeks Energy Cooperation, but Problems Remain. *Central Asia-Caucasus Institute Analyst*, Vol. 9, No. 15, s. 6-8.

McDERMOTT, Roger: 2012. The Shanghai Cooperation Organization's Impact on Central Asian Security: A View from Kazakhstan. *Problems of Post-Communism*, Vol. 59, No. 4, s. 56-65.

MONAGHAN, Andrew: 2008. An Enemy at the Gates of from Victory to Victory? Russian Foreign Policy. *International Affairs*, Vol. 8, No. 4, s. 717-733.

PARKER, Geoffrey: 1998. *Geopolitics: Past, Present and Future*. Pinter: London and Washington.

PETERSEN, Alexandros: 2011. *The World Island: Eurasian Geopolitics and the Fate of the West*. Praeger: Santa Barbara.

PEROVIĆ, Jeronim: Russian Energy Companies in the Caspian and Central Eurasian region: Expanding Southward. In: Wenger, Andreas - Perović, Jeronim - Orttung, Robert (eds.): 2006. *Russian Business Power: The Role of Russian Business in Foreign and Security Relations*. Routledge: Abingdon.

PIKAYEV, Alexander: 2008. Enlarging the Shanghai Cooperation Organization: Is Iran a Viable Member? *Institute of World Economy and International Relations (IMEMO)*, No. 15, s. 1-5.

RAKEL, Eva Patricia: 2007. Iranian Foreign Policy since the Iranian Islamic Revolution 1979-2006. *Perspectives on Global Development and Technology*, Vol. 6, No. 1-3 , s. 159-187.

RIEFFER-FLANAGAN, Barbara Ann: 2009. Islamic Realpolitik: Two-Level Iranian Foreign Policy. *International Journal on World Peace*, Vol. 26, No. 4, s. 7-35.

RITTER, Scott: 2008. *Cíl Írán: pravda o plánech Bílého domu na změnu iránského režimu*. Mladá fronta: Praha.

ROUBINI, Nouriel - MIHM, Stephen: 2011. *Krizová ekonomie: Budoucnost finančnictví v kostce*. Grada: Praha.

SAHRIATINIA, Mohsen: 2011. Iran-China Relations: An Overview of Critical Factors. *Iranian Review of Foreign Affairs*. Vol. 1, No. 4, s. 57-85.

SAIVETZ, Carol: 2006. Russia, Iraq, and Iran: Business, Politics, or both? In: Wenger, Andreas - Perović, Jeronim - Orttung, Robert (eds.): 2006. *Russian Business Power: The Role of Russian Business in Foreign and Security Relations*. Routledge: Abingdon.

SANAEI, Mehdi: 2013. *Iran-Russia Relations in Preceding Year*. Dostupné na: <http://www.iranreview.org/content/Documents/Iran-Russia-Relations-in-Preceding-Year.htm>, 17. 4. 2013.

SEMPA, Francis: 2009. *Geopolitics: From the Cold War to the 21st century*. Transaction Publishers: New Jersey.

SENGUPTA, Anita: 2009. *Heartlands of Eurasia: The Geopolitics of Political Space*. Lexington Books: Lanham.

SCHWELLER, Randall: 1997. New Realist Research on Alliances: Refining, Not Refuting, Walt's Balancing Proposition. *The American Political Science Review*, Vol. 91, No. 4, s. 927-930.

SCHWIRTZ, Michael: 2011. *New Leader Says U.S. Base in Kyrgyzstan Will Be Shut.* Dostupné na: <http://www.nytimes.com/2011/11/02/world/asia/kyrgyzstan-says-united-states-manas-air-base-will-close.html>, 5. 4. 2013.

SIMBAR, Reza - SHEIKHNESHIN, Arsalan Ghorbani: 2011. Iran and Russia: Strategic Energy Relationship. *Journal of US-China Public Administration*, Vol. 8, No. 11, s. 1275-1287.

SHEN, Dingli: 2006. Iran's Nuclear Ambitions Test China's Wisdom. *The Washington Quarterly*, Vol. 29, No. 2, s. 55-66.

SHLAPENTOKH, Dmitry: 2011. Putin's Moscow Approach to Iran: between pragmatism and fear. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, Vol. 13, No. 2, s. 189-213.

SUTTER, Robert: 2005. *China's Rise in Asia: Promises and Perils.* Rowman and Littlefield: New York.

TRENIN, Dmitri: 2001. *The End of Eurasia: Russia on the Border Between Geopolitics and Globalization.* Carnegie Moscow Center: Washington.

TRENIN, Dmitri: 2012. True Partners? How Russia and China see each other. Centre for European Reform: London.

TURNER, Susan: 2009. Russia, China and a Multipolar World Order: The Danger in the Undefined. *Asian Perspective*, Vol. 33, No. 1, s. 159-184.

TYNAN, Deirdre: 2009. *US Gets Uzbek Air Base*. Dostupné na: <http://www.isn.ethz.ch/isn/Digital-Library/Articles/Detail/?lng=en&id=100079>, 5. 4. 2013.

WATH, van der Kobus - GALVEZ, Daniel (eds.): 2012. *The China Analyst: China's Reform at a Crossroads*. *The Beijing Axis*, October 2012, s. 1-43.

WEITZ, Richard: 2008. *China-Russia Security Relations: Strategic Parallelism without Partnership or Passion?* Strategic Studies Institute & U.S. Army War College: Carlisle.

WEITZ, Richard: 2009. *A Central Asia without the West?* Dostupné na: <http://www.cacianalyst.org/?q=node/5013>, 5. 4. 2013.

WENGER, Andreas: 2006. *Russian Business Power as a Source of Transnational Conflict and Cooperation*. In: Wenger, Andreas - Perović, Jeronim - Orttung, Robert (eds.): 2006. *Russian Business Power: The Role of Russian Business in Foreign and Security Relations*. Routledge: Abingdon.

WISHNICK, Elizabeth: 2010. *Why a "Strategic Partnership"? The View from China*. In: Bellacqua, James (ed.): 2010. *The Future of China-Russia Relations*. The University Press of Kentucky: Lexington.

YEUNG, Christina - BJELAKOVIC, Nebojsa: 2010. *The Sino-Russian Strategic Partnership: Views from Beijing and Moscow*. *Journal of Slavic Military Studies*, Vol. 23, s. 243-281.

ZHAO, Suisheong: *Chinese Foreign Policy in Hu's Second Term: Coping with Political Transition Abroad*. Dostupné na: <http://www.fpri.org/enotes/20080510.zhao.chineseforeignpolicyhu.html>, 5. 4. 2013.

8.2 Internetové zdroje

BRITISH BROADCASTING CORPORATION, dostupné na:
<http://news.bbc.co.uk>.

BUSINESS INSIDER, dostupné na: <http://www.businessinsider.com/>.

CENTER FOR STRATEGIC & INTERNATIONAL STUDIES, dostupné na:
<http://csis.org>.

CIA - THE WORLD FACTBOOK, dostupné na: <https://www.cia.gov>.

ČESKÁ TELEVIZE, dostupné na: <http://www.ceskatelevize.cz>.

DIPLOMATIC AFFAIRS, dostupné na: <http://www.diplomaticaffairs.eu>.

EURASIANET, dostupné na: <http://www.eurasianet.org>.

GAZPROM, dostupné na: <http://www.gazprom.com/>.

GOOGLE, dostupné na: <http://maps.google.cz>.

HKTDC RESEARCH, dostupné na: <http://economists-pick-research.hktdc.com/>.

INTERNATIONAL ATOMIC ENERGY AGENCY, dostupné na:
<http://www.iaea.org>.

INTERNATIONAL ENERGY AGENCY, dostupné na: <http://www.iea.org>.

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY, dostupné na:
<http://www.mzv.cz>.

ORGANIZATION OF THE PETROLEUM EXPORTING COUNTRIES,
dostupné na: <http://www.opec.org>.

PEOPLE´S DAILY ONLINE, dostupné na: <http://english.peopledaily.com.cn>.

STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE,
dostupné na: <http://sipri.org>.

THE ECONOMIST, dostupné na: <http://www.economist.com>.

THE MINISTRY OF DEFENCE OF THE RUSSIAN FEDERATION, dostupné
na: <http://eng.mil.ru>.

THE MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF THE PEOPLE´S REPUBLIC
OF CHINA, dostupné na: <http://www.fmprc.gov.cn>.

THE MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF THE RUSSIAN FEDERATION,
dostupné na: <http://www.mid.ru>.

THE NEW YORK TIMES, dostupné na: <http://www.nytimes.com>.

THE PRESIDENT OF ISLAMIC REPUBLIC OF IRAN, dostupné na:
<http://www.president.ir/>.

THE MINISTRY OF NATIONAL DEFENSE THE PEOPLE´S REPUBLIC OF
CHINA, dostupné na: <http://eng.mod.gov.cn>.

THE SHANGHAI COOPERATION ORGANISATION, dostupné na:
<http://www.sectsco.org>.

THE WORLD BANK, dostupné na: <http://www-wds.worldbank.org>.

TÝDEN, dostupné na: <http://www.tyden.cz>.

UNITED NATIONS, dostupné na: <http://www.un.org>.

WORLD TRADE ORGANIZATION, dostupné na: <http://www.wto.org>.

9 RESUMÉ

The Russian Federation, the People's Republic of China and the Islamic Republic of Iran are Eurasian countries that have together about 1.560 billion people and occupy 28.343 million square kilometres of the Earth. Russia is the biggest global state. China is the fourth and Iran is the seventeenth on the list of countries by area. All these three countries have, compared with the United States of America as a global superpower, advantage in mineral resources reserves (except China) and manpower. These partner countries are also geographically close, even if Iran does not have a common border with Russia and China, but all have access to the sea.

The aim of this study was to analyze cooperation and strategic partnership between Russia, China and Iran on the political, economic (including finance and energetics), military and security level. All these levels are important for geopolitical situation in Eurasia, and in addition for the whole world as well. Therefore I examined them with the method of comparison and description. Based on the available facts and information, I chose key areas of strategic partnership, which I present in five chapters. I could not forget the areas of rivalry and mutual perceptions of actors.

In this study I worked with theoretical framework. For this purpose, I used a geopolitical conception of American and Russian authors. In their theories I focused on how these authors look at geopolitical order in Eurasia. I also mentioned eurasianism, because this ideology has an influence on the strategic partnership.

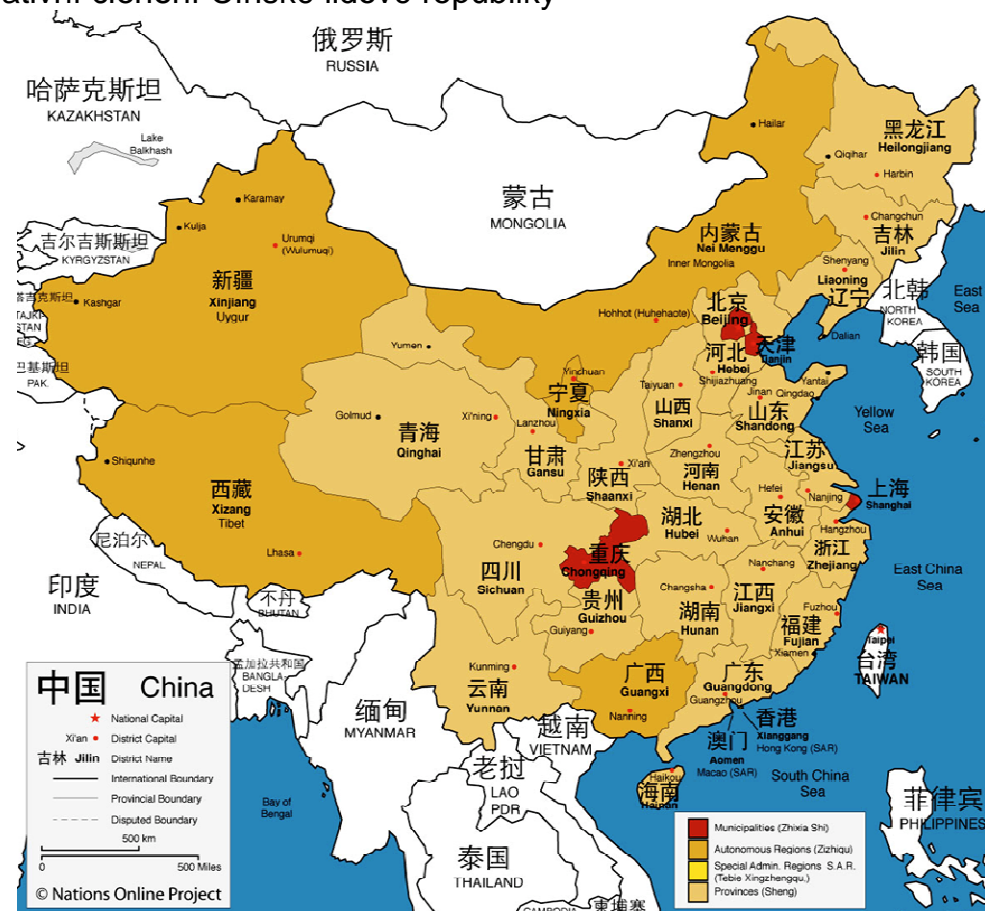
In the conclusion I got more involved in these areas and I analyzed them in detail. The core of this study wanted to show if the strategic partnership could successfully exist in the future or if it is impossible because the actors will sooner or later become enemies. It is a very complex

question, which I can not answer conclusively. The attitude of the United States of America to the strategic partnership is also very important and I can name their interrelationship as "strategic competition".

The fact is that at the beginning of the 21st century there is a functional political, strategic and economic relationship among Russia, China and Iran. Eurasia gets thanks to this powerful strategic partnership to the foreground of the whole world.

10 PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Administrativní členění Čínské lidové republiky⁷⁸

⁷⁸ One World - Nations Online. Dostupné na: http://www.nationsonline.org/oneworld/china_administrative_map2.htm, 2013-04-08.

Příloha č. 2: Administrativní členění Íránské islámské republiky⁷⁹

⁷⁹ One World - Nations Online. Dostupné na: http://www.nationsonline.org/oneworld/map/iran_map.htm, 2013-04-08.

Příloha č. 3: Administrativní členění Ruské federace⁸⁰

⁸⁰ Ezilon Maps. Dostupné na: <http://www.ezilon.com/maps/europe/russia-maps.html>, 2013-04-08.

Příloha č. 4: Mapa a znak Šanghajske organizace spolupráce⁸¹

	Členské státy		Pozorovatelské státy		Spolupracující státy
---	---------------	---	----------------------	---	----------------------

⁸¹ Wikipedia. Dostupné na: http://en.wikipedia.org/wiki/Shanghai_Cooperation_Organisation, 2013-04-08.